

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

DOSTOYEVSKİ KIRILGAN BİR YÜREK

TÜRKÇESİ HAZAL YALIN

DOSTOYEVSKİ
KIRILGAN BİR YÜREK

HELİKOPTER 65

Kırılğan Bir Yürek / Fyodor Mihayloviç Dostoyevski

© 2017, Kitap Yayınevi Ltd.

Özgün Adları

Слабое сердце (1848)

Кроткая (1876)

Rusçadan Çeviren

Hazal Yalın

Yayına Hazırlayan

Fusun Kiper

Kitap Tasarımı

Bülent Erkmén

Tasarım Danışmanlığı

BEK

Grafik Uygulama ve Baskı

MAS Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş.

Kâğıthane Binası

Hamidiye Mahallesi, Soğuksu Caddesi No. 3

34408 Kâğıthane-İstanbul

Sertifika no:12055

t: (0212) 294 10 00 f: (0212) 294 90 80

e: info@masmat.com.tr

1. Basım

Temmuz 2017, İstanbul

ISBN 978-605-5819-66-8

Helikopter

Kitap Yayınevi Ltd.

Kâğıthane Binası

Hamidiye Mahallesi, Soğuksu Caddesi No. 3/1-a

34408 Kâğıthane-İstanbul

Sertifika no: 12348

t: (0212) 294 65 55 f: (0212) 294 65 56

e: kitap@kitapyayinevi.com

w: www.kitapyayinevi.com

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://ranter.org>

Helikopter bir Kitap Yayınevi Ltd. Kuruluşudur.

DOSTOYEVSKİ KIRILGAN BİR YÜREK

TÜRKÇESİ
HAZAL YALIN

İKİ NOVELLA

**HEİ
KOP
TER**

KIRILGAN BİR YÜREK¹

İki genç meslektaş, Arkadiy İvanoviç Nefedeviç ile Vasya Şumkov aynı çatının altında, aynı dördüncü katta, aynı dairede kalıyorlardı... Kuşkusuz yazar, kahramanlardan birinin tam adı yazılmışken neden diğerinin kısaltılmışının kullanıldığını açıklama zorunluluğu (bu ifade ola ki saygısız ve fazla laubali olarak okunmasın diye) hissetmektedir.² Ama bunun için rütbe, yaş, unvan, görev ve nihayet kişilerin karakterlerini bile peşinen açıklamak ve tasvir etmek zaruri olurdu; ne var ki aynen böyle başlayan çok sayıda yazar bulunduğundan, elinizdeki hikâyenin yazarı, sırf onlara benzememek için (yani belki de kimilerinin diyeceği gibi, sınırsız kibrinden ötürü) doğruca olaylardan başlamaya karar vermiştir.³ Bu girizgâhı bitirdikten sonra da buna başlayacaktır.

Şumkov akşam, yeni yıl arifesinde, saat altıda eve döndü. Divanda uzanmış yatan Arkadiy İvanoviç uyandı ve gözleri yarı açık, arkadaşına baktı. Berikinin kusursuz frak ve pantolonunu, en temiz gömleğini giymiş olduğunu gördü. Tabii ki bu durum kendisini hayrete düşürdü. “Vasya bu halde nereye gitmiş acaba? Üstelik yemeğini de evde yemedi!” Şumkov bu arada bir mum yakmıştı. Ar-

1 “Слабое сердце” ilk defa *Отечественные записки* (Anavatandan Notlar) dergisinde (1848, No 2) F. Dostoyevski imzasıyla yayınlandı.

2 Vasya, Vasiliy adının kısaltılmışı; resmi ortamlarda böyle (hem de baba adı ifade edilmeden) kullanılması hoş karşılanmaz.

3 Turgenyev ve Nekrasov, Dostoyevski’nin “sınırsız kibrini” alaya almışlardı; çağdaşlarının anılarında olduğu gibi, Dostoyevski’nin kardeşi-ne 26 Kasım 1846 tarihli mektubunda da bundan söz edilir.

kadiy İvanoviç, arkadaşının kendisini kazara uyandırmış gibi yapmaya hazırlandığını hemen anladı. Gerçekten de, Vasya iki defa öksürdü, iki defa dolandı odada ve sonunda, köşeye, sobanın yanına yaslamaya çalıştığı elindeki bacayı güya kazayla yere düşürdü. Arkadiy İvanoviç için için güldü.

“Vasya, sen de az kurnaz değilsin!” dedi.

“Arkaşa, uyumuyor musun?”

“Kesin olarak söyleyemem ama bence uyumuyorum.”

“Ah, Arkaşa! Merhaba, sevgili dostum! Dost değil kardeş, kardeş! Sana ne diyeceğimi hayatta bilemezsin!”

“Gerçekten de bilmiyorum, yaklaşsana yanıma.”

Vasya tam da bunu bekliyormuş gibi çabucak geliverdi, tabii Arkadiy İvanoviç’ten bir hinlik beklemiyordu. Beriki onu ustaca kolundan yakaladı, sırtını çevirdi, yere yıktı ve, hani derler ya, kurbanını “boğmaya” başladı, anlaşılan bu davranış neşeli Arkadiy İvanoviç’e büyük bir mutluluk veriyordu.

“Yakaladım!” diye bağırmaya başladı, “yakaladım!”

“Arkaşa, Arkaşa, ne yapıyorsun? Bırak beni Tanrı aşkına, bırak yoksa frakım kirlenecek!”

“İhtiyacın yok ki, frak senin nene gerek? Niye böyle safsın sen, atıveriyorsun kollarıma? Anlat bakalım, nerelelere gittin, yemeğini nerde yedin?”

“Arkaşa, Tanrı aşkına, bırak beni!”

“Yemeğini nerde yedin?”

“Ben de sana bunu anlatmak istiyordum.”

“Anlat o halde.”

“Önce beni bırak.”

“Hayatta olmaz, anlatmadan bırakmam!”

“Arkaşa, Arkaşa! Anlasana, bu durumdayken mümkün değil, anlatamam!” diye bağırıyordu zavallı Vasya, bir yandan da arkadaşının güçlü pençelerinden kurtulmak için debeleniyordu. “Üstelik bu hususlarda...”

“Hangi hususlarda?”

“Bu haldeyken anlatmaya başlarsam kendime saygı-
nı yitireceğin hususlar. Böyle olmaz; bu durumda gülünç
oluyor, ama gülünç değil, tersine çok önemli bir mesele
var.”

“Hele de bakın, önemliymiş! Bu da yeni icat! Sen iyisi
mi beni güldürecek şekilde anlat, işte öyle anlat, ciddiyet
lazım değil, nasıl bir arkadaşsın sen? Söyle bakalım, sen
nasıl bir arkadaşsın? Ha?”

“Arkaşa, Tanrı aşkına, yapma!”

“Duyamak da istemiyorum...”

“Peki, Arkaşa!” diye başladı Vasya, yatağın üzerine
çaprazlamasına yatıp bütün gücüyle sözlerine mümkün
olduğunca çok ehemmiyet vermeye çalışarak. “Arkaşa!
Peki, söylüyorum; yalnız...”

“Yalnız, ne?”

“Nişanlandım, evleniyorum!”

Arkadiy İvanoviç tebrik filan etmeden, Vasya’yı ço-
cukmuş gibi kollarına aldı (oysa Vasya hiç de kısa boylu
değildi, hatta epey uzun boyluydu, yalnız zayıftı) ve sanki
uyumadan önce teskin etmeye çalıştığı bir bebekmiş gibi
ustalıkla bir köşeden diğerine götürüp getirmeye koyuldu.

“Şimdi seni bir güzel kundaklayacağım, damat,” di-
yordu beri yandan. Ama Vasya’nın kucağında kıpırdama-
dan ve tek kelime etmeden yattığını görünce derhal fikrini
değiştirdi. Şakada fazla ileri gitmiş gibi bir poz takındı,
Vasya’yı odanın orta yerine koydu ve olabilecek en sami-
mi, en dostça tavırla yanağına bir öpücük kondurdu.

“Vasya, kızmıyorsun ya?...”

“Arkaşa, beni dinle...”

“Hadi ama... yeni yıl şakası.”

“Neyse, benim bir şeyim yok, yalnız sen niye böyle
delidolu, böyle sersemsin? Kaç defa söyledim sana. Arka-
şa, Tanrı aşkına, hiç komik değil, hiç komik değil!”

“Yani kızmadın?”

“Benim bir şeyim yok. Kimseye kızmam ki ben! Yal-
nız üzdün beni, anlıyor musun?”

“Yani nasıl üzdüm? Ne yaptım ki?”

“Bir dostum olarak, bütün açık yürekliliğimle, ruhumu önüne sermek, mutluluğumu sana anlatmak için geldim yanına...”

“Ne mutluluğu bu? Neden anlatmıyorsun?”

“Yahu, evleniyorum!” diye cevap verdi Vasya gücenik bir sesle, çünkü gerçekten de biraz öfkelenmişti.

“Sen! Evleniyorsun demek! Doğru mu bu?” diye bağarmaya başladı Arkaşa avazı çıktığıınca. “Hayır, hayır... Bu da nesi? Dili öyle diyor, ama gözyaşları sel gibi! Vasya, sevgili dostum Vasyuk, küçüğüm benim! Doğru mu bu söyledığın?” Ve Arkadiy İvanoviç tekrar atılıp kucaklamaya koyuldu arkadaşını.

“Bak, nereden çıktı bu, anlıyor musun?” dedi Vasya. “Sen iyi bir insansın, dostumsun, bunu biliyorum. Ben sana büyük bir mutlulukla, manevi bir coşkunlukla geliyorum, ama ansızın yüreğimdeki bütün mutluluğu, bütün bu coşkunluğumu, kendime saygımı kaybederek yatağın üzerine çaprazlamasına iki seksen serilmiş vaziyette anlatmam gerekiyor... Anlıyor musun, Arkaşa,” diye devam etti Vasya, “komik bir vaziyet bu, hani bir anlamda ben artık ben değilmişim gibi. Bu durumu hafife alamam... Mesela tutup bana adın ne diye sorsaydın var ya, yemin ediyorum, öldürsen gene de adımı söylemezdim.”

“İyi de Vasya, neden sustun öyleyse! Her şeyi anlatmış olsaydın ben de böyle sersemlik yapmazdım,” diye bağırdı Arkadiy İvanoviç, gerçek bir umutsuzluk içinde.

“Peki, peki! Tabii, öyle... Ama bütün bunlar neden kaynaklanıyor sen biliyorsun, iyi yürekliliğimden. Yalnız beni üzen şey, sana istediğim gibi mutlu edici, hoşnutluk verici şeyler söyleyemiyor, iyi şeyler anlatamıyor, seni kendi dünyama ortak edemiyor olmam... Doğru, Arkaşa, seni öyle çok seviyorum ki, sanırım eğer sen olmasaydın evlenmezdim, hatta şu dünyada yaşamazdım bile!”

Alışılmadık derecede hassas bir tavra bürünen Arkadiy İvanoviç, Vasya’yı dinlerken kâh gülüyor, kâh ağlıyor-

du. Vasya da öyle. Tekrar birbirlerine atılıp sarıldılar ve olanları unuttular.

“Peki nasıl oldu bu? Her şeyi anlat bana, Vasya! Kardeşim, bağışla beni, afalladım, resmen afalladım. Ulu Tanrım, şimşek çarpmış gibi oldum! Yok hayır, mümkün değil, uydurdun bunu öyle değil mi, ulu Tanrım, uydurdun, yalan söyledin!” diye bağırmaya başladı Arkadiy İvanoviç ve hatta yapmacık bir kuşkuyla da baktı Vasya’nın yüzüne, ama orada, muhakkak en kısa zamanda evlenme niyetinin bulunduğunu görünce, kendini yatağa attı ve öyle bir coşkunlukla debelenmeye başladı ki, duvarlar sarsıldı.

“Vasya, otur şuraya!” diye bağırdı, yatakta nihayet doğrulduktan sonra.

“Kardeş, gerçekten nereden, nasıl başlayacağımı bilmiyorum!”

İki arkadaş mutlu bir heyecanla birbirlerine bakıyordu.

“Kim bu, Vasya?”

“Artemyevlerin kızı!” dedi Vasya, mutluluktan titreyen bir sesle.

“Olamaz?”

“Onlardan bahsederek başının etini yemiş, sonra da susmuştum, sense hiçbir şey fark etmemiştin. Ah, Arkas, senden gizleyecek neyim var ki. Ama korkuyordum, korkuyordum anlatmaya! Her şeyin tepetaklak gideceğini düşünüyordum, ama âşıktım, Arkas! Ulu Tanrım, ulu Tanrım! Öyle acayip bir hikâye ki,” diye başladı, heyecandan sürekli duraklayarak, “aslında nişanlıydı, bir yıl önce nişanlanmış, ama aniden adamı başka bir yere göndermişler; ben de tanıyorum, iyi adam gerçekten, Tanrı yardımcısı olsun! Neyse, tek satır yazmamış, buhar olmuş sanki. Beklemişler, beklemişler, ama nereye kadar? Ansızın, dört ay önce çıkagelmiş, evlenmişmiş, evlerinden içeri adım da atmamış. Sefil herif! Ayı! Bizimkiler için araya girecek kimse de yok. Ağlamış, ağlamış zavalılık. Ben de ona âşık oldum işte... Aslında çoktandır, taa başından beri âşıktım! Onu teskin etmeye koyuldum, her gün gi-

dip gelmeye başladım... Yalnız hakikaten nasıl oldu bu iş bilmiyorum, o da bana âşık oldu, geçen hafta dayanamadım, hıçkırarak ağlamaya başladım, her şeyi de anlattım ona. İşte böyle! Onu sevdiğimi, yani her şeyi!... ‘Ben de sizi sevmeye hazırım, Vasiliy Petroviç, ne var ki zavallı bir kızım ben, alay etmeyin benimle. Hiç kimseyi sevmeye cesaretim kalmadı artık’ dedi bana. Ya, kardeş, anlıyor musun! Anlıyor musun?... Orada birbirimize söz verdik; düşündüm de düşündüm, düşündüm de düşündüm, sonunda dedim ki: ‘Peki annene nasıl söyleyeceğiz?’ Dedi ki: ‘Zor iş, biraz bekleyin, korkuyor kadıncağız, şimdi beni size vermezler.’ Bir yandan da ağlıyor. Bense niyetimden Lizanka’ya hiç söz etmeden, pat diye söyledim kadına. Lizanka karşısında, dizlerinin üzerine çökmüş, ben de öyle...⁴ Neyse, kadın bize hayır duasını verdi. Arkaşa, Arkaşa! Sevgili dostum! Hep birlikte yaşayacağız. Hayır! Hayatta ayrılmam senden.”

“Vasya, Sana bakıyorum ya, inanamıyorum bir türlü, yemin ederim ki inanamıyorum. Gerçi bir şeyler doğmuştu içime... Beni dinle, nasıl olup da evleniyorsun sen?... Ben nasıl oldu da bilemedim, ha? Doğrusu, Vasya, sana da itiraf edeyim kardeşim, ben de evlenmeyi düşünüyordum, ama şimdi sen evleniyorsun ya, başka bir şeyin önemi yok! Bahtiyar ol kardeşim, bahtiyar ol!”

“Kardeşim, yüreğim öyle ferah, ruhum öyle dingin ki...” dedi Vasya, sonra da kalkıp heyecandan odada volta atmaya başladı. “Öyle değil mi? Sen de hissediyorsun, değil mi? Fakir yaşayacağız, elbette, ama bahtiyar olacağız. Hem bir kuruntu değil bu; bahtiyarlığımız da kitaplarda yazılanlar gibi değil, gerçekten bahtiyar olacağız biz!”

“Vasya, Vasya, beni dinle!”

“Ne var?” dedi Vasya, Arkadiy İvanoviç’in önünde durarak.

4 Dostoyevski’nin diğer romanlarında da (*Yeraltından Notlar*, *Suç ve Ceza*, *Karamazov Kardeşler*) Lizanka, iyi yürekli ama hayatın sillesini yemiş, mutsuz bir karakterdir.

“Aklıma bir fikir geldi, yalnız doğrusu sana söylemeye korkuyorum!... Bağışla beni, kuşkularımı gider. Neyle yaşayacaksın sen? Görüyorsun ya, evleniyorsun diye coşku içindeyim ben, yalnız bu coşkunlukla ne yapacağım bilmiyorum. Neyle yaşayacaksın, ha?”

“Ah, Tanrım, ulu Tanrım! Ne diyorsun, Arkaşa!” dedi Vasya, Nefedeviç’e derin bir şaşkınlıkla bakarak. “Gerçekten, ne demek istiyorsun? Ona her şeyi ayrıntılarıyla anlattığımda Lizanka’nın annesi iki dakika olsun düşünmedi. Oysa sen neyle yaşayacağımı soruyorsun? Onların üçünün senede beş yüz ruble gelirleri var, müteveffa babalarından kalma emekli parası. O, anası, bir de erkek kardeşi bununla yaşıyorlar, üstelik oğlanın okul ücreti de bu paradan ödeniyor, işte böyle yaşıyorlar! Onlarla karşılaştırılınca senle ben kapitalistiz! Benim gelirim iyi senelerde yedi yüz rubleyi buluyor.”

“Beni dinle, Vasya, bağışla beni, ben, Tanrı biliyor ya, ben böyleyim. Aman tepetaklak gitmesin bu iş diye düşünüyorum, hangi yedi yüz rubleden bahsediyorsun sen? Sadece üç yüz...”

“Üç yüz!... Peki Yulian Mastakoviç? Unuttun mu yoksa?”⁵

“Yulian Mastakoviç’miş! Kardeşim, o iş güvenilir değil, her bir rublesi sadık dostun olan üç yüz ruble sabit gelir gibi güvenilir değil ki o! Yulian Mastakoviç tabii ki büyük bir adam, kendisine saygı duyuyorum, bizden çok yükseklerde olsa da anlıyorum onu ve Tanrı için seviyorum da, çünkü o da seni seviyor ve çalışmana karşılık bir şeyler veriyor, ama vermeyebilir ve bir kâtip tutabilir kendine. Sen de bu hususta dediklerime katılırsın, Vasya... Hele bir dinle, boş yere konuşmuyorum ben. Kabul

5 Soyadı, karakterin ahlakıyla ilgili ipucu veriyor. Мастак aslında usta, işinin ehli adam demek. Fransız yazar Eugène Sue’nün Rusça 1844’te yayınlanan “Paris’in Gizleri” romanında, kürekten kaçan bir karakterin adı Mastak olarak çevrilmişti; yani 1840’larda yazarlar bu adı her çeşit suça ve kirli işe yatkın kimselerle ilişkilendiriyorlardı.

ediyorum, bütün Petersburg'da seninki gibi el yazısı bulunmaz, bu konuda hakkını veririm." Nefedeviç coşkuyla sözlerinin sonuna geldi: "Ama Tanrı esirgesin, ansızın seni beğenmemeye başlasa, onu hoşnut edemiyor olsan, işleri ansızın bozulurverse, ansızın başka birini alsa... Yalan mı, bu tür şeyler az mı oluyor! Yulian Mastakoviç bugün var yarın yok, Vasya..."

"Beni dinle, Arkaşa, patırtıyı kes, yoksa tavan tepemize çökecek..."

"Evet, elbette, elbette... Bir şey demek istemedim aslında..."

"Hayır, beni dinle, iyi kulak ver. Gerçekten, ne gerekçeyle benden ayrılacak ki... Yok, bir şey söyleme, sadece kulak ver. Her işi şevkle yapıyorum, o da öyle bir iyi ki, Arkaşa, bugün mesela, duyuyor musun, bugün bana elli gümüş ruble verdi!"

"Gerçekten mi, Vasya? Yani armağan olarak mı?"

"Hem de ne armağan! Kendi cebinden. Dedi ki, sen dedi, güzel kardeşim, beş ay oldu tek kuruş almadın, istersen al, teşekkür ederim sana dedi, teşekkür ederim, çok memnunum... Ulu Tanrım! Bana bedavaya çalışmıyorsun ya, dedi! Aynen böyle dedi. Gözlerim yaşardı, Arkaşa. Hey ulu Tanrım!"

"Beni dinle, Vasya, o listelerin kopyasını çıkarmayı bitirdin mi?"

"Hayır... Daha bitmedi."

"Va...senka! Meleğim! Ne iş yapıyordun peki?"

"Beni dinle, Arkadiy, önemli bir şey değil, iki günde hallederim..."

"Nasıl olur da yapmazsın bunu?"

"Önemli değil, önemli değil! Sanki canını alacaklarmış gibi bakıyorsun, içim dışıma çıkıyor seni böyle gördükçe, yüreğim sancıyor! Ee, ne olmuş yani? Hep böyle davranıyorsun bana! Adam hiç durmadan bağılıyor. Aaa! Düşünsene, nasıl bir şey bu? Bitireceğim, yeminle bitireceğim..."

“Ya bitirmezsən?” diye bağırdı Arkadiy ayağa fırlayarak. “Adam daha bugün sana armağan verdi! Hem evleniyorsun da... Of, of!...”

“Önemli değil, önemli değil,” diye bağırdı Şumkov, “Hemen oturuyorum, derhal şu dakika oturuyorum, önemli değil!”

“Bu sorumluluğunu nasıl ihmal ettin, Vasyutka?”

“Ah, Arkaşa! Nasıl oturup girişebilirdim o işe? Ne haldeydim ben? Dairede bile diken üzerindeydim, yüreğim göğsümden çıkıp gidecek gibiydi... Ah! Ah! Bu gece oturup çalışacağım, yarın gece de oturacağım yarından sonra da, ve bitireceğim!”

“Çok mu kaldı?”

“Bir rahat ver bana, Tanrı aşkına rahat ver, sus...”

Arkadiy İvanoviç parmak uçlarına basarak yatağa yaklaştı ve oturdu, sonra kalkmak istedi, eğer kalkarsa onu rahatsız edebileceğini hatırlayıp tekrar oturması gerekti, ama heyecandan oturamıyordu da. Haberin onu allak bullak ettiği belliydi, içindeki ilk coşkunluk da henüz kaynayıp buharlaşmamıştı. Şumkov’a baktı, beriki de ona baktı, gülümsedi, tehdit eder gibi parmağını salladı ve sonra, kaşlarını çok acayip bir şekilde çatarak (sanki bütün kuvveti ve işteki bütün başarısı buna bağlıymış gibi) gözlerini kâğıtlara dikti.

Belli ki o da henüz heyecanını dizginleyemiyordu, dolmakalemi değiştirdi, sandalyenin üzerinde döndü, masadaki kırtasiyelerin yerini değiştirdi, tekrar yazmaya koyuldu, ama eli titriyor ve hareket etmeyi reddediyordu.

“Arkaşa! Senin hakkında da konuştum Yulian Mastakoviç’le,” diye bağırdı ansızın, yeni aklına gelmiş gibi.

“Öyle mi?” diye bağırdı Arkadiy. “Ben de bunu sormak istiyordum, ee?”

“E’si... Sana her şeyi sonra anlatacağım! Bak işte, benim kabahatim, dört sayfayı yazana kadar hiçbir şey söylemeyecektim sana, nasıl da aklımdan çıktı; ama seni düşündüm, onları düşündüm. Ben, kardeşim, tek kelime yazmıyorum, her şey sizi hatırlatıyor...” Vasya gülümsedi.

Bir sessizlik çöktü.

“Öf, ne berbat kalem!” diye bağırdı Şumkov, can sıkıntısıyla masanın üzerine çarparak kalemi. Başka birini aldı.

“Vasya! Beni dinle! Tek kelime...”

“Bu son olsun, acele et.”

“Daha çok mu var?”

“Of, kardeşim!” Vasya, yeryüzünde böyle bir sorudan daha korkunç ve ölümcül bir şey olamazmış gibi kaşlarını çatı. “Çok, acayip çok!”

“Biliyor musun, bir fikrim var...”

“Neymiş?”

“Neyse neyse, boş ver, yazmana bak.”

“Neymiş, söylesene?”

“Saat yediye geliyor, Vasyuk!”

Nefedeviç bunu söyledikten sonra gülümsedi ve Vasya’ya hınzırca göz kırptı, ancak biraz da ürkeklikle yaptı bunu, çünkü berikinin nasıl karşılayacağını bilmiyordu.

“Ee, ne olmuş?” dedi Vasya, yazmayı tamamen bıraktı, dimdik onun gözlerine baktı, üstelik rengi de heyecandan biraz solmuştu.

“Biliyor musun?”

“Tanrı aşkına, neyi?”

“Biliyor musun? Aşırı heyecanlısın sen, pek çalışmıyorsun da... Dur, dur, dur, dur! Görüyorum, görüyorum, beni dinle!” diye başladı Nefedeviç, coşkunkluk içinde yataktan atladı, konuşmaya davranan Vasya’yı, itirazları ortadan kaldırmak için bütün gücünü kullanarak susturdu. “Evvla sakinleşmen gerek, kendini toparlaman gerek, değil mi?”

“Arkaşa! Arkaşa!” diye bağırdı Vasya yataktan atlayıp. “Bütün gece oturacağım ben, gerçekten, bütün gece oturup çalışacağım!”

“Evet, evet! Ancak sabaha doğru uyuyacaksın...”

“Uyumayacağım, katiyen uyumayacağım...”

“Hayır, öyle olmaz; tabii ki uyuyacaksın, sabah beşte yatarsın. Sekizde de seni uyandırırım. Yarın bayram,

oturup bütün gün çiziktirirsin... Sonra gecesi var. Yalnız, daha çok mu kaldı?...”

“İşte, bak!...”

Vasya coşkunkluk ve heyecandan titreyerek defteri gösterdi.

“İşte!...”

“Beni dinle kardeşim, pek bir şey kalmamış...”

“Sevgili dostum, orada bir tane daha var,” dedi Vasya, sanki Lizankalara gidip gitmeme kararı ona bağılıymış gibi mahcup mu mahcup bir ifadeyle bakarak Nefedeviç’e.

“Kaç tane?”

“İki... yaprak...”

“Ee, ne yapalım? Beni dinle! Zamanında bitiririz bunları, Tanrının izniyle bitiririz!”

“Arkaşa!”

“Vasya! Beni dinle! Yılbaşı arifesindeyiz, herkes ailesiyle toplanıyor, senle ben ise sadece evsiz değil kimsesiziz de... Of! Vasenka!...”

Nefedeviç, Vasya’yı yakaladı ve aslan pençelerinin arasında sıkıp kucakladı...

“Arkadiy, mesele çözüldü!”

“Vasyuk, ben de bunu söylemek istiyordum. Görüyorsun ya, Vasya, koca bebeğim benim! Beni dinle! Dinle!...”

Arkadiy ağzı açık kalakaldı, çünkü coşkudan konuşamıyordu. Vasya onun omuzlarından tuttu, gözlerinin içine baktı ve sanki yorulmasın diye onun söyleyeceklerini kendi söylemek istiyormuş gibi dudaklarını kıpırdattı ki.

“İşte öyle,” dedi nihayet.

“Bugün beni onlarla tanıştırsana!”

“Arkadiy! Gidip orada bir çay içelim! Biliyor musun, ne var? Biliyor musun? Yeni yıla kadar da beklemeyelim, erkenden gidelim,” diye bağırdı Vasya, gerçek bir esin gelmiş gibi.

“Yani, iki saatliğine, ne fazla ne eksik!”

“Ve sonra, şu işi bitirene kadar ayrılık!”

“Vasyuk!”

“Arkadiy!”

Üç dakikaya kalmadan Arkadiy bayramlıklarını giymişti. Vasya ise işinin başına dönmek için öyle telaşlıydı ki, sadece üzerindikilerin tozunu almıştı.

Her biri diğerinden mutlu, aceleyle dışarı çıktılar. Yolları Petersburg tarafından Kolomna'ya doğruydı.⁶ Arkadiy İvanoviç, güçlü ve enerjik adımlarla yürüyordu, hani yürüyüşüne bakan biri geçen her saatle daha büyük bir saadete erişen Vasya'nın talihinden duyduğu bütün hazzı görebilirdi. Vasya ise erdemli tavırlarından hiçbir şey kaybetmeden daha kısa adımlarla gidiyordu. Ne var ki Arkadiy İvanoviç onun daha önce hiç bu kadar kararlılıkla bir amaca yöneldiğini görmemişti. Şu anda ona daha çok saygı duyuyordu. Arkadiy İvanoviç'in iyi yüreğinde daima sevgi dolu derin bir merhamet duygusu doğuran (okur bunu ancak şimdi öğrenecektir) Vasya'nın fiziksel engeli (Vasya biraz aksıyordu), kuşkusuz Vasya'nın kesinlikle hak ettiği o şefkatine şimdi daha büyük bir derinlik katıyordu. Mutluluktan ağlamak geliyordu Arkadiy İvanoviç'in içinden, ama tuttu kendini.

“Nereye gidiyorsun Vasya, nereye? Şuradan daha yakın!” diye bağırdı Vasya'nın Voznesenskiy tarafına⁷ saptığını görünce.

“Sus, Arkaşa, bir sus...”

“Gerçekten daha yakın, Vasya.”

“Arkaşa! Biliyor musun?” diye başladı Vasya gizemli bir tavırla, mutluluktan titreyen bir sesle. “Biliyor musun? Lizanka'ya bir hediye götürmek istiyorum.”

“Nasıl bir şey?”

6 Kahramanlar, Neva Nehri'nin sağ yakasının kuzey bölgesinden (bugün Petrograd İlçesi) batıya, nehrin Moyka, Fontanka, Pryajka koyları ile Kryukov Kanalı arasında kalan sol yakasına (bugünkü Dekabristler Caddesi civarı) gidiyorlar. Her iki ilçede de yoksullar, başkentin en alt kesimleri yaşıyordu.

7 Şimdiki Mayorov Caddesi.

“Burada, kardeşim, hemen köşede Madame Leroux’nun yeri var, harika bir dükkân!”

“Ah, anladım!”

“Bir başlık, dostum, bir başlık; bugün öyle tatlı bir başlık gördüm ki; sordum, *Manon Lescaut* denirmiş ona, muhteşem bir şey! Kurdelesini *cerise*, bir de pahalı olmasaydı... Arkaşa, öyle de olsa alacağım onu!...”⁸

“Bence sen bütün şairlerden üstünsün, Vasya! Gidelim hadi!”

İki dakika sonra dükkânın kapısından içeri girdiler. Onları kara gözlü, saçları lüle lüle, müşterilerine şöyle bir bakar bakmaz onlar kadar, hatta belki onlardan bile daha mutlu ve neşeli oluveren bir Fransız kadın karşıladı. Vasya coşkunluktan Madame Leroux’yu bile öpmeye hazırды...

“Arkaşa!” dedi alçak sesle, dükkânın dev masasındaki ahşap stantların üzerinde duran bütün muhteşem ve muazzam şeylere aşina bir bakış fırlattıktan sonra. “Harika! Bu da nedir? Ya bu? Mesela şu, ne bonbon şey, görüyor musun?” diye fısıldadı Vasya, sevimli bir başlığı gösterecek, ama almak istediği bu değildi, çünkü ta uzaktan masanın diğer ucundaki, çoktandır kafasına koyduğu, gerçek bir başlığı fark etmiş ve gözlerini ona dikmişti bile. Öyle bir bakıyordu ki ona, bir gören olsa herhalde bu başlığı çalmaya niyetli olduğunu veya bizzat başlığın Vasya’nın eline geçmemek için olduğu yerden havalanıvereceğini düşünürdü.

“Bak,” dedi Arkadiy İvanoviç, başlıklardan birini göstererek, “bence bu daha iyi.”

“Arkaşa, hakikaten zevklisin, zevklerine özel bir saygı duymaya başlıyorum, gerçekten,” dedi Vasya, yüreğinin bütün inceliğiyle Arkaşa’yı incitmemek için kurnazlığa başvurarak, “senin başlık harika, ama bir de buna bak!”

“Daha iyisi mi var kardeş?”

“Gel, buna bak!”

8 Manon Lescaut: Fransız yazar Antoine-François Prévost’un (1697-1763) popüler bir romanının kahramanı. *Cerise* - Vişne rengi (*Fran.*).

“Bu mu?” dedi Arkadiy kuşkuyla. Ama Vasya daha fazla dayanamayarak standın üzerinden öyle bir kapıverdi ki başlığı, hani gören çok uzun süre beklemiş de böyle iyi bir alıcı bulmuş diye mutluluktan kendiliğinden uçuyor sanırdı başlığı. Kurdeleleri, fırfırları ve dantelleri hışır hışır hışırdadı, o zaman Arkadiy İvanoviç’in boğazından beklenmedik bir coşku çılgılığı kopuverdi. Kuşku götürmez asaletinden ve zevkler söz konusu olduğunda kesin üstünlüğünden şu kadarcık taviz vermeyen Madame Leroux bile, vakur bir sessizlik içinde onaylar bir tebessüm bahşetti Vasya’ya. Bakışlarındaki, jestlerindeki ve bu tebessümdeki her şey “evet, işte bu!” diyordu, “doğru seçim yaptınız ve sizi bekleyen saadete layıksınız.”

“Cazibesini inzivada gizlemiş!” diye bağırdı Vasya, bütün sevgisini bu şeker başlığa yönelterek. “Bilerek mi gizlendin, seni yaramaz, seni tatlı şey!” Ve onu öptü, daha doğrusu onu çevreleyen havayı öptü, çünkü bu paha biçilmez hazineye dokunmaya korkuyordu.

“Gerçek meziyet ve erdemler kendilerini böyle gizler,”⁹ diye ekledi Arkadiy coşkuyla, şaka olsun diye sabah akıllı bir gazetede okuduğu cümleyi alıntılayarak. “Ee, Vasya, ne diyorsun?”

“Çok yaşa, Arkaşa! Bugün harika espriler yapıyorsun, hani kadınların dediği gibi, bugün sansasyon yaratacağın sen, yeminle. Madame Leroux, Madame Leroux!”

“Ne emretmiştiniz?”

“Sevgili Madame Leroux!...”

Madame Leroux, Arkadiy İvanoviç’e baktı ve vakur bir tavırla gülümsedi.

“Bilemezsiniz, nasıl tapıyorum size şu anda... İzin verin, öpeyim sizi...” Ve Vasya, dükkân sahibini öptü.

Tabii ki berikinin de böyle haylaz bir başlığı ucuza kaybetmemek için bütün erdemini koruması gerekiyor-

9 O dönemde Petersburg’ta çok satan, küçük memurlar için sıradan makalelerle dolu “*Kuzeyin Arısı*” adlı gazete alaya alınıyor. *İnsancıklar* ve *İkiz*’de de bu gazeteye alaylı göndermeler bulunur.

du bu anda. Ama temin ederim ki, Madame Leroux'nun, Vasya'nın coşkusunu böyle içten kabul etmesi için, doğuştan, Tanrı vergisi bir nezaket ve zarafete sahip olması gerekiyordu. Kadın, genç adamı bağışladı, bu durumda nasıl akıllı, nasıl muhteşem davranılacağını biliyordu! Hem Vasya'ya kızmak mümkün müydü ki?

“Madame Leroux, fiyatı nedir bunun?”

“Beş gümüş ruble,” diye cevap verdi kadın, yüzünde yeni bir tebessümle toparlanarak.

“Ya bu, Madame Leroux?” dedi Arkadiy İvanoviç, kendi terciğini göstererek.

“O da sekiz gümüş ruble.”

“Müsaade edin, müsaade edin! Madame Leroux, lütfen af buyurun, hangisi daha iyi, daha muhteşem, daha tatlı, hangisi size daha çok yakışır?”

“Şu daha zengin işi, ama seçim sizin – *c'est plus coquet*.”¹⁰

“Peki, onu alıyoruz!”

Madame Leroux bir parça ince mi ince kâğıt aldı, topluğneyle tutturdu; sanki böylece başlık, onu sardığı kâğıda rağmen daha hafiflemişti. Vasya büyük bir özenle, nefesi kesilircesine aldı paketi, Madame Leroux ile selamlaştı, ona çok kibar bir şeyler söyledi ve dükkândan çıktı.

“Ben bir *viveur*’üm, Arkasha, bir *viveur* olmak için doğmuşum!”¹¹ diye bağırdı Vasya iştirilmez, minik, sinirli bir kahkaha atarak. Hepsinin de kahpece bir saldırganlıkla paha biçilmez başlığı ezip çiğnemek istediklerinden şüphelendiği yayaları geride bırakmaya başladı.

“Beni dinle, Arkadiy,” diye başladı bir dakika sonra; sesinde muzaffer, muazzam bir sevgi tınısı vardı. “Arkadiy, öyle mutluyum, öyle mutluyum ki!...”

“Vasenska! Bilsen ben ne mutluyum, sevgili dostum!”

“Hayır, Arkasha, hayır, bana olan sevgin sınırsız senin, biliyorum, ama şu anda hissettiğimin yüzde birini bile his-

¹⁰ Bu daha koket işi (*Fran.*).

¹¹ *Viveur*: Hayattan keyif almayı bilen (*Fran.*).

sedemezsin. Yüreğim öyle dolu, öyle dolu ki! Arkasha! Bu mutluluğa layık değilim ben! Bunu hissediyorum, biliyorum. Neden geldi bu başıma,” dedi zor bastırılan, hıçkırıkla dolu bir sesle, “ne yaptım da oldu, söyle bana! Baksana, ne çok insan, ne çok gözyaşı, ne çok acı, bayramsız ne çok medar-ı maişet derdi var! Ve ben! Öyle bir kız beni seviyor, beni... Şimdi kendin de göreceksin onu, asil yüreğe kendin kıymet biçeceksin. Mevkisi düşük bir ailede doğdum ben, şimdi bir memuriyetim ve bağımsız bir gelirim, maaşım var. Vücudumda bir eksiklikle doğdum, azıcık aksağım. Ama baksana, beni olduğum gibi sevdi o. Yulian Mastakoviç de bugün öyle hassas, öyle dikkatli, öyle kibardı ki. Benimle nadiren konuşur; ama yanıma geldi ve dedi ki: ‘Ee, Vasya (ulu Tanrım, Vasya dedi bana!), bayramda âleme gidiyorsun, ha?’ (Güldü.)

“Ekselansları, böyleyken böyle dedim, yapacak işlerim var, ama hemen cesaret bulup dedim ki: ‘Yalnız belki eğleniriz de, ekselansları,’ işte böyle dedim. Çıkarıp derhal para verdi, sonra iki çift laf daha etti. Ben, kardeşim, ağlamaya başladım, Tanrı biliyor, gözyaşları sel gibi akıyor, sanırım o da içlendi, pıt pıt omzuma vurdu ve dedi ki: ‘Vasya, hep şimdi hissettiğin gibi hisset, e mi...’”

Vasya bir an sustu. Arkadiy İvanoviç öte yana döndü ve o da yumruğuyla gözyaşını sildi.

“Dahası var, dahası var...” diye devam etti Vasya. “Daha önce sana bundan hiç bahsetmemiştim, Arkadiy... Arkadiy! Beni dostluğunla öyle bahtiyar ediyorsun ki, sen olmasan yaşayamazdım – hayır, hayır, bir şey söyleme Arkasha! Ver elini sıkayım, izin ver şükranla...rı...mı... suna... yım sana!...” Vasya gene sözlerinin sonunu getirememişti.

Arkadiy İvanoviç, Vasya’nın boynuna atılmak istedi, ama caddenin karşısına geçiyorlardı ve neredeyse kulaklarının dibinde “çekilin yoldan!” diye bağırıldığını işittiler birinin, ikisi birden korku ve heyecan içinde kaldırımı kadar koşular. Arkadiy İvanoviç memnun bile oldu. Vasya’nın minnet duygularındaki patlamayı, sadece şu istisnai ana

yordu. Yalnız kendisinin canı sıkındı. Vasya için pek az şey yaptığını düşünüyordu bu vakte kadar! Ama daha koca bir hayat vardı önlerinde; Arkadiy İvanoviç daha rahat nefes almaya başladı...

Aslına bakılırsa ev sahibeleri onları beklemekten vazgeçmişlerdi! Nereden mi anladık? Çaya oturmuşlardı bile! Bazen yaşlı bir insan, bir gençten, hem de benim diyen gençten daha sağduyulu olabilir! Lizanka mesela, gayet ciddi, gelmeyecek diye inandırmıştı kendini; "Gelmeyecek anneciğim; yüreğimde hissediyorum, gelmeyecek." Annesi ise kendi yüreğinin tam tersine onun muhakkak geleceğini, ondan uzak kalamayacağını, bu civarlardan ayrılmayacağını, memuriyet yerinde de şimdi işi olmadığını, üstelik yeni yıl arifesi olduğunu, geleceğini hissettiğini söylüyordu! Lizanka kapıyı açtı ya, hiç beklemiyordu – gözlerine inanamıyordu, konuklarını nefes nefese, yüreciği kapana düşmüş minik bir kuş gibi şimdi yerinden fırlayacakmışçasına, yüzü vişne gibi kıpkırmızı karşıladı. Ulu Tanrım, ne harika sürpriz! Nasıl mutlu bir "ah!" çıktı dudaklarından! "Seni yalancı! Sevgilim!" diye bağırdı, Vasya'nın boynuna sarılıp... Ama şaşkınlığını, aniden bastıran utancını bir düşünsenize. Vasya'nın tam arkasında, sanki orada gizlenmek istermiş gibi, biraz kendinden geçmiş duruyordu Arkadiy İvanoviç. Onun kadınlara karşı biraz beceriksiz olduğunu, hatta çok beceriksiz olduğunu itiraf etmek gerek, hatta bir defasında... Ama bunu sonra anlatırız. Yalnız kendinizi onun yerine koyun. Gülünç hiçbir şey yok bunda, girişte duruyor, ayaklarında galoşları, sırtında palto, başında kulaklarını örten bir şapka (telaşla çıkardı onu), sarı berbat bir kaşkolü de çirkin mi çirkin sarmış boynuna, hem çirkinliğin etkisi büyük olsun diye düğümünü de arkaya atmış. Bunu çözmesi, çabucak çıkarması, kendini daha bir işe yarar göstermesi, bunun için rol yapması gerekiyordu, zira bilinir ya, işe yarar görünmek istemeyecek kimse yoktur. Ve bir de şu Vasya, canı sıkın, huysuz, tabii aynı zamanda her zamanki gibi tatlı, hoş, ama gene de

huysuz, merhametsiz Vasya! “İşte,” diye bağırdı, “Lizanka, sana benim Arkadiy’i getirdim! Nasıl buldun? Benim en iyi dostum, sarıl ona, öp Lizanka, peşinen bir öpücük ver, sonra daha iyi tanıyacak ve öpmeye doyamayacaksın...” Peki ne olacaktı? Sorarım size, Arkadiy İvanoviç ne yapacaktı? Kaşkolünün daha ancak yarısını çözmüştü! Doğrusu ben bile Vasya’nın ifrata varan coşkuluğundan utanıyorum bazen, tabii bu iyi yürekli olduğunu gösteriyor ama... biraz sakarca, hoş değil!

Sonunda içeri girdiler. İhtiyar kadın Arkadiy İvanoviç’le tanışmaktan kelimelerle ifade edilmeyecek kadar mutlu oldu, öyle çok şey işitmişti ki hakkında, şimdi... Ama sözünün sonunu getiremedi. Mutlu bir “ah!” sesi odada çın çın yankılanınca onu da cümlelerin yarısında bıraktırdı. Ulu Tanrım! Lizanka, ansızın açılıveren bir başlığın önünde duruyordu, elleri çocuk gibi birbirine sarılmış gülümseyerek, öyle gü-lümsüyordu ki... Ulu Tanrım, şu Madame Leroux’da niye bundan bile iyi bir başlık yoktu ki!

Ah, ulu Tanrım, bundan daha iyi başlığı nerede bulabilirsiniz ki? Birinci sınıf! Daha iyisini nereden çıkaracaksınız? Ciddi söylüyorum! Âşıkların bu nankörlüğü biraz zoruma bile gidiyor, kızdırıyor beni. Bir bakın beyler, bir bakın, bu sevimli başlıktan daha iyisi olabilir mi! İyice bir bakın... Ama hayır, hayır, sitemlerim beyhude, benimle aynı kanaate vardılar bile, bir anlık bir vesvese, körlük, coşkunkluktan bu, özür dilemeye de hazırım... Hele bir bakın... Bağışlayın beyler, başlıktan kendimi alamıyorum. Tül gibi, hafif, dantelli, tülle dantelanın arasında geniş *cerise* bir kurdeleyle sarılı, arkasında da geniş uzun iki kurdele, ensenin az altına, boyna düşüyorlar... Yalnız başlığın azıcık enseye doğru kaydırılması lazım, evet evet, bakın, bundan sonra soracağım size!... Ama görüyorum, bakmıyorsunuz siz!... Sanırım umurunuzda değil! Başka tarafa bakmaya başladınız... İri mi iri, inciden farksız iki gözyaşının göz açıp kapayana kadar çamsakızı gibi kara gözlerde belirdiğine, uzun kirpiklerin üzerinde bir an titrediğine ve

Madane Leroux'nun bu sanat eserinin yapıldığı, tül den ziyade hava olan şeye düştüğüne bakıyorsunuz... Gene canım sıkıldı, bu iki gözyaşı başlık için dökülmüş değil ki!... Hayır! Bence böyle bir şeyi soğukkanlılıkla hediye etmek gerek. Ancak o zaman gerçek değeri verilebilir! Ben, itiraf edeyim ki beyler, başlıktan gözlerimi alamıyorum!

Oturdular, Vasya Lizanka'yla, annesi de Arkadiy İvanoviç'le yan yana sohbete başladılar, Arkadiy İvanoviç de gayet vakur. Bunu bütün dürüstlüğümlle açıklamaktan mutluluk duyuyorum. Hatta ondan böylesini beklemek bile zordu. Vasya hakkında iki çift laf ettikten sonra büyük bir başarıyla konuyu onun velinimet i Yulian Mastakoviç'e getirdi. Öyle akıllı, öyle akıllı başladı ki konuşmaya, hakikaten, anlatacakları koca bir saat tükenmedi. Vasya'nın Yulian Mastakoviç ile doğrudan ya da dolaylı ilişkili bazı özelliklerine nasıl bir beceriyle, nasıl bir incelikle değindiğini görmek gerekti. Anne de büyülenmişti, hakikaten büyülenmişti, zaten kendi de bunu itiraf etti, mahsustan bir köşeye çağırdı Vasya'yı ve ona, bu arkadaşının muhteşem, son derece sevimli bir delikanlı olduğunu, en önemlisi de gayet ciddi ve vakur olduğunu söyledi. Vasya neredeyse keyifle kakkahayı basacaktı. Bu vakur Arkaşa'nın yatakta kendisini on beş dakika boyunca nasıl evirip çevirdiğini hatırladı! Sonra anne, Vasya'ya göz kırptı ve arkasından sessiz ve temkinle öbür odaya gelmesini işaret etti. İtiraf etmek gerek ki, Lizanka için pek iyi olmamıştı bu. Tabii ki yüreğinin bereketinden, kızına ihanet etmiş ve Lizanka'nın Vasya'ya yeni yıl için hazırladığı hediyeyi sessizce göstermeye karar vermişti. Bu, boncuk ve yaldızlı iplerle dikilmiş, üzerinde muhteşem desenler olan bir cüzdandı. Bir yüzüne geyik sureti nakşedilmişti, öyle bir doğal, son derece çevik bir şekilde koşuyor, öyle de benzetmiş geyiğe, öyle güzel! Öbür yüzünde de ünlü bir generalin portresi vardı, bu da muhteşemdi ve gayet iyi benziyordu. Vasya'nın coşkunu anlatmıyorum bile. Bu sırada salonda da vakit boşa geçmiyordu. Lizanka doğruca

Arkadiy İvanoviç'in yanına gitmişti. Onun ellerine sarılmış, bir şeylerden ötürü teşekkür ediyordu. Arkadiy İvanoviç sonunda, meselenin bizim paha biçilmez Vasya'mız olduğunu kavradı. Lizanka derinden etkilenmişti, bu delikanlının, sevgili nişanlısının hakiki bir dostu olduğunu, onu çok sevdiğini, kolladığını, her adımımda ona kurtarıcı öğütlerle yardım ettiğini hissediyordu. Bu yüzden de, gerçekten, ona teşekkür etmeden, minnet duygularını ifade etmeden yapamazdı, ve nihayet umut ediyordu ki, Arkadiy İvanoviç kendisini de Vasya'yı sevdiğinin hiç değilse yarısı kadar sevecekti. Sonra Vasya'nın sağlığına dikkat edip etmediğini sormaya koyuldu, onun karakterindeki tez canlılık, insanlar ve pratik hayatla ilgili bilgisinin yetersizliği hususunda bazı gözlemlerde bulundu ve ona dini vecibelerini yerine getiriyormuşçasına göz kulak olacağını, koruyacağını ve kaderini düzeltereğini söyledi. Nihayet, Arkadiy İvanoviç'in onları bırakmamakla yetinmeyip onlarla birlikte yaşayacağını umut ettiğini de ekledi.

"Üçümüz tek bir kişi gibi olacağız!" diye bağırdı, çocuksu bir coşkuyla.

Ama gitme zamanı gelmişti. Tabii ki kalsınlar istediler, ama Vasya kesin şekilde bunun mümkün olmadığını söyledi. Arkadiy İvanoviç de aynı imkânsızlığa tanıklık etti. Tabii ki neden diye sordular derhal, Yulian Mastakoviç'in Vasya'ya emanet ettiği acil, mecburi, korkunç, yarından sonra sabaha kadar bitirilmesi gereken bir iş olduğunu ve bu işin bitmemiş olmakla kalmayıp daha başlanmamış olduğunu açıkladılar. Anneciği bunu işitince içini çekti, Lizanka ise korktu, endişelendi, hatta Vasya'yı itekledi. Son öpücük de bundan etkilendi, kısa, çabuk, ama daha sıcak ve güçlü bir öpücük oldu. Sonunda ayrıldılar, iki arkadaş evlerinin yolunu tuttu.

İkisi de kendilerini dışarıda bulur bulmaz yarışırçasına izlenimlerini birbirlerine anlatmaya başladılar. Hem başka türlü nasıl olacaktı ki: Arkadiy İvanoviç, Lizanka'ya âşık olmuştu, hem de ölümüne! Ve talihli Vasya'dan başka kime güvenip açabilirdi bunu? Öyle de yaptı, hiç utanma-

dan, derhal her şeyi Vasya'ya anlattı. Vasya acayip güldü, müthiş memnun oldu, ikisinin daha büyük dostlar olması için eksiği duyulan tek şey de zaten buydu. “Duygularımı tahmin ettin sen, Vasya,” dedi Arkadiy İvanoviç, “evet! Seni sevdiğim gibi seviyorum onu da, senin olduğu gibi benim de meleşim olacak, sizin mutluluğunuz benim üzerime de akacak ve içimi ısıtacak. Benim de hanımım olacak Vasya, mutluluğum onun ellerinde olacak, senin işlerini gördüğü gibi benim de işlerimi görsün, efendim olsun. Evet, sana olan dostluğum ona olan dostluğumdur, benim için ikiniz ayrılmaz bir bütünsünüz artık, yalnız benim için bir yerine iki varlık olacak bundan böyle...” Arkadiy bir duygu seli içinde sustu, Vasya ise onun sözleriyle ruhunun en derinlerine kadar sarsılmıştı. Mesele şuydu ki, Arkadiy'den asla böyle sözler beklemezdi. Arkadiy İvanoviç konuşmayı hiç beceremezdi, hayal kurmayı kesinlikle sevmezdi, oysa şimdi en neşeli, en ferah, en renkli düşlere dalıvermişti bir anda! “Öyle bir koruyacağım ki ikinizi de, öyle bağrıma basacağım ki sizi,” diye başladı tekrar. “Birincisi, Vasya, bütün çocuklarını ben vaftiz ettireceğim, her birini. İkincisi de, Vasya, gelecekle ilgili şimdiden işe koyulmak gerek. Mobilya almalıyız, senin, onun ve benim ayrı odalarımız olacak bir daire kiralamalıyız. Biliyor musun, Vasya, yarın dolanıp kapılardaki ilanlara bakacağım. Üç... hayır, iki oda, fazlasına ihtiyacımız yok. Vasya, düşünüyorum da, bugün para yetmez diye konuşup saçmaladım, neye yetmeyecekmiş! Onun gözlerine baktım ya, derhal hesapladım, yeter. Her şey onun için olacak! Of, öyle bir çalışacağız ki! Vasya, şimdi riske girip daire için yirmi beş ruble ödeyebiliriz. Kardeşim, işin başı bir daire! İyi odalar olmalı... insanın yeter ki keyfi yerinde olsun, rengârenk düşler görüyor! Ama ikincisi, Lizanka bizim ortak kasamız olacak, bir kuruşu bile boşa harcamayacağız! Sanıyor musun ki yemeğimi evde yemek yerine lokantaya gideceğim! Sen kim sanıyorsun beni? Katiyen! Sonra zam alacağız, ikramiyeler olacak, çünkü dur durak bilmeden çalışacağız! Öküzün toprağı sürmesi gibi

çalışacağız!... Bir düşünsene,” Arkadiy İvanoviç’in sesi hoşnutluktan zayıflamıştı, “bir anda adam başına tamamen beklenmedik bir şekilde otuz ya da yirmi beş ruble!... Ne zaman bir ikramiye olsa, yeni bir başlık, şal, ipekli çorap filan! Bana muhakkak yeni bir kaşkol örmeli, baksana, ne berbat durumda benimki. Sarı, pis, başıma da bugün öyle bir bela açtı ki! Vasya, dostum, kolalı gömlek giymişim, beni öyle takdim ediyorsun... Yalnız boş ver şimdi bunları! Beri bak, bütün gümüş takımları kendim üstleniyorum! Sana minik bir hediye vermem gerekiyor zaten, bu bir onur, kendime saygının gereği!... Hem benim de ikramiyelerim var, Skorohodov’a verecek değiller ya? Korkma, o leyleğin cebine koymazlar. Ben, kardeş, size gümüş kaşıklar, güzel çatallar alacağım. Gümüş değil ama harika çatallar, bir de yelek, yani kendim için bir yelek, ne de olsa nikâh şahidi olacağım! Yalnız iyi bak; bugün, yarın, bütün gece başının dibinde elimde bir değnekle duracağım, o işi bitireceksin! Çabucak bitir kardeş! Sonra bir akşam daha, sonra ikimiz de mutlu olacağız; çıkıp çekilişe gideceğiz!... Akşamı orada geçireceğiz, çok güzel olacak! Hey Tanrım! Öyle üzülüyorum ki sana yardım edemediğime... Yoksa her şeyi ben üstlenirdim de senin yerine yazardım... El yazılarımız neden birbirinin aynı değil ki?”

“Evet!” diye cevap verdi Vasya. “Evet! Acele etmek gerek. Sanırım saat on bir olmuştur, acele etmek gerek... İş başına!” Ve durmadan gülümseyen, dostça duygulardaki aşırılığın önünü coşkun karşılıklarla kesmeye çalışan, yani uzun sözün kısası en kalpten bir canlılık içindeki Vasya, bunları söyledikten sonra aniden yatıştı, sustu ve neredeyse koşarcasına yürümeye başladı caddede. Alev alev yanan kafasında buz gibi, ağır bir düşünce belirmiş, bütün keyfi kaçmıştı sanki.

Arkadiy İvanoviç endişelenmeye başlamıştı, arka arkaya sorduğu sorulara bir-iki kelimeden, bazen de meseleyle hiç ilişkisiz bir ünlemden başka ses vermeyen Vasya’dan neredeyse hiçbir cevap alamıyordu.

“Neyin var, Vasya?” diye bağırdı sonunda, zorlukla yetişerek yanına. “Gerçekten huzursuz musun bu kadar?...”

“Ah, kardeşim, bu kadar gevezelik yeter!” diye cevap verdi Vasya, biraz da hüsranla.

“Yeter artık, suratını asma Vasya,” diye sözünü kesti Arkadiy, “Daha kısa zamanda daha çok yazdığını bile gördüm ben... Senin için nedir ki! Tanrı vergisi bir yeteneğin var! Çok sıkıntıya düşersen kalemimi hızlandırabilirsin de, matbaaya vermeyecekler ya yazdıklarını. Yetiştirirsin!... Yalnız heyecanlısın şimdi, dalgınsın, bu yüzden iş daha zor geliyor...” Vasya ne bir cevap verdi ne de kendi kendine mırıldandı, iki arkadaş tedirginlik içinde eve vardılar.

Vasya derhal kâğıtların başına oturdu. Arkadiy İvanoviç sakın, sessiz, çıtını çıkarmadan üzerini çıkardı, gözlerini Vasya’dan ayırmadan yatağa uzandı... Bir çeşit dehşete kapılmıştı... “Ne oldu buna?” dedi kendi kendine, Vasya’nın solgun yüzüne, ferî sönmüş gözlerine, her hareketinde kendini ele veren huzursuzluğuna bakarak. “Elleri de titriyor... Ah, sen var ya! Neden iki saat uyuşsun diye öğüt vermedim ki buna, hiç değilse bu kızgınlığı geçerdî.” Vasya sayfayı bitirmişti ki, gözlerini kaldırdı, umutsuzlukla baktı Arkadiy’e ve başını eğip tekrar dolmakaleme sarıldı.

“Beni dinle, Vasya,” diye başladı ansızın Arkadiy İvanoviç, “birazcık uyusan daha iyi olmaz mı? Bana bak, ateşin var senin sanki...”

Vasya can sıkıntısıyla, hatta meşum bir ifadeyle baktı Arkadiy’e, cevap vermedi.

“Beni dinle, Vasya, kendini hasta edeceksin böyle...”

Vasya fikrini değiştirdi.

“Birer çay içsek mi, Arkaşa?” dedi.

“Nasıl yani? Niye?”

“Gücümü toparlardım. Uykum yok, uyumayacağım da! Durmadan yazacağım. Yalnız şimdi bir çay arası versem, üzerimdeki bu ağırlık da geçer gider.”

“Doğru Vasya, kardeşim, harikasin! Aynen öyle, ben de bunu önerecektim. Şaşılacak şey, nasıl benim aklıma gelmedi bu. Yalnız, biliyor musun? Hizmetçi Mavra kalkmaz, top atsan uyanmaz...”

“Evet...”

“Boş ver, önemi yok!” diye bağırdı Arkadiy İvanoviç, çıplak ayaklarla yataktan fırladı. “Semaveri kendim koyarım şimdi. İlk yapmıyorum ya bu işi?”

Arkadiy İvanoviç mutfağa koştu ve semaverle cebelleşmeye koyuldu, Vasya da yazmaya devam ediyordu. Arkadiy İvanoviç giyindi, Vasya gece gücünü kuvvetini toplansın diye fırına koştu. Yarım saat sonra semaver masanın üzerindeydi. Çaylarını içmeye başladılar, ama sohbet sönük, Vasya dalgındı.

“Yarın,” dedi sonunda, şimdi aklına gelmiş gibi, “yeni yıl kutlaması için daireye gitmek gerek...”

“Senin gitmen gerekmiyor.”

“Hayır, kardeşim, olmaz,” dedi Vasya.

“Ben senin için gider bütün ziyaretçi defterlerini imzalarım... Boş ver sen! Yarın da çalışırsın. Bugün, sana dediğim gibi, sabah beşe kadar çalışırsın, sonra ben seni uyandırırım. Yoksa yarın neye benzersin? Ben tam sekizde kaldırırım seni...”

“Yalnız benim adıma imzalarsan çok iyi olur,” dedi Vasya, azıcık razı olmuştu sanki.

“Bundan iyisi mi olur? Herkes öyle yapıyor!”

“Doğrusu, korkuyorum...”

“Neden korkuyorsun, ne var?”

“Biliyorsun ya, başkalarında sorun olmaz, ama Yulian Mastakoviç... Arkaşa, o benim velinimetim, el yazım olmadığının anlarsa...”

“Anlarmış! Amma da adamsın Vasyuk, gerçekten! Nasıl anlayacakmış? İmzanı acayip benzetiyorum, kuyruğunu bile aynı yapıyorum, hey ulu Tanrım! Birebir! Nasıl anlayacak?”

Vasya cevap vermedi, aceleyle bardağını doldurdu... Sonra kuşkuyla başını salladı.

“Vasya, dostum! Ah, şu işin üstesinden bir gelsek! Vasya, neyin var? Beni korkutuyorsun! Biliyor musun Vasya, ne yatacağım, ne de uyuyacağım. Göster bana, çok mu kaldı?”

Vasya öyle bir baktı ki ona, Arkadiy İvanoviç’in yüreği sıkıştı, dili tutuldu.

“Vasya! Neyin var senin? Neden öyle bakıyorsun?”

“Arkadiy, ben yarın Yulian Mastakoviç’i kutlamaya gideceğim.”

“Peki, madem öyle!” dedi Arkadiy, gözlerini yumruk gibi kocaman açıp huzursuz bir bekleyiş içinde bakarak ona. “Beni dinle, Vasya, kalemimi hızlandır, kötülüğüne söylemiyorum sana, yeminle kötülüğüne değil! Yulian Mastakoviç kaç defa söyledi sana, en çok yazının okunaklılığını beğendiğini! Mesela Skoroplyohin de sadece matbaa harfleri gibi okunur ve güzel yazıyı seviyor, sonra cebine tıktırıyor kâğıdı da evde suretini çıkarsınlar diye çocuklarına götürüyor, yazı defteri alacak parası yok, mankafa! Yulian Mastakoviç’in tek söylediği, tek istediği ise okunur olsun, ille de okunur olsun!... Neyin var senin! Hakikaten! Vasya, seninle nasıl konuşacağımı bile bilmiyorum artık... Üstelik korkuyorum da... Şu sıkıntın beni öldürüyor.”

“Önemli değil, önemli değil!” dedi Vasya ve bayılır gibi sandalyesine yığıldı. Arkadiy endişelendi.

“Su getireyim mi sana? Vasya! Vasya!”

“Yok bir şey, iyiyim,” dedi Vasya, onun elini sıkarak. “Bir şeyim yok, öyle bir hüzne kapıldım ki Arkadiy. Neden olduğunu kendim de bilmiyorum. Beni dinle, iyisi mi başka şeylerden söz et, bunu hatırlatma bana...”

“Sakin ol Vasya, Tanrı aşkına, sakın ol. Bitireceksin bunu, bitireceksin! Hem bitiremesen de kıyamet kopmaz ya! Sanki büyük bir suç!”

“Arkadiy,” dedi Vasya, öyle manalı bakıyordu ki arkadaşına, beriki hakikaten korktu, zira Vasya daha önce hiç böyle endişelere kapılmış değildi. “Eğer eskisi gibi yalnız olsaydım... Hayır! Bundan söz etmeyeceğim. İçimden

sana her şeyi söylemek, dostum olarak güvenmek geliyor... Ama neden seni de huzursuz edeyim ki?... Görüyorsun ya Arkadiy, kimilerinin bir sürü şey geliyor ellerinden de benim gibileri ancak pek azına muktedir. Eğer senden şükran, anlayış istenseydi yapamaz mıydın bunu?..."

"Vasya! Gerçekten anlamıyorum seni!"

"Ben hiçbir zaman nankör olmadım," diye sessizce devam etti Vasya, kendi kendiyile tartışır gibi. "Ama eğer hissettiğim şeyleri ifade etmeyi beceremiyorsam, o zaman... O zaman, Arkadiy, gerçekten nankörmüşüm sonucu çıkar ve bu öldürür beni."

"Ne diyorsun sen, ne diyorsun! Yani senin şükranını ifade etmen sadece şu defterleri zamanında kopyalamana mı bağlı? Vasya, ne dediğine bak! Şükran dediğin bu mu?"

Vasya ansızın sustu ve bu beklenmedik sözleri bütün kuşklarını silmiş gibi Arkadiy'in gözlerinin içine baktı. Hatta gülümsedi bile, ama derhal deminki düşünceli ifadesini takındı tekrar. Bu tebessümü bütün korkuların sonu ve tekrar ortaya çıkan endişeyi de daha iyi bir şeyin kararlılığı olarak kabul eden Arkadiy son derece mutlu oldu.

"Peki kardeşim Arkadiy, uyanınca," dedi Vasya, "dikkatlice kontrol et beni, uykuya dalacak olursam büyük sıkıntı, ama şimdi işe koyulacağım... Arkaşa?"

"Ne var?"

"Yok bir şey, sadece... Demek istedim ki..."

Vasya işe koyuldu ve sustu, Arkadiy de uzandı. Ne o ne beriki, Kolomna'dakiler, Artemyevler hakkında tek kelime etmedi. Belki her ikisi de birazcık suçluluk hissediyordu. Çok geçmeden Arkadiy İvanoviç arkadaşı için kaygılar içinde uykuya daldı. Sabah tam sekizde uyandı, kendisi de bu duruma şaşırdı. Vasya,-elinde dolmakalem, yüzü solgun ve yorgun, sandalyede uyuyakalmış, mum yanıp tükenmişti. Mavra mutfakta semaverle uğraşıyordu.

"Vasya, Vasya!" diye bağırdı Arkadiy korkuyla. "Ne zaman uyudun sen?"

Vasya gözlerini açtı ve sandalyeden sıçradı.

“Ah!” dedi. “Uyuyakalmışım!...” Ve derhal kâğıtların üzerine atıldı, her şey düzgündü, ne bir mürekkep lekesi, ne de mum damlası düşmemiştii.

“Sanırım saat altı gibi uyuyakaldım,” dedi Vasya. “Gece nasıl da soğuktu! Çayı içelim de, tekrar başlayacağım...”

“Gücünü topladın mı?”

“Evet, evet, bir şeyim yok, iyiyim şimdi!”

“Yeni yılın kutlu olsun Vasya, kardeşim.”

“Senin de, kardeşim, senin de, sevgili dostum.”

Sarıldılar. Vasya’nın gözleri nemlenmiş, çenesi titriyordu. Arkadiy İvanoviç susuyordu, konuşmak ona da zor geliyordu, aceleyle çaylarını içtiler.

“Arkadiy! Karar verdim, Yulian Mastakoviç’e kendim gideceğim...”

“Ama fark etmeyecek bile...”

“Vicdanım işkence ediyor bana, kardeşim.”

“Oysa onun için oturuyorsun burada, onun için kendini perişan ediyorsun... Sen bilirsin! Biliyor musun kardeşim, ben de oraya gideceğim...”

“Nereye?” diye sordu Vasya.

“Artemyevlere, hem kendi adıma hem senin adına tebrik edeceğim.”

“Sevgili, biricik dostum! Peki! Ben burada kalıyorum, çok iyi düşünmüşsün, ne de olsa şu işi bitirmem gerek, bayram diye vakit öldüremem! Bir dakika dur, çabucak bir mektup yazayım.”

“Yaz kardeşim, yaz, vaktimiz var, ben daha elimi yüzümü yıkayacağım, tıraş olacağım, frakımı temizleyeceğim. Vasya, kardeşim, memnun ve mesut olacağız biz! Sarıl bana, Vasya!”

“Ah kardeşim, keşke!”

“Memur Şumkov burada mı yaşıyor?” dediği duyuldu merdivenlerde bir çocuk sesinin...

“Burada evladım, burada,” dedi Marva, konuğu içeri alırken.

“Ne oldu? Ne, ne?” diye bağırdı Vasya, sandalyeden atlayıp girişe doğru atılırken. “Petenka, sen misin?”

“İyi günler, yeni yılınızı kutlamaktan onur duyuyorum, Vasiliy Petroviç,” dedi on yaşında, güzel, kara kıvrık saçlı bir oğlan çocuğu, “ablam size sevgilerini gönderdi, annem de öyle, bir de ablam sizi onun adına öpmemi istedi...”

Vasya, elçiyi havaya fırlattı ve minik dudaklarına Lizanka’nın öpücüğüne acayip benzer, tatlı, uzun, coşkunun bir öpücük kondurdu.

“Sen de öp, Arkadiy!” dedi Petya’yı ona verirken, Petya da yere ayak basmadan Arkadiy İvanoviç’in güçlü ve kelimenin tam anlamıyla ateşli kollarına geçiverdi.

“Güzelim, çay ister misin?”

“Çok teşekkür ederim. Biz çayımızı içtik! Bugün erken kalktık. Bizimkiler öğle ayinine gittiler. Ablam iki saat saçlarımla uğraştı ve pomatladı, beni yıkadı, pantolonumu onardı, çünkü dün Saşka’yla sokakta kavga etmiştik, kartopu oynamaya kalkmıştık da...”

“Bak sen!”

“Öyle işte, size geleyim diye beni giydirip kuşandırdı, sonra pomatladı, sonra da öptü ya, şöyle dedi: ‘Şimdi Vasya’ya git, yeni yılını kutlayıp bir de sor bakalım, keyfi yerinde miymiş, iyi uyumuş mu... Soracak başka bir şey daha var! Dün dediğiniz iş vardı ya, o bitti mi... hani sizi şey yapıyordu ya... Ah, hepsi yazılı zaten,” dedi oğlan ve cebinden çıkardığı bir kâğıdı okumaya koyuldu. “Evet! Huzursuz ediyordu.”

“Bitecek! Bitecek! Ona de ki muhakkak bitecek, biteceğim, şeref sözü!”

“Bir de... Ah! Unutmuşum; ablam notla birlikte bir de hediye göndermişti, unutmuşum!”

“Ulu Tanrım!... Seni küçük, sevimli şey! Nerede... nerede? İşte, bu mu? Bak kardeşim, ne yazmış bana. Tatlım, sevgilim! Biliyor musun, dün benim için bir cüzdan yaptığını gördüm, yalnız bitmemiştii, şimdi diyor ki: ‘Şim-

di sana saçımın bir bukleyi gönderiyorum, öbürü de yakında.' Bak kardeşim, bak!"

Heyecandan mest olmuş Vasya, sık, parlak siyah bukleyi Arkadiy İvanoviç'e gönderdi; sonra ateşli bir tavırla öptü onları ve yüreğine yakın yerde göğüs cebine gizledi.

"Vasya! Sana bu saçlar için bir madalyon takacağım!" dedi sonunda Arkadiy İvanoviç, kararlı bir tavırla.

"Bizde sıcak dana eti olacak, sonra da beyin, annem de bisküvi hazırlamak istiyor... yalnız lapa yapmayacağız," dedi oğlan, hikâyesini nasıl bitireceğini kısa bir süre düşündükten sonra.

"Oh, ne sevimli bir çocuk!" diye bağırdı Arkadiy İvanoviç. "Vasya, sen ölümlülerin en talihlisisin!"

Oğlan çayını bitirdi, notla birlikte binlerce öpücük aldı, geldiği gibi şen ve mutlu çıktı.

"Kardeşim," diye başladı Arkadiy İvanoviç neşeyle, "görüyorsun her şey ne güzel, görüyorsun! Her şeyin en iyisi oldu, dertlenme, üzülme! İleriye bak! Bitir şunu, Vasya, bitir şunu! Saat ikide evde olurum, şimdi onlara gidiyorum, sonra da Yulian Mastakoviç'e..."

"Peki kardeşim, hoşça kal... Ah, keşke!... Peki, git artık, peki," dedi Vasya, sonra da ekledi "kardeşim, ben kendim gideceğim Yulian Mastakoviç'e, kararlıyım..."

"Hoşça kal!"

"Dur kardeşim, dur, onlara de ki... peki, ne istersen onu söyle, onu da öp... sonra her şeyi anlat bana kardeşim, ama her şeyi..."

"Tabii, tabii, her şeyi biliyoruz! Bu saadet seni allak bullak etti! Bu beklenmedik durum, sen de dünden beri kendinde değilsin. Dünkü o derin heyecanlardan sonra dinlenemedin bile. Tabii ki! Düzel artık, sevgili Vasya! Hoşça kal, hoşça kal!"

Arkadaşlar nihayet ayrıldılar. Arkadiy İvanoviç bütün sabah dalgındı ve sadece Vasya'yı düşünüyordu. Onun zayıf, tedirgin karakterini biliyordu. "Evet, bu saadet onu allak bullak etti, bunda yanılmadım!" diyordu kendi ken-

dine. “Ulu Tanrım! Beni de kederlendirdi. Bu adam her şeyden trajedi yaratıyor! Böyle vesveseli bir adam! Ah, onu kurtarmalı! Kurtarmalı!” dedi Arkadiy, yüreğinde bir sıkıntı doğduğunu kendi bile fark etmeden. Küçük aile dertleri, esasında tamamen önemsiz. Ancak saat on birde, saygın isimlerin yazılı olduğu mürekkep lekeli ve kargacık burgacık harflerle dolu listeye kendi mütevazı ismini eklemek için Yulian Mastakoviç’in kapıcı dairesine varabildi. Ama orada Vasya Şumkov’un imzasını karşısında görünce öyle bir şaşırdı, öyle bir afalladı ki! “Nesi var bunun?” diye düşündü. Daha demin umutla dolu olan Arkadiy İvanoviç allak bullak oldu. Gerçekten de bir bela görünüyordu ufukta ama nerede? Nasıl bir bela?

Kolomna’ya kasvetli düşüncelerle geldi, ilkin dalgındı, ama Lizanka’yla konuştuktan sonra gözlerinde yaşlarla çıktı dışarı, çünkü Vasya için gerçekten büyük bir korkuya kapılmıştı. Koşarak evin yolunu tuttu, ne var ki Neva Irmağı’nı geçerken Şumkov’la burun buruna geldi. O da koşuyordu.

“Nereye gidiyorsun?” diye bağırdı Arkadiy İvanoviç. Vasya suç işlerken yakalanmış gibi durdu.

“Ben, kardeşim, öylesine çıktım, canım biraz dolaşmak istedi.”

“Dayanamayıp Kolomna’ya mı gittin? Ah Vasya, Vasya! Peki Yulian Mastakoviç’e neden uğradın?”

Vasya cevap vermedi, sonra elini sallayıp dedi ki:

“Arkadiy! Neyim var kendim de bilmiyorum! Ben...”

“Peki, Vasya, peki! Ne olduğunu biliyorum ben. Sakin ol! Dünden beri çok heyecanlı ve sarsılmışsın! Düşünsene, herkes kaldıramaz bunu! Seni herkes seviyor, herkes etrafında dolanıyor, işlerin de yolunda gidiyor, bitireceksin, muhakkak bitireceksin, biliyorum. Bir şeyler düşünmüşsün sen, korkulara kapılmışsın...”

“Hayır, bir şey yok, bir şey yok...”

“Hatırlıyor musun Vasya, hatırlıyor musun, daha önce de başına gelmişti bu, hatırlıyor musun, memuriyete

girdiğinde mutluluktan ve minnet duygusundan öyle bir heyecana kapılmıştın ki, bir hafta boyunca işini de berbat etmiştin. Şimdi gene aynısı oluyor sana...”

“Evet, evet Arkadiy; ama bu defa farklı, kesinlikle öyle değil...”

“Nesi farklıymış! Belki de işin hiç acelesi yok, ama sen kendini bitiriyorsun...”

“Önemli değil, önemli değil, ben iyiyim. Neyse, gidelim!”

“Yani onlara gitmekten vazgeçtin, eve mi gidiyoruz?”

“Kardeşim, ne yüzle çıkarım karşılarına?... Fikrimi değiştirdim. Sadece sen de yokken bir başıma kalamadım evde, şimdi yanımdasın, oturup yazmaya koyulabilirim. Gidelim!”

Yola koyuldular. Bir süre ikisi de suskun kaldı. Vasya acele ediyordu.

“Neden onlarla ilgili soru sormuyorsun bana?” dedi Arkadiy İvanoviç.

“Ah, evet! Ee, Arkaşenka, nasıllardı?”

“Vasya, kendinde değilsin sen!”

“Önemli değil, önemli değil. Her şeyi anlat bana Arkaşa!” dedi Vasya, sanki daha fazla izahattan kaçınıyor-muş gibi, yalvarır bir sesle. Arkadiy İvanoviç içini çekti. Vasya’ya bakarken derin bir hüzne kapıldı.

Ama Vasya Kolomna’dakilerin ne yaptıklarını dinler-ken canlandı. Hatta dili bile çözüldü. Öğle yemeğini birlik-te yediler. Lizanka’nın annesi, Arkadiy İvanoviç’in cepleri-ni bisküvilerle doldurmuştu ve iki arkadaş bunları yerken neşeyle söyleşiyorlardı. Vasya yemekten sonra uyumaya söz verdi, çünkü bütün gece oturacaktı. Gerçekten, yattı da. Sabah, reddedilmesi imkânsız biri, Arkadiy İvanoviç’i çaya çağırmıştı. İki arkadaş ayrıldılar. Arkadiy mümkün olduğunca erken, hatta mümkünse sekizde geleceğini bil-dirdi. Üç saatlik ayrılık, onun için üç yıla bedeldi. Nihayet koşarak Vasya’nın yanına döndü. Odaya girerken içerinin karanlık olduğunu fark etti. Vasya evde değildi. Arkadiy

İvanoviç, Mavra'ya sordu. Mavra, Vasya'nın bütün gün yazdığını, bir dakika bile gözlerini kırpmadığını, sonra oda-da volta atmaya başladığını, sonra da, bir saat evvel, yarım saate döneceğini söyleyerek çıktığını anlattı olanları. "Dedi ki: Arkadiy İvanoviç gelince dedi, kocakarı dedi, ona de ki dedi," diye bağladı sözlerini Mavra, "dolaşmaya çıktı de dedi, hem de bunu üç defa belki dört defa tekrar etti."

"Artemyevlere gitmiş!" diye düşündü Arkadiy İvanoviç ve başını salladı.

Bir dakika sonra yeni bir umutla yerinden fırladı. Demek ki işini bitirmiş, diye düşündü, hepsi bu, sonra da dayanamayıp oraya gitmiş. Ama hayır! Beni beklerdi... Şunun masasına bir göz atayım gizlice!

Bir mum yaktı ve Vasya'nın yazı masasına gitti, beriki işinde epey ilerlemişti ve galiba sonuna da fazla bir şey kalmamıştı. Arkadiy İvanoviç biraz daha kurcalamak istiyordu ama ansızın Vasya içeri girdi...

"Ah, sen burada mıydın?" diye bağırdı, korkuyla ürpererek. Arkadiy İvanoviç susuyor ve Vasya'ya bir şey sormaktan korkuyordu. Beriki gözlerini indirdi ve aynı şekilde sessizce kâğıtları toplamaya koyuldu. Nihayet gözleri karşılaştı. Vasya öyle yalvaran, yardıma çağırان, parçalanmış bakışlarla bakıyordu ki, Arkadiy onlarla karşılaşınca ürperdi. Yüreği titredi, kederle doldu.

"Vasya, kardeşim, neyin var? Ne oldu?" diye bağırdı, ona doğru atılıp kollarının arasında sıkarken dostunu. "İzah et bana. Seni, bu kederini anlamıyorum, neyin var benim zavallı kardeşim? Neyin var? Hiçbir şeyi gizlemekten anlat bana. Sadece bu yazı işinden olamaz bu..."

Vasya, bütün gücüyle sarılmıştı arkadaşına ve konuşmıyordu. Nefesi kesilmiş gibiydi. -

"Tamam, Vasya, tamam! Bitiremediysen de ne olmuş yani? Seni anlamıyorum, yüreğini aç bana. Görüyorsun, ben senin için... Ah, ulu Tanrım, ulu Tanrım!" diyordu odada volta atar ve ellerinin yöresindeki her şeyi, sanki Vasya için bir ilaç arıyormuş gibi yoklarken. "Yarın senin

yerine ben gideceğim Yulian Mastakoviç'e, bir gün ertelemesini rica edeceğim, yalvaracağım bunun için. Ona her şeyi açıklayacağım, her şeyi, eğer sana böyle işkence ediyorsa bu iş..."

"Tanrı seni esirgesin!" diye bağırdı Vasya ve yüzü duvar gibi bembeyaz oldu. Ayaklarının üzerinde güçlkle duruyordu.

"Vasya, Vasya!..."

Vasya kendine geldi. Dudakları titredi; bir şeyler söylemek istedi, ama ancak sessizce, kramp geçirir gibi sıktı Arkadiy'in elini... Eli soğuktu. Arkadiy kederli ve acı verici bir bekleyiş içinde duruyordu karşısında. Vasya gözlerini tekrar kaldırdı.

"Vasya! Tanrı yardımcın olsun, Vasya! Parçaladın yüreğimi arkadaşım benim, sevgili kardeşim."

Gözyaşları sel gibi dökülüyordu Vasya'nın gözlerinden, Arkadiy'in kollarına atıldı.

"Seni kandırdım ben, Arkadiy!" dedi. "Seni kandırdım, bağışla beni, bağışla! Dostluğuna ihanet ettim..."

"Nasıl, nasıl Vasya? Ne oldu?" diye sordu Arkadiy, dehşet içinde.

"İşte!..."

Va Vasya, umutsuz bir hareketle çekmecedden, kopyasını çıkardığına benzer altı kalın defter daha çıkarıp masanın üzerine fırlattı.

"Nedir bu?"

"Yarından sonraya kadar bunları hazırlamam gerekiyor işte. Oysa dörtte birini bile yapamadım henüz! Sorma, hiç sorma... nasıl olduğunu!" diye devam etti Vasya, ona böyle işkence etmekte olan şeyin ne olduğunu anlatmaya. "Arkadiy, dostum! Neyim var kendim de bilmiyorum! Sanki bir düştten uyanmış gibiyim. Boş yere üç hafta kaybettim. Tek yaptığım... tek yaptığım benim... ona gitmekti... Yüreğim acıyor, işkence çekiyordum... belirsizlik yüzünden... ve tek satır yazamadım. Bunu düşünmedim bile. Ancak şimdi, saadet kapımı çalınca kendime geldim."

“Vasya!” diye başladı Arkadiy İvanoviç kararlı bir tavırla. “Vasya! Ben seni kurtaracağım. Her şeyi anlıyorum. Şaka değil bu. Seni kurtaracağım! Beni dinle, beni dinle. Yarın Yulian Mastakoviç’e gidiyorum... Başını sallama, beni dinle! Olan biten her şeyi anlatacağım ona, bırak da bunu yapayım... Ona açıklayacağım... Hayır, gideceğim! Nasıl kendini harap ettiğini, işkence çektiğini de anlatacağım ona.”

“Biliyor musun, beni öldürüyorsun şu anda!” dedi Vasya, dehşet içinde buz kesip.

Arkadiy İvanoviç bembeyaz oldu, ama kendini toparladı ve güldü.

“Hepsi bu mu? Hepsi bu mu?” dedi. “İnsaf et, Vasya, insaf et! Utanman da mı yok? Peki, beni dinle! Seni üzdüğümü görüyorum. Görüyorsun ya, anlıyorum seni, içinde ne fırtınalar koptuğunu biliyorum. Beş yıldır birlikte yaşıyoruz, ulu Tanrım, az mı! İyi, nazik birisin sen, ama zayıfsın, affedilmez şekilde zayıfsın. Lizaveta Mihaylovna bile fark etmiş bunu. Ayrıca bir hayalperestsin, üstelik bu da iyi bir şey değil, bu seni delirtebilir kardeşim! Beni dinle, senin ne istediğini biliyorum ben! Mesela istiyorsun ki Yulian Mastakoviç başka türlü davransın da evleniyorsun diye mutluluktan balo versin... Dur hele, dur! Kaşlarını çatma hemen. Sadece tek kelime ettim Yulian Mastakoviç için, sen üzerine alındın, onun yerine incindin! Peki, onu bırakayım. Zaten şahsen ben de senden daha az saygı duyuyor değilim kendisine! Ama şu dünyada sen evlenirken tek bir mutsuz insan bile kalmamasını istediğini düşünmemi ne tartışabilirsin benimle ne de inkâr edebilirsin... Evet kardeşim, kabul et. Sen mesela benim, en iyi arkadaşının bir anda yüz bin ruble servete konmamı, şu dünyada olabilecek bütün hasımların, düşmanların kem küm etmeden barışmalarını, caddelerin ortasında mutluluktan birbirlerine sarılmalarını ve sonra da buraya, sana misafirliğe gelmelerini istersin. Dostum! Sevgili dostum! Gülmüyorum, bu böyle, başka vesilelerle neredeyse kelimesi kelimesine söy-

ledin bunları bana. Çünkü mutlusun, herkesin de derhal mutlu olmasını istiyorsun. Bir tek senin mutlu olman acı veriyor, ağır geliyor sana! Çünkü bütün gücünle bu mutluluğa layık olmak, belki de vicdanına huzur vermek için büyük bir şeyler yapmak istiyorsun! Azmini, yeteneklerini, bir de senin dediğin gibi şükranını göstermen gereken yerde ihmalcilik yaptığın için kendine işkence etmeye nasıl hazır olduğunu da anlıyorum!... Yulian Mastakoviç sana bağladığı umutların kırıldığını görünce kaşlarını çatacak, hatta kızacak düşüncesi korkunç acı veriyor sana. Velinimetim saydığın birinden sitem işitmeyi düşünmek bile seni kahrediyor, hem de böyle bir anda! Yüreğin mutlulukla dolu, şükran duygularını kime yöneltmen gerektiğini bilmediğin bir zamanda... Öyle değil mi? Öyle değil mi?”

Bitirirken sesi titreyen Arkadiy İvanoviç sustu ve derin bir nefes aldı.

Vasya sevgiyle bakıyordu dostuna. Dudaklarında bir tebessüm belirmişti. Hatta bir umut beklentisi canlandırmış gibiydi yüzünü.

“Peki, beni dinle,” diye başladı tekrar Arkadiy, umutla daha çok esinlenmiş bir halde, “Yulian Mastakoviç’in sana olan lütfunu kaybetmen de gerekmiyor ki. Öyle değil mi sevgili dostum? Bundan bir şüphen var mı? Öyle olduğuna göre, ben de,” dedi Arkadiy yerinden sıçrayarak, “ben de kendimi senin için feda ediyorum. Yarın Yulian Mastakoviç’e gideceğim... Benimle hiç tartışma! Yaptığın hatayı abartıyorsun, cinayet değil ya bu! Yulian Mastakoviç de asil ve merhametli bir adam, üstelik senin gibi de değil! Kardeşim Vasya, seni de beni de dinler o ve bu dertten kurtarır. Tamam mı? Sakinleştin mi?”

Vasya gözlerinde yaşlarla Arkadiy’in eline sarıldı.

“Peki, Arkadiy, peki,” dedi, “mesele çözüldü. Bitiremedim ama ne yapalım, bitiremediysem bitirememişimdir. Ama senin gitmene gerek yok; kendim gidip her şeyi anlatacağım. Tamam, sakinleştin artık, tamamen sakinim; yalnız sen gitme... Lütfen.”

“Vasya, sevgili dostum!” diye bağırdı Arkadiy İvanoviç mutluluk içinde. “Ben senin sözlerine göre konuştum, her şeyi etraflıca düşünüp taşındığın ve düzeldiğin için memnunum. Ama sana ne olursa olsun, başına ne gelirse gelsin, ben senin yanındayım, unutma! Yulian Mastakoviç’le konuşmayayım diye kendini perişan ediyorsun, görüyorum... Peki, bir şey söylemeyeceğim, hiçbir şey, sen kendin söylersin. Anlıyor musun, yarın gidersin... ya da daha iyisi gitmezsin, burada yazını yazarsın, anladın mı? Ben de bu iş çok mu acil, zamanında mı yetişmesi lazım, yetiştiremezsen de ne olur diye gidip öğrenirim. Sonra koşarak gelirim yanına... Görüyor musun! Hâlâ umut var; neyse, bırak artık bunu, iş o kadar da acil değil, her şey yoluna girecek. Yulian Mastakoviç hatırlamayacak bile, her şey hallolacak.”

Vasya kuşkuyla başını salladı. Ama minnet dolu gözlerini arkadaşının yüzünden ayırmıyordu.

“Tamam, tamam! Öyle güçsüz, öyle yorgunum ki,” dedi boğulurcasına, “bunu düşünmek bile gelmiyor içimden. Peki, başka şeylerden konuşalım! Yazmaya daha fazla devam edemeyeceğim, sadece bölümü tamamlamak için iki küçük sayfayı bitireceğim. Beni dinle... Çoktandır sormak istiyordum sana, beni bu kadar iyi mi tanıyorsun?”

Vasya’nın gözlerinden Arkadiy’in ellerine yaşlar damlıyordu.

“Seni ne çok sevdiğimi bilseydin Vasya, bunu sormazdın bana!”

“Evet, evet Arkadiy, bunu bilmiyorum, çünkü... çünkü beni neden böyle sevdiğini bilmiyorum! Evet, Arkadiy, biliyor musun, senin sevgin bile öldürüyor beni? Biliyor musun, uyumaya çalışır ve seni düşünürken (çünkü uyumadan önce daima seni düşünüyorum) kaç defa gözyaşlarına boğuldum ben ve yüreğim... yüreğim beni böyle çok seviyorsun, oysa ben sana minnetimi gösteremiyorum diye kaç defa sıkıştı...”

“Şu haline bak Vasya!... Bak, nasıl sinirlerin bozuk,” dedi ruhu o an işkence çeken ve dün sokakta yaşadıklarını hatırlayan Arkadiy.

“Peki; sakinleşmemi istiyorsun, ama ben hiç bu kadar sakin ve mutlu olmamıştım! Biliyor musun... Beni dinle, sana her şeyi anlatmak istiyordum, ama seni üzmemekten korkuyorum... Üzülürsün de bağırırsın diye bana, ama korkuyorum... Bak nasıl titriyorum, neden olduğunu da bilmiyorum. Sana anlatmak istiyorum. Sanki daha önce kendimi tanımamışım gibi geliyor bana. Evet! Kendimi de başkalarını da ancak dün tanıdım. Kardeşim, ben her şeyi tam hissetmiyordum, kıymetini bilmiyordum. Yüreğim... çelik gibiydi... Bunun nasıl olduğunu, yeryüzünde kimseye iyilik yapmadığımı, çünkü yapamadığımı dinle, görünüşüm bile nahoş... Ama herkes iyilik yapıyor bana! En başta da sen, görmediğimi mi sanıyorsun? Ama susuyordum, susuyordum!”

“Vasya, yeter artık!”

“Ah, Arkaşa!... Tamam, ben iyiyim...” diye atıldı Vasya, gözyaşlarından güçlkle konuşarak. “Dün sana Yulian Mastakoviç’i anlatıyordum. Kendin de biliyorsun, sert bir adam o, haşın de, senin bile ondan azar işittiğin oldu, oysa dün tuttu şaka yaptı bana, şefkat gösterdi ve herkesin karşısında itinayla gizlediği yüreğini bana açtı...”

“Vasya, neyin var senin? Bu da senin mutluluğa layık olduğunu gösteriyor.”

“Ah, Arkaşa! Şu işi bitirmeyi nasıl da çok istiyorum... Hayır, kendi mutluluğumu yıkıyorum ben! Bunu hissediyorum! Ah, hayır, ondan değil,” dedi Arkadiy’in göz ucuyla masanın üzerindeki acil işe baktığını görünce, “onun bir önemi yok, sadece yazılı kâğıtlar... Saçmalık o! O mesele çözüldü... Ben... Arkaşa, ben bugün oraya gittim, onlara... ama içeri giremedim. Zor geldi bana, çok ağır geldi! Öylece, kapının yanında durdum. Lizanka piyano çalıyordu, onu dinledim. Görüyor musun Arkadiy,” dedi sesini alçaltarak, “girmeye cesaret edemedim...”

“Beni dinle Vasya, neyin var senin? Neden böyle tuhaf bakıyorsun bana?”

“Bir şey yok, kendimi biraz kötü hissediyorum, bacaklarım titriyor, bütün gece oturdum ya, ondan. Evet!

Yorgunluktan her şeyi yeşil görüyorum. Benim burada, burada...”

Kalbini gösterdi ve bayılıverdi.

Kendine geldiğinde Arkadiy sert tedbirler almaya davrandı. Onu zorla yatağa yatırmaya kalktı. Ama Vasya hiçbir şeyi kabul etmedi. Ağlıyordu, ellerini birbirine kenetlemişti, yazmak istiyordu, şu iki sayfayı muhakkak bitirmek istiyordu. Arkadiy onu sinirlendirmemek için kâğıtların başına oturmasına izin verdi.

“Görüyor musun,” dedi Vasya, yerine otururken, “görüyor musun, aklıma bir fikir geldi, hâlâ umut var.”

Arkadiy’e gülümsedi, solgun yüzü gerçekten de bir umut ışıyla canlanmış gibiydi.

“Şöyle, yarından sonraya kadar bitirebildiklerimi ona götüreceğim. Geri kalan için de yalan söyleyeceğim, mesele yandı, ıslandı, kaybettim diyeceğim... Daha doğrusu bitiremediğimi söyleyeceğim, çünkü yalan söyleyemem. Kendim açıklayacağım, anlıyor musun? Her şeyi kendim açıklayacağım, böyleyken böyle, diyeceğim. Âşık olduğumu söyleyeceğim, zaten kendisi de daha yakınlarda evlendi, beni anlayacaktır! Tabii ki bütün bunları saygıyla, sakin bir şekilde yapacağım, gözyaşlarımı göreceksin, onlardan müteessir olacak...”

“Evet, tabii ki ona gidip açıklamalısın... Ama gözyaşına filan gerek yok! Ne gereği var? Gerçekten, Vasya, beni korkutmaya başladın sen.”

“Evet, gideceğim, gideceğim. Şimdi bırak da biraz yazayım, Arkaşa, bırak yazayım. Kimsenin işine karışmayacağım, bırak yazayım!”

Arkadiy kendini yatağa attı. Vasya’ya güvenmiyordu, katiyen güvenmiyordu. Vasya her şeyi yapabilirdi. Ama af dilemek de nesi, nasıl? Mesele bu değildi. Mesele şuydu ki, Vasya vazifesini yerine getirememişti, kendisini suçlu hissediyor, kaderine karşı nankörlük ettiğini hissediyordu, Vasya saadetten ezilmiş, sarsılmıştı ve kendini ona layık saymıyordu ve nihayet, başına gelen bu beklenmedik işler yüzün-

den kendini toparlayamamıştı henüz. “İşte hepsi bu!” diye düşündü Arkadiy İvanoviç. “Onu kurtarmak gerek. Kendiyle barışık yapmak gerek. Yoksa kendini mahvedecek.” Düşündü, düşündü ve derhal Yulian Mastakoviç’e gitmeye, yarın gitmeye ve ona her şeyi anlatmaya karar verdi.

Vasya oturmuş, yazıyordu. Bitkin düşmüş Arkadiy İvanoviç ise yattığı yerde dönerken aynı şeyleri düşünüyordu. Gün doğmadan uyandı.

“Şeytan alsın! Gene mi!” diye bağırdı Vasya’yı görünce, beriki hâlâ yazıyordu.

Arkadiy üzerine atılıp yerinden kaldırdı onu ve zorla yatağına yatırdı. Vasya gülümsüyordu, gözleri yorgunluktan kendiliğinden kapanıyordu. Zorlukla konuşuyordu.

“Aslında yatmak istiyordum,” dedi. “Biliyor musun, Arkadiy, bir fikrim var, bitireceğim bu işi. Kalemimi hızlandırdım! Ama daha fazla oturamam, saat sekizde uyanır beni.”

Daha fazla konuşamadı ve ölü gibi uykuya daldı.

“Mavra!” dedi Arkadiy İvanoviç, çay getiren Mavra’ya fısıldayarak, “Bir saat sonra kaldırmamızı istedi. Bu haldeyken katiyen olmaz! Bırakalım hiç değilse on saat uyu-sun, anlıyor musun?”

“Anlıyorum alicenap efendim.”

“Yemek filan hazırlama, şömineye odun da getirme, gürültü etme, yoksa çekeceğin var! Beni soracak olursa, acil işi varmış da ondan çıktı dersin, anlıyor musun?”

“Anlıyorum, alicenap efendim, bırakalım gönlünce uyusun, bana ne! Bey uyusun mutlu olurum ben, öbür işleri görürüm. Ama durun, şu kâse kırıldı da azarladınız ya beni, ben yapmadım, kedi Maşka kırdı onu, gerçi benim gözüm de üzerinde olmalıydı, pist, dedim, seni lanet şey!”

“Şşş, sus, sus!”

Arkadiy İvanoviç, Mavra’yı mutfığa doğru itekledi, anahtarı istedi ve kadını oraya kilitledi. Sonra daireye gitti. Yolda da düşünüp taşındı, nasıl çıkacaktı Yulian Mastakoviç’in karşısına, bu münasip olur muydu, yoksa

küstahlık mı sayardı? Mahcup bir tavırla gitti daireye ve mahcup bir şekilde, ekselanslarının orada olup olmadığını soruşturdu, cevap olarak olmadığını ve bugün gelmeyeceğini söylediler. Arkadiy İvanoviç, bir an, ekselanslarının evine gitmeyi niyetlendi, ama gayet sağduyulu olarak, Yulian Mastakoviç gelmediğine göre evinde ve meşgul olmalı diye düşündü. Bekledi. Saatler geçip gitmek bilmiyordu. Şumkov'a emanet edilen işle ilgili de sezdirmeden yoklamalar yaptı. Ama kimsenin bir şey bildiği yoktu. Tek bildikleri, Yulian Mastakoviç'in ona özel bir takım vazifeler verdiği idi, ama ne tür şeyler olduğunu kimse bilmiyordu. Üç saat nihayet geçti ve Arkadiy İvanoviç evin yolunu tuttu. Çıkarken bir kâtip durdurdu onu ve Vasiliy Petroviç Şumkov'un herhalde saat bir gibi olacak, uğradığını söyledi ve ekledi, Yulian Mastakoviç'in bugün gelip gelmeyeceğini sormuştu. Bunu işiten Arkadiy İvanoviç bir araba kiraladı ve korkudan kendini bilmez halde eve yollandı.

Şumkov evdeydi. Büyük bir heyecan içinde volta atıyordu odada. Arkadiy İvanoviç'i görünce adeta düzeldi, düşünüp taşındı ve çabucak gizledi heyecanını. Sessizce kâğıtların başına oturdu. Galiba arkadaşının sorularından kaçıyordu, onlar rahatsız edecekti onu, kendiyile ilgili bir şeyler düşünmüştü, kararını ona açmamaya da karar vermişti bile, zira dostluğa daha fazla yaslanmak olmazdı. Bu, Arkadiy'i şaşırttı, yüreği ağır, delici bir ağrıyla sızlamaya başladı. Yatağa oturdu, sahip olduğu biricik kitabın sayfalarını karıştırmaya başladı, gözleri ise solgun Vasya'ya dikiyordu. Vasya inatla susuyor, yazıyor ve başını kaldırmıyordu. Birkaç saat böyle geçti, Arkadiy'in çektiği işkence son kertesine varmıştı. Nihayet, saat on bire doğru Vasya başını kaldırdı ve donuk, hareketsiz gözlerle Arkadiy'e bakmaya başladı. Arkadiy bekliyordu. İki, üç dakika daha geçti, Vasya susuyordu. "Vasya!" diye bağırdı Arkadiy. Vasya cevap vermedi. "Vasya!" diye tekrar etti, yataktan fırlayıp. "Vasya, neyin var? Ne oldu?" diye bağıırıyordu, ona doğru koşarken. Vasya başını kaldırdı ve gene o donuk, hareketsiz

gözlerle baktı. “Katalepsiye kapılmış olmalı!” diye düşündü Arkadiy, korkudan tir tir titreyerek. Sürahiye aldı, Vasya’yı kaldırdı, başına su döktü, şakaklarını ıslattı, ellerini ellerine alıp ovuşturdu, Vasya da kendine geldi. “Vasya, Vasya!” diye bağıırıyordu Arkadiy, artık tutamadığı gözyaşları sel gibi akıyordu. “Vasya, beni de perişan ediyorsun, kendine gel, kendine gel!...” Sözlerinin berisini getiremiyor, kollarının arasında dost sıcaklığıyla sıkıyordu onu. Vasya’nın yüzünde ezici bir duygu belirdi, alnını ovuşturdu ve uçup gitmesinden korkarmış gibi başını tuttu.

“Ne oldu bana bilmiyorum,” dedi nihayet, “herhalde aşırı yorgunluktan. Geçti, geçti! Tamam Arkadiy, üzülme; geçti!” diye tekrarlıyordu berikine kederli, perişan gözlerle. “Neden endişeleniyorsun? Geçti!”

“Beni teskin etmek için öyle diyorsun,” diye bağırdı yüreği paramparça olan Arkadiy. “Vasya,” dedi sonunda, “uzan, biraz uyu, ne olur? Boşuna işkence etme kendine! Sonra kalkıp çalışırsın, öylesi daha iyi olur!”

“Evet, evet!” diye tekrarlıyordu Vasya. “Peki! Yatıyorum, peki, tamam! Görüyorsun ya, bitirmek istiyordum, ama şimdi fikrimi değiştirdim, evet...”

Ve Arkadiy onu yatağa taşıdı.

“Beni dinle Vasya,” dedi sertçe, “bu işi artık kesin karara bağlamak gerek! Anlat bana, aklında ne var?”

“Ah!” dedi Vasya, bitkin kolunu salladı ve başını diğer tarafa çevirdi.

“Peki, Vasya, peki! Kararını ver! Senin katilin olmak istemiyorum, daha fazla susamam. Kararını verinceye kadar uyumayacaksın, biliyorum.”

“Nasıl istersen, nasıl istersen,” diye gizemli bir şekilde tekrarladı Vasya.

“Teslim olacak!” diye düşündü Arkadiy İvanoviç.

“Bana güven, Vasya,” dedi, “unutma ne dediğimi. Yarın seni kurtaracağım, yarın senin kaderini çözeceğim! Ne dediğime dikkat et, kaderini! Vasya, beni öyle korkuttun ki, senin kelimelerininle konuşur oldum. Ne kade-

ri! Saçmalıktan başka bir şey değil! Yulian Mastakoviç'in ilgisini, veya öyle söylemek istiyorsun sevgisini kaybetmek istemiyorsun, evet! Göreceksin, kaybetmeyeceksin... Ben..."

Arkadiy İvanoviç daha uzun konuşurdu da, Vasya onun sözünü kesti. Yatakta doğruldu, kollarını Arkadiy İvanoviç'in boynuna doladı, onu öptü.

"Yeter!" dedi zayıf bir sesle. "Yeter! Yeter artık!"

Ve başını tekrar duvardan yana çevirdi.

"Ulu Tanrım!" diye düşünüyordu Arkadiy. "Ulu Tanrım! Nesi var bunun? Tamamen kendini kaybetmiş, ne karar verecek ki? Kendini mahvediyor."

Arkadiy umutsuzluk içinde ona bakıyordu.

"Hastalanmış olsaydı," diye düşünüyordu, "belki de daha iyi olurdu. Sıkıntısı da hastalıkla birlikte geçip giderdi, bütün bu meseleyi de gayet iyi yoluna koyabilirdik. Ama ne saçmalıyorum ben! Ah, ulu Tanrım!"

Bu arada Vasya da uyuklamaya başlamıştı sanki. Arkadiy İvanoviç mutlu oldu. "İyiye işaret!" diye düşündü. Bütün gece onun başucunda oturmaya karar verdi. Ama Vasya huzursuzdu. Dakika başı titriyor, dönüp duruyordu yatakta ve zaman zaman gözlerini açıyordu. Sonunda yorgunluk üstün geldi, belli ki ölü gibi uykuya dalmıştı. Saat sabaha karşı iki gibiydi, Arkadiy İvanoviç de, dirsekleri masanın üzerinde, sandalyede kestirmeye başladı.

Tuhaf ve tedirgin edici bir düş gördü. Sanki uyumuyordu, Vasya da eskisi gibi yatakta yatıyordu. Ama, tuhaf şey! Sanki Vasya rol yapıyordu, hatta kandırıyordu onu ve sessizce kalkıyor, göz ucuyla onu gözlüyor, sinsice yazı masasının arkasına geçiyordu. Arkadiy'in yüreğine alev alev bir sancı yayılıyordu, canı sıkıyor, hüznle, acıyla izliyordu kendisine güvenmeyen, ondan bir şeyler gizleyip sinsilik yapan Vasya'yı. Ona sarılmak, bağarmak, yatağa sürüklemek istiyordu... O zaman Vasya kollarında feryat ediyordu ve Arkadiy yatağa ruhsuz bir ceset taşıyordu. Arkadiy'in alnından soğuk terler boşanıyordu, yüreği

dehşetle çarpıyordu. Gözlerini açtı ve uyandı. Vasya karışında, masaya oturmuş, yazıyordu.

Duyularına inanamayan Arkadiy yatağa baktı. Vasya orada değildi. Hâlâ gördüğü düşün etkisi altında, korku içinde sıçradı yerinden. Vasya kıpırdamadı. Yazmaya devam ediyordu. Arkadiy ansızın, Vasya'nın kâğıdın üzerine kuru bir dolmakalemle çiziktirdiğini, bembeyaz sayfaları birbiri ardınca çevirdiğini ve sanki işini muazzam, muntazam yapıyormuş gibi kâğıtları doldurmak için aceleyle yazdığını fark etti! “Hayır, katalepsi değil bu,” diye düşündü Arkadiy İvanoviç ve bütün vücudu titredi. “Vasya, Vasya! Konuş benimle!” diye bağırdı berikini omuzlarından tutarak. Ama Vasya susuyor ve kuru kalemi kâğıdın üzerinde çiziktirmeye devam ediyordu.

“Nihayet kalemimi hızlandırdım,” dedi Arkadiy’e, başını kaldırmadan.

Arkadiy onun elini yakaladı ve kalemi aldı.

Vasya'nın göğsünden bir inilti koptu. Elini masaya koydu, gözlerini Arkadiy’e kaldırdı, sonra ıstırap ve bitkinlik dolu bir ifadeyle alnının önünde salladı elini, bütün varlığının üzerindeki kurşun gibi ağır bir yükü çıkarıp atmak istermiş gibi ve sessizce, meditasyonda gibi, göğsüne düştü başı.

“Vasya, Vasya!” diye bağıırıyordu Arkadiy İvanoviç umutsuzluk içinde. “Vasya!”

Vasya ancak bir dakika sonra ona baktı. İri, mavi gözlerinde yaşlar asılıydı, solgun yumuşak yüzünde sonsuz bir işkence ifadesi vardı... Bir şeyler mırıldandı.

“Ne, ne?” diye bağırdı Arkadiy, ona doğru eğilerek.

“Neden, neden başıma geldi bunlar?” diye fısıldıyordu Vasya. “Neden? Ne yaptım ben?”

“Vasya! Neyin var, neden korkuyorsun Vasya? Neden?” diye bağırdı Arkadiy, umutsuzlukla kenetleyerek ellerini.

“Neden askerlerin eline veriyorlar beni?” dedi Vasya, dosdoğru arkadaşının gözlerine bakarak. “Neden? Ne yaptım ben?”

Arkadiy'in tüyleri diken diken oldu, inanmak istemiyordu. Ölü gibi duruyordu onun başında.

Bir dakika sonra kendine geldi. "Geçti, dakikalık bir şeydi!" dedi kendi kendine, bembeyaz, morarmış dudakları titriyordu. Giyinmeye başladı, doğruca doktora gitmeye niyetliydi. Ansızın Vasya ona seslendi, Arkadiy arkadaşına atıldı ve çocuğundan kopartılmış bir anne gibi kucakladı onu...

"Arkadiy, Arkadiy, kimseye bir şey söyleme! İşitiyor musun? Bırak kendi başıma halledeyim bunu..."

"Ne diyorsun sen? Ne diyorsun? Kendine gel Vasya, kendine gel!"

Vasya içini çekti, sessiz gözyaşları yanaklarından yuvarlandı.

"Onu, Lizanka'yı neden öldürmeli? Onun ne suçu var!" diye homurdanıyordu acı çeken, insanın içini parçalayan bir sesle. "Bütün günah benim, benim!"

Bir dakikalığına sustu.

"Elveda, sevdiğim! Elveda, sevdiğim!" diye fısıldıyordu, zavallı başını sallayarak. Arkadiy içini çekti, kendini toparladı ve doktora gitmeye niyetlendi. "Gidelim! Zamanı geldi!" diye bağırdı Arkadiy'in son bir hareketiyle yatağından kalkan Vasya. "Gidelim kardeşim, gidelim, ben hazırım! Yolu göster bana!" Sustu ve Arkadiy'e kahrolmuş, güvensiz gözlerle baktı.

"Vasya, Tanrı aşkına beni takip etme! Burada bekle beni. Hemen döneceğim yanına," dedi Arkadiy İvanoviç, şaşkındı, doktora koşmak için kasketini aldı. Vasya derhal oturdu, sakın ve uysaldı, yalnız gözlerinde umutsuz bir kararlılık parlıyordu. Arkadiy arkasını döndü, masanın üzerindeki açık kalem çıkısını aldı, son bir defa daha baktı zavallıya ve koşarak daireden çıktı.

Saat sekizdi. Işık çoktan odadaki karanlığı önüne katıp çıkarmıştı.

Kimseyi bulamadı. Bir saat boyunca koşturup durdu. Adreslerini kapıcıdan aldığı bütün doktorlar ya evlerinde yoktular, ya da hastaneye gitmişlerdi, kimileri de özel işle-

ri için çıkmıştı. Hasta kabul eden bir tek kişi vardı. Bu da, Nefedeviç'in geldiğini bildiren uşağını uzun uzun ve ayrıntılı sorguya çekti, kimdi bu, kim göndermişti, ne sebeple gelmişti. Sonunda da gidemeyeceğini, çok işi olduğunu, zaten böyle hastaları hastaneye götürmek gerektiğini söyleyip lafı bağladı.

Bunun üzerine böyle bir sonucu katiyen beklemeyen bitkin Arkadiy her şeye, dünyadaki bütün doktorlara saydırdı, Vasya için duyduğu korku had bir safhada, evin yolunu tuttu. Koşarak girdi daireye. Mavra hiçbir şey olmamış gibi yerleri süpürüyor, odunları kırıyor ve sobayı yakmaya hazırlanıyordu. Odaya girdi ya, Vasya'dan iz yoktu. Çıkıp gitmişti.

"Nereye? Nerede? Zavalılık, nereye gitmiş olabilir?" diye düşündü Arkadiy, korkudan buz keserek. Mavra'yı sorgulamaya koyuldu. Kadın hiçbir şey bilmiyordu, Vasya'nın çıktığını da ne görmüş ne işitmişti, Tanrı bağışlasındı! Nefedeviç, Kolomna'ya doğru yola koyuldu.

Tanrı bilir neden, orada olduğu fikri düşmüştü aklına.

Vardığında saat on olmuştu. Onu beklemiyorlardı, bir şey bilmiyorlardı, görmemişlerdi. Onların karşısında durmuş, korku içinde, allak bullak, soruyordu kendine, nerede Vasya? Yaşlı kadının bacakları tutmaz oldu, kanepenin üzerine düştü. Korkudan tirtir titreyen Lizanka olan biteni sorgulamaya koyuldu. Ne diyebilirdi? Arkadiy İvanoviç çok geçmeden, herhalde inanmadıkları bir hikâye uydurup, evdekileri dert ve tasa içinde bırakarak koşa koşa çıktı. Hiç değilse gecikmemek ve derhal tedbir alsınlar diye onları bilgilendirmek için daireye yöneldi. Yolda, Vasya'nın Yulian Mastakoviç'in yanında olabileceği aklına geldi. Böylesi çok daha mantıklıydı, aslında Arkadiy, Kolomna'ya gitmeden önce de bunu düşünmüştü. Ekselanslarının kapısının önünden geçerken durayım diye aklından geçirdi, ama arabacıya devam etmesini söyledi. Dairede bir şey var mı diye öğrenmeye karar vermişti, bulamazsa da hiç değilse Vasya'nın durumunu rapor etme

bahanesiyle ekselanslarının huzuruna çıkacaktı. Birine rapor etmek gerekiyordu!

Kabul odasına yeni girmişti ki genç yoldaşları etrafını çevirdiler, bunların büyük bölümü onunla aynı memuriyet kademesindeydiler ve bir ağızdan, Vasya'ya ne olduğunu sormaya koyuldular. Aynı zamanda, Vasya'nın aklını yitirdiğini söylüyorlardı. İşini tamamlayamadığı için kendisini askerlere vermek istediklerini sanıyordu. Arkadiy İvanoviç hepsine birden cevaplar yağdırdı, daha doğrusu hiç kimseye doğrudan olumlu bir cevap vermedi ve içeri odaya koştu. Yolda Vasya'nın, Yulian Mastakoviç'in odasında olduğunu, herkesin oraya gittiğini, Esper İvanoviç'in de orada olduğunu öğrendi. Durakladı. Yaşlı memurlardan biri kim olduğunu, nereye gittiğini, ne istediğini sordu. Adamın suratına bile bakmadan Vasya'yla ilgili bir şeyler söyledi ve doğruca odaya gitti. İçeriden Yulian Mastakoviç'in sesi geliyordu. Kapının yanında biri, "Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu. Arkadiy İvanoviç hepten şaşırdı, geri dönmeye davrandı, ama kapının aralığından zavallı Vasya'sını gördü. Kapıyı açarak içeri süzüldü. İçeride tam bir kargaşa ve şaşkınlık hâkimdi, zira Yulian Mastakoviç belli ki büyük bir üzüntü içindeydi. Bütün önemli kimseler de etrafında duruyor, konuşuyor, ama hiçbir şeye karar veremiyorlardı. Vasya da biraz ötelerinde, ayaktaıdı. Ona bakınca Arkadiy'in içi buz kesti. Vasya bembeyazdı, başını kaldırmış, iğne gibi dimdikti, elleri hazırola dururcasına yanlarına yapıştı. Dosdoğru Yulian Mastakoviç'in gözlerine bakıyordu. Bu anda Nefedeviç'i fark ettiler ve onların birlikte yaşadıklarını bilen biri ekselanslarına bu durumu bildirdi. Arkadiy'i yakına çağırdılar. Yöneltilen sorulara cevap vermeye çalıştı, Yulian Mastakoviç'e baktı ve onun yüzünde hakiki bir merhamet ifadesi gördü, titremeye ve çocuk gibi hıçkırmaya başladı. Daha fazlasını da yaparak öne atıldı, şefinin eline sarıldı ve gözlerine götürdü bu eli, gözyaşlarıyla yıkadı; o zaman Yulian Mastakoviç elini kurtardı, havada salladı ve dedi ki: "Peki, kardeşim, görüyorum ki iyi bir yüreğin var

senin.” Arkadiy hıçkırıyor, etrafındakilere yalvaran gözlerle bakıyordu. Sanki buradaki herkes zavallı Vasya’nın kardeşiymiş, herkes onun için acı çekiyor ve gözyaşı döküyormuş gibi geliyordu ona. “Nasıl oldu bu, nasıl geldi başına?” diyordu Yulian Mastakoviç. “Neden aklını yitirdi?”

“Min-minnettarlıktan!” diyebilirdi ancak, Arkadiy İvanoviç.

Herkes şaşkınlık içinde dinledi onun cevabını ve bu herkese tuhaf ve inanılmaz geldi. Minnettarlıktan nasıl yitirebilirdi bir insan aklını? Arkadiy, elinden geldiğince açıkladı.

“Tanrım, ne üzücü!” dedi sonunda Yulian Mastakoviç. “Üstelik ona verilen iş önemsizdi, acelesi de yoktu. Böyle bir şey yüzünden insan mahveder mi kendini! Peki, götürün onu!...” Yulian Mastakoviç tekrar Arkadiy İvanoviç’e döndü ve tekrar sorgulamaya koyuldu onu. “Bundan bir kıza bahsetmememizi istedi,” dedi, “kimdir o, nişanlısı mı?”

Arkadiy açıklamaya koyuldu. Bu arada Vasya da sanki bir şeyleri düşünüyor, sanki büyük bir gerilim içinde önemli, tam da şu dakika şart olan bir şeyi hatırlamaya çalışıyor gibiydi. Zaman zaman, biri unuttuğu bu şeyi ona hatırlatacakmış gibi umutla acılı gözlerini gezdiriyordu. Sonunda gözlerini Arkadiy’e dikti. Ve anırsızın, gözlerinde bir umut ışığı parladı, sağ ayağını yerinden kaldırdı, elinden geldiğince, hatta sağ çizmesiyle kendilerini çağıran subayların yanına giden askerlerin yaptığı gibi yeri döverek, ustalıkla üç adım attı. Herkes ne olacağını bekliyordu.

“Ben, ekselansları, bu fiziksel yetersizliğimle zayıf ve zavallı biri olarak, askerlik hizmetine uygun değilim,” dedi kesik kesik.

Odadaki herkes, hepsi de, adeta yüreklerini bir şeyin sıkıştırdığını hissetmişti, hatta sert bir karakteri olan Yulian Mastakoviç’in bile gözyaşları yuvarlanıyordu gözlerinden. “Götürün onu,” dedi elini sallayarak.

“Hazırım!” dedi Vasya alçak sesle, asker adımıyla sola döndü ve odadan çıktı. Onun kaderiyle ilgilenen herkes de arkasından atıldı. Arkadiy öne geçmek için diğerlerini itekledi. Arkadaşını hastaneye götürmek için çağırdığı kupa- payı beklerken onu kabul odasına oturttu. Vasya sessizce oturuyor, son derece kaygılı görünüyordu. Tanıdığı her- kese veda eder gibi başını sallıyordu. Sık sık dönüp kapı- ya bakıyor, “vakit geldi” demelerini bekliyordu. Etrafında halka şeklinde kalabalık toplanmıştı, hepsi de başlarını sal- lıyor, vah-vah diyorlardı. Bir anda herkesin işittiği hikâyesi çoklarını hayrete düşürmüştü, kimisi tartışıyor, kimisi de Vasya’ya acıyor, övüyor, nasıl da mütevazı, sakın bir genç bey olduğunu, ne çok şey vaat ettiğini söylüyor, öğrenmek için nasıl çabaladığını, meraklı olduğunu, kendini geliştir- mek için çırpındığını anlatıyorlardı. “En alt basamaklardan kendi gücüyle yükseldi!” dedi biri. Ekselanslarının onu gösterdiği ilgi hakkında da şefkatle konuşuyorlardı. Kimi- leri, bu askerlerin eline verilme fikrinin Vasya’nın aklına işini bitiremediği için düştüğünü açıklamaya koyulmuşlar- dı. Zavallının aslında askerlik hizmetine uygun görüldü- ğünü ve ondaki yeteneği, uysallığı ve nadir bulunan alçak gönüllülüğü gören Yulian Mastakoviç’in ricası sayesinde birinci kademeye yükseldiğini söylüyorlardı. Uzun sözün kısası bir sürü muhtelif söylenti ve görüş vardı. Bilhassa da, Vasya’nın dairedaki meslektaşlarından çok kısa boy- lu biri sarsılmış görünüyordu. Genç biri değildi, herhalde otuzlarındaıydı. Kâğıt gibi bembeyaz olmuş, bütün vücu- du titriyor ve tuhaf bir şekilde sırtıp duruyordu, belki de bunun nedeni, bütün skandalların veya korkunç sahnelerin dışarıdan bakan izleyicileri korkuttuğu gibi, bununla bir- likte biraz da hoşlarına gitmesiydi. Vasya’nın etrafındaki kalabalığın çevresinde dolanıp duruyordu, öyle kısa boy- luydu ki, parmak uçlarına basarak yükseliyor ve yanında yöresindekilerin yakalarına asılıyordu, yani böyle asılmaya hakkı bulunanlardan biriydi bu ve boyuna bu işin neden olduğunu bildiğini, basit bir meseleden değil epey karmaşık

bir meseleden olduğunu, böyle soruşturulmadan bırakılmaması gerektiğini söylüyordu, sonra tekrar yükseliyordu parmaklarının üzerinde, dinleyicisinin kulağına bir şeyler fısıldıyordu, gene bir iki defa sallıyordu başını ve koşturmaya kaldığı yerden devam ediyordu. Sonunda her şey bitti, bekçi görüldü, hastaneden gelen hastabakıcı Vasya'ya yaklaştı ve gitme zamanının geldiğini söyledi. Beriki ayağa fırladı, etrafına bakınarak telaşla onların arkasından yürüdü. Gözleriyle birini arıyordu! "Vasya! Vasya!" diye bağırmaya başladı Arkadiy İvanoviç hıçkırarak. Vasya durdu, Arkadiy kalabalığı itip ona yaklaştı. Son kez kucaklaştılar ve sınıksız sıkıldılar birbirlerini... Görmesi elem verici bir sahneydi. Nasıl bir hayali saadet yüzünden dökülüyordu yaşlar gözlerinden? Ne için ağlıyorlardı? Neydi bu korkunç bela? Neden anlamıyorlardı birbirlerini?

"İşte, al şunu! İyi bak buna," dedi Şumkov, Arkadiy'in eline bir kâğıt tutuştururken. "Yoksa benden alırlar. Sonra getirirsin bana, tamam mı; iyi bak..." Vasya sözünü bitiremedi, ona sesleniyorlardı. Herkese başıyla işaret edip vedalaşarak merdivenlerden aceleyle indi. Yüzünde bir umutsuzluk vardı. Nihayet kupaya bindirip götürdüler. Arkadiy aceleyle açtı kâğıdı, Vasya'nın yanından hiç ayırmadığı, Liza'nın kara saçlarından bir bukleydi bu. Arkadiy'in gözlerinden ateş gibi yaşlar yuvarlandı. "Ah, zavallı Liza!"

İş günü biter bitmez Kolomna'dakilere gitti. Olan bitenin nesini anlatacaktı ki! Sevgili Vasya'ya ne olduğunu şu kadarcık anlamayan minik Petya bile bir köşeye çekildi de minik ellerini yüzüne örtüp çocuk yüreğini dolduran hıçkırıklara boğuldu. Arkadiy eve dönerken ortalık tamamen kararmıştı. Neva'nın yanına gelince bir dakikalığına durdu ve dumanlı, soğuk ve puslu, bulanık ufuklarda hâlâ yanan kanlı gün batımının son erguvanıyla al al olan uzaklara baktı delici gözleriyle. Gece çökmüştü şehrin üzerine, Neva'nın dondurucu karla dolmuş vadisine ta uzaklara kadar sonsuz kırağışların kıvılcımları serpilmişti. Soğuk sıfırın altında yirmi beş dereceyi bulmuştu. Ölümüne kırbaçlanan atla-

rın, koşturan insanların üzerinde buzdan buharlar asılıydı. Hava yoğundu, en küçük bir sesle titriyordu ve nehrin iki tarafındaki bütün çatılardan devleri andıran duman sütunları yükselip geziniyordu gökyüzünde, yolları üzerinde iç içe girip ayrılıyordu bunlar, eskilerinin üzerinde yeni binalar yapılmış, havada yeni bir şehir inşa ediliyordu sanki... Nihayet, bütün bu dünya, ister güçlü ister zayıf bütün yaşayanlarıyla, ister yoksulların sığınağı ister bu dünyanın mukadderlerinin konforu için yapılan altın yaldızlı sarayları olsun bütün konutlarıyla, bu karanlık vakitte fantastik, büyümlü bir hülyaya, sırayla kaybolan ve koyu lacivert gökyüzünde duman olup uçan bir rüyaya benziyordu. Tuhaf bir düşünce ziyaret etmişti zavallı Vasya'nın perişan yoldaşını. İçini çekti ve yüreği bu anda birden bire güçlü, ama bu vakte kadar hissetmediği bir pınardan fokurdayarak akan sıcak kanla doldu. Sanki ancak şimdi anlamıştı bütün bu kaygıları ve zavallı, kendi saadetini taşıyamayan Vasya'nın neden aklını yitirdiğini. Dudakları titremeye başladı, gözleri alev alev oldu, yüzü bembeyaz kesildi ve bu dakikada yeni bir şeyler belirdi sanki gözlerinin önünde...

Üzerine bir kasvet ve karanlık çöktü, bütün neşesini kaybetti. Eski dairesi ona tiksinti verici gelmeye başladı, başka bir daire tuttu. Kolomna'dakilere gitmek istemiyordu, gidemezdi de. İki sene sonra Lizanka'yla bir kilisede karşılaştı. Evlenmişti, kucığında henüz emzikteki bir bebekle annesi geliyordu arkasından. Birbirlerini kutladılar, uzun zaman eskilerden söz açmaktan kaçındı. Liza, Tanrıya şükür mutlu olduğunu, fakir olmadığını, kocasının iyi bir adam olduğunu ve onu sevdiğini söyledi... Ama ansızın, konuşmanın ortasında yaşlarla doldu gözleri, sesi zayıfladı, arkasını döndü ve acısını insanlardan gizlemek için basamaklara doğru eğildi...

NARİN¹

(FANTASTİK BİR HİKÂYE)

Bölüm Bir

Yazardan

Okurlarımdan, bu defa “Günlük” yerine o üslupla bir novella sunduğum için özür diliyorum. Ama gerçekten de geçtiğimiz ayın büyük bölümünde bu novellayla meşguldüm. Her halükârda, okurun hoşgörüsüne sığınıyorum.

Şimdi, hikâyeden söz edelim. Ona “fantastik” başlığını koydum, ne var ki aslında son derece gerçekçi olduğunu biliyorum. Ama gerçekten fantastik bir şeyler de var, bu da hikâyenin üslubunda. Bunu, anlatmaya başlamadan açıklamayı gerekli sayıyorum.

Mesele şu ki, bu ne bir hikâye, ne de günlük. Bir koca düşünün, karısı masanın üzerinde yatıyor, intihar etmiş, bundan birkaç saat önce kendini pencereden atmış. Kocanın kafası allak bullak, düşüncelerini de henüz toparlayamamış. Odadan odaya dolaşıyor ve olan bitene bir anlam vermeye, “düşüncelerini bir noktada toplamaya” çalışıyor. Adam aynı zamanda kendi kendine konuşan hastalık hastası tiplerden. Şimdi de kendi kendine konuşuyor, meseleyi anlatıyor ve kendince açıklıyor. Konuşması düzgün bir sıray-

1 “Кроткая” (1876), ilk olarak *Дневник писателя* (Bir Yazarın Günlüğü) içinde Kasım 1876’da yayınlandı. Dostoyevski bu adla günlüklerini aylık olarak yayınlıyordu. Hikâye gerçek bir olaya dayanır: Dostoyevski 3 Haziran 1876’da, Herzen’in kızı Liza’nın intihar ettiğini öğrenir. Bu sırada Moskova’dan Petersburg’a çalışmaya gelen bir kadının ölüm haberi de intiharla ilgili hikâye yazma düşüncesini pekiştirir.

laakmasına rağmen, hem mantık hem de duygularda birkaç kez kendisiyle çelişiyor. Kendini aklıyor, karısını suçluyor ve açıklamalarını art arda sıralıyor. Kimi zaman düşüncelerinin ve yüreğinin kabalığı, kimi zaman da derin bir duygu yoğunluğunun içinde. Giderek gerçekten de kendi kendine somut bir açıklama bulabiliyor ve “düşüncelerini bir noktada topluyor.” Aklına düşen bazı hatıralar kaçınılmaz şekilde hakikatle buluşturuyor onu, hakikat de kaçınılmaz şekilde aklını ve yüreğini yükseltiyor. Sonuna doğru hikâyenin tonu da başlangıçtaki düzensizliğiyle karşılaştırıldığında değişiyor. Hakikat, talihsiz adamın karşısında epey aşikâr ve belirgin şekilde ortaya çıkıyor, en azından kendisi için.

İşte konu böyle. Tabii hikâyeye muğlak bir formda, kesik kesik ve aralıklarla birkaç saate yayılıyor. Kimi zaman kendi kendine konuşuyor, kimi zaman kaderini anlattığı görünmeyen bir dinleyicisi varmış gibi davranıyor. Bunlar da hep gerçeklik içinde oluyor. Eğer ona kulak verip söylediklerini stenografla kaydetmek mümkün olsaydı, burada benim sunduğumdan biraz daha kaba, düzensiz bir şeyler çıkardı ortaya, ama bana öyle geliyor ki psikolojik akış gene de burada olduğu gibi kalırdı. Diyeceğim, bu hikâyeye, sözüm ona bir stenograf tarafından kaydedilmiş (ve daha sonra benim tarafımdan kaleme alınmış) notlar şeklinde kabul edilebilir, hikâyede anlatılanları bu bağlamda fantastik olarak adlandırıyorum. Ama sanatta benzer örnekler daha önce de kısmen görülmüştür, örneğin Victor Hugo, *chef d'oeuvre*'ü² *Bir İdam Mahkûmunun Son Günü*'nde neredeyse aynı yöntemi kullanmış ancak stenografa başvurmamış, idama mahkûm edilenin sadece son gününde değil, son saatinde, hatta tam anlamıyla son dakikasında bile not tutmaya devam edebileceği (ve buna zamanı olduğu) gibi olanaksız bir kabulde de bulunarak hikâyeyi onun ağzından yazmıştı. Ama eğer bu hayal ürünü hikâyeyi yazmamış olsaydı, bizatihi eser, bütün eserlerinin bu en sanatsal, en gerçek ve hakikate en uygunu olanı da ortaya çıkmazdı.

2 *chef d'oeuvre*: başyapıt (Fran.).

I

Ben kimdim ve o kimdi?

İşte, şimdilik burada henüz her şey yolunda. Dakika başı gidip bakıyorum, ama yarın alıp götürecekler, nasıl kalacağım bir başıma? Şimdi salonda, masanın üzerinde, iki iskambil masasını yan yana koydular, sabaha da tabutu getirecekler, beyaz, beyaz *gros de Naples*,³ ama mesele bu değil. Dolanıp duruyorum, bunu açıklamak istiyorum kendime... Saat altı oldu, açıklamak istiyorum istemesine de, düşüncelerimi bir noktaya toplayamıyorum bir türlü. Mesele şu ki, dolanıp duruyorum, dolanıp duruyorum... İşte böyle. Düzene sokup anlatacağım, işte tek yapacağım bu (düzen). Beyler, bir edebiyatçı olmanın çok uzağındayım ben, kendiniz de görüyorsunuz, ama olsun, kendi anladığım gibi anlatacağım. Bütün korkumun nedeni, her şeyi anlıyor olmam!

Eğer öğrenmek istiyorsanız, yani ta baştan başlamak istiyorsanız söyleyeyim, o zaman sadece eşyalarını rehine vermeye gelmişti bana, “Ses” dergisindeki ilanının ücretini ödemek için. İlanda da böyleyken böyle, diye yazıyordu, mürebbiye, şehir dışına çıkmaya hazır, evde ders verir, vesaire, vesaire. Her şey böyle başladı; tabii benim gözümde başkalarından bir farkı yoktu, herkes gibi geliyor işte, vesaire. Ama sonra başkalarından farklılığını ayırt etmeye başladım. Çok zayıf, sapsarı saçlı ve orta boyluydu, sanki mahcup oluyormuş gibi hep bir tutukluk vardı benimle konuşmasında (sanırım bü-

3 *gros de Naples*: Napoli malı (*Fran.*), kalın ipekli bir kumaş türü.

tün yabancılarla konuşurken böyleydi, onun gözlerinde herhangi biriydim ben de, yani rehinci değil de bir insan). Ödemelerini alır almaz dönüp arkasını uzaklaşıyordu sessizce. Başkaları tartışır, rica eder, daha çoğunu almak için pazarlık yapar, bu öyle değil, ne verilirse... Sanırım her şeyi birbirine karıştırıyorum... Evet, beni en çok eşyaları şaşırtmıştı. Gümüş, altın kaplama küpeler, değersiz bir madalyon, beş para etmez şeyler. Değersiz olduklarını kendi de biliyordu, ama yüzünden, bunların onun için kıymetli olduğunu anlıyordum, gerçekten de sonradan öğrendim, hepsi ona anneciğinden ve babacığından kalan şeylerdi. Bu eşyalarına yalnızca bir defa güldüm. Yani, görüyorsunuz ya, böyle bir şeye asla kalkışmam, etrafımdakilerle bir centilmen gibi konuşurum hep, az söz, kibar ve kat'i bir tavır. "Kat'i, kat'i, kat'i."⁴ Ama eski, tavşan derisi ceketinden arta kalanları getirdi ya (gerçekten, kalanları), kendimi tutamadım ve espri kabilinden bir şeyler söyledim ona. Tanrım, nasıl da alevlendi! Gözleri maviydi, iriydi, dumanlıydı, ama nasıl da yanıyordu! Ama tek kelime etmedi, ceketten "kalanları" aldı ve çıktı. Onda bulunan bazı özel şeyleri ilk o zaman fark ettim ve bu türden bir şeyi, yani özel türden bir şeyi ilk o zaman düşündüm. Evet, bir başka duygumu da hatırlıyorum, yani dilerseniz deyin ki en önemli duygumu, her şeyin sentezi olanı: Öyle genç, öyle gençti ki on dört yaşında dersin. Gerçi zaten on altısına üç ay kalmıştı. Yalnız söylemek istediğim bu değildi, sentez dediğim başka bir şey. Ertesi gün tekrar geldi. Sonra öğrendim ki, Dobronravov'a ve Mozer'lere de gitmiş bu ceketle, ama berikiler altından başka bir şey almazlar ve zaten onunla konuşmamışlar bile. Bir defasında ben de birkaç taş almıştım ondan (yani o değersiz şeylerden), sonra düşünüp taşınınca hayret etmiştim. Ben de altın ve gümüşten başka bir şey almam aslında, ama ondan bu taşları almıştım. Bana düşündürttüğü ikinci şey buydu o zaman, hatırlıyorum.

Bu defa, yani Mozer'den geldiğinde kehribar bir puro ağızlığı da getirmişti. Usta işi bir şey, meraklısına, ama bizim

4 "Kat'i, kat'i, kat'i:" Gogol'ün *Palto*'sundan.

için bunun da bir değeri yoktur, çünkü biz sadece altın olsun isteriz. Geçen günkü isyandan sonra ilk geliyordu, sertçe karşıladım onu. Benim sertliğim tavrımdaki kuruluk, yavanlıktır. Ancak ona iki ruble verirken gene dayanamadım ve biraz da öfkeyle dedim ki: “Bunu sadece siz getirdiniz diye, sizin için alıyorum ben, Mozer olsa böyle şeyleri almaz.” “Sizin için” kelimelerini bilhassa vurguladım, hem de belli bir mana katarak. Fesadın biriydim. Bu “sizin için” kelimelerini duyunca gene alevlendi gözleri, ama sesini çıkarmadı, parayı da atmayıp aldı. Fakirliğin gözü kör olsun! Ama nasıl da alevlenmişti! Bam teline bastığımı anladım. Çıktığında da kendi kendime sordum birden, gerçekten değer miydi iki ruble bu zafere? He-he-he! Bu soruyu iki defa sorduğumu hatırlıyorum: “Değer mi? Değer mi?” Güldüm, içten içe “değerdi” diye cevap verdim. O zaman acayıp keyiflendim. Ama berbat bir duyguydu bu. Bilerek, isteyerek sınamak istemiştim onu, çünkü kafamda ansızın onunla ilgili düşünceler gezinmeye başlamıştı. Onunla ilgili üçüncü özel duygum da buydu.

... İşte her şey o zaman başladı. Tabii ki derhal içinde yaşadığı şartları öğrenmeye çalıştım, özel bir sabırsızlıkla bekliyordum onu. İçimde çok geçmeden geleceğine dair bir önsezi vardı. Geline, alışılmamış bir nezaketle, kibar bir sohbete giriştim. Hiç de kötü yetiştirilmedim ben, görgü nedir bilirim. Hım. O zaman onun iyi kalpli ve uysal bir kadın olduğunu tahmin ettim. İyi yürekli ve uysal kimseler uzun süre direnemezler; gerçi iç dünyalarını kolaylıkla açmazlar, ama bir sohbetten kaçmayı da beceremezler. Kerpetenle cevap alırsın ya, alırsın gene de, hem sohbet ne kadar uzarsa o kadar iyi, yeter ki yorgun düşmeyin. Tabii o zaman hiçbir şey açıklamadı bana. “Ses” dergisini de, öbür şeyleri de sonradan öğrendim. Kalan son parasıyla ilan veriyordu, ilki tabii ki mağrurcaydı: “Mürebbiye, şehir dışına çıkmaya hazır; koşulları başvuru kabul edildiğinde bildirecek.” Ama sonra: “Her şeye hazır; eğitim, refakat, ev işleri, hasta bakımı, dikiş de yapılır” vesaire, vesaire. Malum şeyler! Tabii bütün bunlar parça parça eklendi ilana, ama sonunda, umut-

suzluk baskın geldiğinde, “ücret almaksızın karın tokluğuna da çalışır,” diye yazdı. Hayır, yine de kendine bir yer bulamadı! O zaman son bir defa daha sınamaya karar verdim onu. O günkü “Ses”i çıkardım ve bir ilanı gösterdim ona: “Genç bir hanım, yalnız, çevresi yok, tercihen orta yaşlı dul hanımların yanında küçük çocuklara mürebbiye olarak iş arıyor. Ev işlerini de hafifletebilir.”

“Bakın, görüyor musunuz, sabah yayınlandı bu, bunun sahibi akşama kadar herhalde bir yer bulur kendine. İlan dediğin işte böyle yazılır!”

Gene alevlendi, gözleri gene yanmaya başladı ve derhal yüzünü başka yana çevirdi. Çok hoşuma gitti bu. Hem o vakit emindim ve korkmuyordum, puro ağızlıklarını benden başka kimse almayacaktı. Ama onda ağızlık filan kalmamıştı. Her neyse, iki gün sonra geldi, yüzü öyle solgun, öyle heyecanlı. Evde bir şeyler olduğunu hemen anladım, gerçekten de bir şeyler olmuştu. Ne olduğunu açıklayacağım, ama şimdi sadece, nasıl bir kibarlık yaptığımı ve onun gözünde nasıl büyüdüğümü hatırlamak istiyorum. Ansızın böyle bir niyet belirdi içimde. Mesele şu ki, bir ikonayı rehine vermeye getirmişti o... ah, dinleyin! Dinleyin! İşte başladı, gene her şeyi karıştırıyordum... Mesele şu ki, şimdi her şeyi tamamen hatırlamak istiyorum, bütün ayrıntılarını, en ufak noktasına varıncaya kadar. Düşüncelerimi bir noktaya toplamak istiyorum da, başaramıyorum, bu ufak şeyler var ya, bu ufak şeyler...

Bir Meryem Ana ikonası. Meryem Ana’nın sureti, be-beğiyle birlikte, ev işi, aileye uygun, eski, kaplaması gümüş. Etse etse altı ruble eder. İkonanın onun için değerli olduğunu anlıyorum, çünkü kaplamasını çıkarmadan ikonayı rehine veriyor. Dedim ki, yalnızca ikonanın kaplamasını çıkarıp verseniz daha iyi, ikonayı da geri götürebilirsiniz, ikona para etmez nasılsa.⁵

5 Kaplama (оклад veya риза): İkonaların üzeri yüz ve ellerin bulunduğu yerlerinde uygun açıklıklar bulunan genellikle metal bir levhayla kaplanırdı.

“Böyle almanız yasak mı?”

“Hayır, yasak değil, ben sizin için söylüyorum.”

“Peki, çıkarın.”

“Biliyor musunuz, çıkarmayacağım, şuraya sunağa koyacağım,” dedim kısa bir süre düşündükten sonra, “diğer ikonaların yanına, lambanın altına” (işyerine gelip kasa-yı açar açmaz o lambayı yakarım) “işte size de on ruble.”

“On ruble gerekmiyor, siz bana beş ruble verin, muhakkak geri alacağım ikonayı.”

“On ruble istemiyor musunuz? İkona buna değer,” diye ekledim, gözlerinin gene kıvılcımlandığını fark edince. Sustu. Çıkarıp beş rubleyi verdim.

“Kimseyi hor görmeyin, ben kendim de geçtim sizin geçtiğiniz mengenelerden, hatta daha kötülerinden, beni böyle bir işte görüyorsanız şimdi, geçmişteki yaşadıklarım-dan ötürüdür bu...”

“Toplumdan intikam alıyorsunuz? Öyle mi?” diye sözümü kesti ansızın epey iğneleyici şekilde, gerçi günah-sızdı da bunda (yani genelleme yapmakta, çünkü o sırada beni diğerlerinden ayırt edecek hiçbir şey göremiyordu, bu yüzden neredeyse bir gazez gütmeksizin söyledi bunu). “Bak sen!” diye düşündüm. “Meğer neymişsin sen, belli ettin şimdi, huyun suyun da başka türlüymüş.”

“Gördüğünüz gibi,” dedim yarı şaka yarı gizemli biçimde, “Bütünün kötülük etmek isteyip de iyilik yapan parçasının bir parçasıyım ben...”⁶

Hızla ve içinde çocuksuluk barındıran büyük bir merakla baktı bana.

“Durun... Nedir bunun anlamı? Nereden bu cümle? Bir yerlerde işittim bunu...”

6 “kötülük etmek isteyip de iyilik yapan:” Goethe, *Faust*’tan:

“... Söyle bakalım, kimsin sen?”

“Daima kötülük etmek

İsteyip de, daima iyilik eden

O gücün bir parçasıyım ben.”

Bulgakov’un *Usta ve Margarita*’sı da bu şiirle başlar.

“Hiç kafanızı yormayın, Mephistopheles kendini bu sözlerle tanıtır Faust’a. Faust’u okudunuz mu?”

“Pek... pek dikkatli değil.”

“Yani aslında okumadınız. Okumalısınız. Ama dudaklarınızda o müstehzi tebessümü görüyorum gene. Lütfen, rehinci olarak rolümü süslemek için kendini Mephistopheles ile tanıtmak isteyen bir zevksiz sanmayın beni. Rehinci, rehinci olarak kalır. Bunu biliyoruz.”

“Tuhaf bir adamsınız... Hiç de böyle bir şey söylemek istememiştim size...”

‘Sizin eğitilmiş biri olacağınızı beklemiyordum’ demek geçmişti içinden. Ne var ki söylemedi, ama ben bunu düşündüğünü biliyordum, içim ona karşı şükranla doldu.

“Gördüğünüz gibi,” dedim, “her alanda iyi bir şeyler yapmak mümkün. Tabii kendimden söz etmiyorum, kötülük dışında hiçbir şey yapmıyorum ben, ama...”

“Tabii ki her yerde iyi bir şeyler yapmak mümkün,” dedi hızla ve delercesine bakarak bana. “Hem de her yerde,” diye ekledi birden. Oh, hatırlıyorum, bütün o anları hatırlıyorum! Şunu da eklemek istiyorum: Genç bir kız, tatlı bir genç kız böyle akıllı ve manalı şeyler söylemek istediğinde yüzünde derhal fazlasıyla içten ve naif bir ifade belirir; “İşte, şimdi sana akıllı ve anlamlı bir şeyler anlatıyorum” der gibidir. Bu, benim gibilerin yaptığı gibi kurum satmak için değildir, ama bakınca görürsün, her şeye büyük değer veriyordur bu kız, inanıyordur, saygı duyuyordur ve sanıyordur ki siz de her şeye aynen onun gibi saygı duyuyorsunuz. Ah bu içtenlik! Bununla aşarlar engelleri. Ve onda ne muhteşemdi bu içtenlik!

Hatırlıyorum... hiçbir şeyi unutmadım! O çıkar çıkmaz kararımı vermiştim. Aynı gün sön araştırmalarımı da yaptım ve içinde yaşadığı durumla ilgili henüz öğrenmediğim her şeyi öğrendim. Öncesiyle ilgili her şeyi zaten, onlarda çalışan Lukerya’dan, birkaç gün önce para karşılığı öğrenmiştim. Durumları öyle korkunçtu ki, anlamıyordum, geçenlerde yaptığı gibi nasıl gülebilirdi insan bu durumda?

Kendisi böyle bir dehşet içindeyken Mephistopheles'in sözlerini nasıl merak edebilirdi? Ah, gençlik! O zaman, gururla ve mutlulukla, işte böyle düşündüm onun hakkında, çünkü azamet vardı ruhunda, uçurumun kıyısında olsa bile Goethe'nin yüce sözleri aydınlatıyordu onu. Gençliğin, isterse bir damlacık, isterse kirlenmiş olsun, daima bir azamet vardır ruhunda. Yani onu diyorum, yalnızca onu, bu kızı kastediyorum. En önemlisi de, o vakit benimmiş gibi bakıyordum kıza ve ona irademi kabul ettireceğimden şu kadarcık şüphe etmiyordum. Biliyor musunuz, şüphe etmediğinizde baştan çıkarıcı olur bir düşünce.

Ama neyim var benim? Böyle devam edeceksem düşüncelerimi bir noktaya ne zaman toplayacağım? Çabuk ol, çabuk... Mesele hiç de bu değil, ah Tanrım!

II

Bir evlilik teklifi

Onunla ilgili öğrendiğim her şeyi tek bir cümleyle açıklayacağım: Annesi ve babası ölmüş, epey oluyor, üç sene önce, o da adı kötüye çıkmış teyzelerinin yanında bir başına kalmış. Yani, adı kötüye çıkmış demek de az onlar için. Bir teyzesi dul, ailesi kalabalık, altı çocuk, boy boy, öbürü kız kurusu, ihtiyar, namussuz. İkisi de namussuz. Babası memurmuş, ama kâtip sınıfından, asil ama sonradan olmuş, uzun sözün kısası her şey lehime. Daha yüksek bir dünyadan gelmiş gibi çıkıveriyordum orta yere. Nihayetinde parlak bir alayda kurmay yüzbaşılıktan emekliydim, doğuştan asildim, bağımsızdım vesaire, rehin dükkânıma gelince, teyzeleri ancak saygıyla bakarlardı bu duruma. Üç senedir teyzelerinin kölesiydi, ama her nasılsa bir yerlerde sınavlarını vermiş, başarmış bunu, günlük merhametsiz işlerinin arasında vakit bulmuş, bu da onun daha yüksek ve asil olana bir yönelim, bir özlem duyduğu anlamına gelir! Peki, ben neden evlenmek istiyordum? Gerçi, boş verin beni, buna sonra geleceğim... Sanki mevzu benim! Teyzelerinin çocuklarına ders veriyor, çamaşır dikiyordu, sonuna doğru ise sadece çamaşır değil, yerleri de siler olmuştu. Dövüyorlardı onu, yediğini başına kakıyorlardı. Sonunda kızı satmaya niyetlendiler. Heyhat! İğrenç ayrıntıları geçiyorum. Daha sonra her şeyi ayrıntılarıyla nakletti bana. Komşuları olan şişman dükkâncı koca bir sene gözlemiş

olan biteni, yalnız basit bir dükkâncı değil, iki bakkal dükkânı var. Herifin iki karısı var, üçüncüsünü arıyormuş, ona bakmış: “Sakin bir şey, efendime söyleyeyim, fakirlik içinde büyümüş, yetimler aşkına evleneyim şununla.” Gerçekten, adamın yetimleri de varmış. Neyse, evlilik teklifini yapmış, teyzeleriyle pazarlığa oturmuş, yalnız yeri gelmişken adam elli yaşındaymış, kız da dehşete kapılmış. İşte “Ses” dergisinde ilan için kapımı aşındırmaya o vakit başlamış. Nihayet teyzelerine hiç değilse kısacık bir zaman versinler düşünmek için diye yalvarır olmuş. Bu zamanı vermişler, ama hakikaten kısacık bir şey, sonra da başının etini yemeye başlamışlar: “Kendi karnımızı nasıl doyuracağımızı bilmiyoruz, bir de senin gırtlığın var.” Bütün bunları öğrenmiştim, o gün sabah olanlardan sonra da kararımı verdim. Akşama tüccar görücüye gelmiş, dükkânından yarım rublelik yarım kilo şekerleme getirmiş; bizimkisi onunla oturuyor. Mutfaktan Lukerya’yı çağırdım ve burada olduğumu ona fısıldamasını söyledim. Böyleyken böyle, kapıda bekliyorum ve kendisine katiyen ertelenemez bir şeyler söylemek istiyorum. Kendimden de çok memnundum. Sadece o an değil, bütün gün kendimden acayip memnundum.

Orada, kapının yanında, Lukerya’nın huzurunda, kendisini çağırttığım için şaşkın duruyordu, saadet ve onur aradığımı açıkladım ona... İkincisi de böyle kapı yanındaki tavrımı yadırgamasın diye dedim ki: “Dosdoğru bir adamım ben ve durumunuzu da yeni öğrendim.” Yalan söylemiyordum, dosdoğruyum. Ama boş verin bunu. Sadece edeplince konuşmakla kalmadım, yani sadece iyi yetiştirilmiş bir insanın ifadeleriyle değil, orijinal şeyler de söyledim, en önemlisi bu zaten. Ne yani, bunu itiraf etmek günah mı? Kendimi değerlendirmek istiyorum ve değerlendiriyorum işte. Hem *pro*, hem *contra* konuşmalıyım,⁷ konuşuyorum da. Sonra haz duyarak hatırlar oldum, aptalca olsa bile olan bu. Dosdoğru, hiç çekinmeden, evvela özel bir yeteneğim

7 Hem ondan yana hem de ona karşı demek istiyor.

olmadığını, özel bir zekâm olmadığını, hatta belki çok iyi biri bile olmadığını, daha ziyade ucuz bir egoist (bu ifadeyi iyi hatırlıyorum; yolda giderken kafamda kurmuştum da hoşuma gitmişti) olduğumu ve de çok, çok büyük olasılıkla başka hususlarda da bir sürü nahoş özelliğim bulunduğunu açıkladım. Bütün bunları da özel bir gururla söyledim, yukarıdan bir tavır nasıl takınılır herkesin malumu. Kuşkusuz, zaafılarımı asil bir tavırla açıkladıktan sonra erdemlerimi açıklamaya koyulmaktan belli bir zevk de aldım: “Ama bunun yerine şu-şu-şu özelliklerim var.” Hâlâ büyük bir korku içinde olduğunu görüyordum, ama hiçbir şeyi yumuşatmadım, dahası korktuğunu görünce bilhassa sertleştirdim bile. Dosdoğru, karnının doyacağını, ama kılık kıyafetmiş, tiyatroymuş, baloymuş, bu tür şeyler olmayacağını söyledim, en azından ben hedeflerime ulaşıncaya kadar. Bu sert ton acayip cezbetmişti beni. Hani laf arasında söyler gibi ekledim, eğer böyle bir meslek seçtiysem sebatla devamını getiririm, tek hedefim, tek şartım bu... Ama öyle demeye de hakkım bulunuyordu, gerçekten de böyle bir hedefim ve şartım vardı. Durun beyler, bütün hayatım boyunca bu işten nefret ettim ben, ama özünde, böyle gizemli cümlelerle insanın kendine söylemesi gülünç olsa bile, “toplumdan intikam alıyordum,” gerçekten öyle, gerçekten, gerçekten! Yani geçen sabah, benim “intikam” almamla ilgili yaptığı alay adil değildi aslında. Yani, görüyorsunuz ya, kendi kelimelerimle dosdoğru deseydim ona: “Evet, ben toplumdan intikam alıyorum,” o zaman geçen sabah olduğu gibi kahkahalarla gülerdi ve gerçekten gülünç olurdu bu. Ama dolaylı ifadelerle, gizemli cümleler söyleyince, belli ki hayallerine seslenmek mümkündü. Ayrıca o zaman hiçbir şeyden korkmuyordum, şişko dükkâncının her haflükârda benden daha rezil olduğunu ve kapının yanında dikilirken bir kurtarıcı olarak ortaya çıktığımı biliyordum. Anlıyordum bunu. Ah, insan, alçaklığı başka her şeyden daha iyi anlıyor! Ama alçaklık mı bu? Bununla yargılanır mı insan? Daha o zaman sevmiyor muydum ben onu?

Durun biraz Tanrı aşkına, tek kelime etmesine bile fırsat vermedim onun, tersine, tersine: “Hep şükranla dolu kalacak olan benim, siz değilsiniz.” Ve dayanamadım, kelimelerle de ifade ettim bunu, yalnız galiba aptalca göründü, çünkü kaçamak bir tebessüm fark ettim yüzünde. Ama sonuçta kazanan ben oldum. Durun biraz, bütün bu pisliği hatırlayacaksam eğer, son domuzluğu da unutmamalıyım. Öylece dururken kafamın içinde fırdönüyordu düşünceler; boyun posun yerinde, eğitilisin ve –ve nihayet, fazla mütevazı olmaya gerek yok, gayet de yakışıklısın. İşte kafamda bu düşünceler vardı. Elbette, oracıkta, kapıda “evet” dedi bana. Ama... ama eklemem gerek: “Evet” demeden önce uzun süre bekledi. Öyle derin düşüncelere daldı, öyle derin düşüncelere daldı ki, sonunda sordum: “Ee, ne diyorsunuz?” –üstelik dayanamadım da kibirle sordum bunu.

“Bekleyin, düşünüyorum.”

Ve öyle ciddiydi ki yüzü, öyle ciddiydi ki, satır satır okuyabilirdim! Ama canım da sıkıldı, “Gerçekten,” diye düşündüm, “benimle o tüccar arasında seçim mi yapıyor?” Ah, o zaman hiçbir şeyi anlamıyordum! Hiçbir şeyi, hiçbir şeyi anlamıyordum henüz! Bugüne kadar anlamamıştım! Çıkarken Lukerya’nın arkamdan koştuğunu hatırlıyorum, yolda durdurdu beni telaşla, dedi ki: “Küçük hanımımı alıyorsunuz ya, Tanrı mükâfatlandırarak sizi beyim, yalnız bunu söylemeyin ona, çok gururludur çünkü.”

Gururlu! Yeri gelmişken, gururlu kadınları ben de severim. Gururlu kimseler iyidir, bilhassa... bilhassa onların üzerinde bir iradeniz olduğundan şüphe etmediğinizde, değil mi? Ah, alçak, sarsak insanoğlu! Ah, nasıl da hoşnuttum! Biliyor musunuz, kapının yanında teklifime “evet” dese mi diye düşüncelere dalmış dururken, onda, biliyor musunuz, onda şöyle bir düşünce bile gelişmiş olabilir: “Eğer iki seçenek de mutsuzluğa götürecekse en kötüsünü seçmek daha iyi değil mi, şişko dükkâncıyı yani; hiç değilse çok geçmeden ölür içkiden!” Ha? Ne dersiniz, böyle bir düşünce olabilir mi?

Şimdi bile anlamıyorum, hiçbir şey anlamıyorum şimdi bile! Daha yeni söyledim böyle bir düşünce olabilir onda diye, iki mutsuzluktan daha kötüsünü seçmek, yani tüccarı mı? Ama kimdi onun için daha kötü olan –ben mi, tüccar mı? Tüccar mı, Goethe’den iktibas yapan rehinci mi? Bu da başka bir soru! Ne sorusu? Hiçbir şey anlamıyorsun sen, cevap masanın üzerinde yatıyor işte, sen de “soru” diyorsun! Ama boş verin beni! Mevzu ben değilim ki... Hem, ne kaldı ki bana, mevzu ben miyim, değil miyim? İşte buna bir türlü karar veremiyorum. İyisi mi, yatıp uyusaydım... Başım da ağrıyor...

III

İnsanların en asili, ama kendim de inanmıyorum

Uyuyamadım. Nasıl uyuyayım, nabzım balyoz gibi atıyor kafamda. Bütün bunların üstesinden gelebilsem, bütün bu pisliğin. Ah, pislik! Ah, nasıl bir pislikten çıkardım onu! Bunu anlaması, kıymetimi bilmesi gerekmez miydi? Başka düşünceler de vardı hoşuma giden: Mesela ben kırk bir yaşımıdayım, oysa sadece on altı. Bu baştan çıkarıyordu beni, bu eşitsizlik duygusu, bir de tatlı, bir de tatlı bir duygu.

Ben, mesela, à *l'anglais*⁸ bir evlilik yapmak isterdim, yani sadece ikimiz, iki şahidin huzurunda, biri Lukerya, sonra doğruca atla bir trene, mesela Moskova'ya (hem işim de vardı orada) otele, iki haftalığına. Karşı çıktı, izin vermedi, böylece teyzelerine gidip hısımları olarak hürmet göstererek istemem gerekti. Teslim oldum ve icap ettiği gibi davrandım teyzelerine. Hatta bu yaratıklara yüzer rublelik hediyeler verdim ve vaatte de bulundum, tabii ki bunu söylemedim kendisine, içinde yaşadığı koşullardan ötürü üzülmesin diye. Teyzeleri anında ipek gibi yumuşadılar. Çeyizle ilgili bir tartışma çıktı, hiçbir şeyi yoktu, yani kelimenin tam anlamıyla neredeyse hiçbir şeyi, ama hiçbir şey de istemiyordu. Ne var ki ona kanıtlamayı başardım, hiç çeyizsiz olmaz, çeyizini ben yapacaktım, çünkü başka kim yapacaktı ki? Neyse, boş verin beni. Ne var ki bazı

8 à *l'anglais*: İngiliz usulü (*Fran.*).

düşüncelerimi anlatmayı başardım ona, en azından bilsin diye. Hatta belki de aceleyle yaptım bunu. En önemlisi, daha en baştan, hiç sınırlamadan kendini, aşkla atıldı bana, akşamları ziyaretine gittiğimde coşkuyla karşıladı, konuştu, konuştu (masumiyetin büyüleyiciliği!), bütün çocukluğunu, küçüklüğünü, yuvasını, annesini ve babasını anlattı. Ama ben bütün bu coşkunun üzerine soğuk su döktüm. Buydu benim fikrim. Onun coşkunluğunu susarak, hayır işi yapıyormuşum gibi karşıladım, tabii ki... Ama farklı olduğumuzu ve benim bir bilmece olduğumu gördü hemen. Ben de bir bilmece gibi görsün istemiştım zaten! Hani bu bilmeceyi çözsün diye, belki de aptallıktı bu yaptığım! Evvela, sert, haşın bir kimse gibi alıp götürdüm onu evime. Uzun sözün kısası, hoşnutluk içinde, büyük bir sistem kurdum. Ah, hiç çaba harcamaksızın uyum sağladı buna. Başka türlü de olamazdı zaten, bütün bu sistemi kaçınılmaz bir duruma dayanarak kurmuş olmalıydım, ama neden kara çalışıyorum ki kendime! Hakiki bir sistemdi. Hayır, beni dinleyin, eğer bir insanı yargılayacaksanız bilip de yargılamalısınız... Dinleyin.

Ama nasıl başlanır anlatmaya, öyle zor ki. Kendini aklamaya başladığında da zor. Görüyorsunuz ya, gençlik mesela parayı hor görür, benim içinse en önemli şeydi para, varsa yoksa para. Ben boyuna para demeye başladım ya, o da giderek daha derin bir suskunluğa kapıldı. Kocaman kocaman gözlerini açıyor, dinliyor, bakıyor ve susuyordu. Görüyorsunuz ya, gençlik asildir, yani iyi bir gençlik, asil ve tez canlı, ama sabrı az, hatta öyle bile değil, hor görür her şeyi. Bense fikir açıklığı istiyordum, onun ta yüreğine işlesin istiyordum bu fikir açıklığının, yürekten bakışına, öyle değil mi? Kaba bir örnek, mesela ben rehincilik işimi böyle bir karaktere nasıl açıklardım? Herhalde dosdoğru başlamazdım konuşmaya, yoksa işimden ötürü özür diliyormuşum gibi görünürdü, oysa denebilir ki gururla görüyorum işimi, neredeyse susarak konuşuyorum. Susarak konuşmanın ustasıyım, bütün ömrüm boyunca

susarak konuştum ve bütün trajedilerimi de susarak aştım. Ah, değil mi ki mutsuzdum! Herkes terk etmişti beni, terk etmiş ve unutmuştu ve hiç kimse, hiç kimse bilmez bunu! Ve ansızın, bu on altı yaşındaki kız, namussuz insanlardan benimle ilgili bütün ayrıntıları topladı da, her şeyi bildiğini düşünmeye başladı, oysa bu adamın yüreğinde bir define vardı hâlâ! Susuyordum, ve bilhassa, bilhassa onun yanında susuyordum, ta ki düne kadar. Neden susuyordum? Mağrur bir adamım ya. Ben olmadan kendiliğinden öğrenmesini istiyordum, namussuzların anlattıklarından değil; bu adamı kendiliğinden keşfetmesini ve onu anlamasını istiyordum! Evime aldım diye onu, mutlak bir saygı istiyordum. Karşımda, çektiğim sıkıntılara vahlanarak durmasını istiyordum, bunu hak ediyordum. Ah, hep gururluydum ben, ya her şeyi isterdim ya da hiçbir şeyi! Çünkü yarım bir mutluluğu değil hepsini isterdim, çünkü o zaman böyle davranmak zorundaydım: “Kendin bak da değerimi biç!” Çünkü siz de kabul edersiniz ki, eğer kendim ona açıklamaya, gözüne girmeye ve hürmet istemeye başlasaydım hayır istemek gibi bir şey olurdu bu... Ama... ama, neden söylüyorum ki bunu!

Aptallık, aptallık, aptallık, aptallık! Doğruca ve merhametsizce (üzerine basarak söylüyorum merhametsizce) açıkladım ona bir cümleyle: Gençliğin asaleti yücedir, ama bir kuruş etmez. Neden etmez? Çünkü fiyatı ancak o kadardır, yaşayarak kazanılmamıştır, hani derler ya, “varlığın ilk izlenimleridir”⁹ bunlar, asıl iş üstünde görmeli bu gençliği! Ucuz asalet her zaman kolaydır, hatta hayatını vermek bile ucuzdur, çünkü sadece kanı kaynar, enerjisi boldur, güzelliği arzu eder ihtirasla!¹⁰ Hayır, varsayın ki asil bir eylemi değerlendireceksiniz; zorlu, sessiz, işitil-

9 Puşkin’in “İblis” şiirine gönderme.

Varlığın bütün izlenimlerinin,

Benim için yeni şeyler olduğu günler...

10 “Kanı kaynar, enerjisi boldur.” Lermontov’un “İnanma, İnanma Kendine Genç Hayalci” şiirine gönderme.

memiş, gösterişsiz, karaçalınmış, sayısız fedakârlık olsun içinde ama bir damla şan olmasın, sizin gibi harika bir insan herkes karşısında bir alçak gibi görünsün, üstelik yer-yüzündeki bütün insanlardan daha onurlu olsanız bile, deneyin bu eylemi. Hayır, çok geçmeden vazgeçersiniz! Bense, bense bütün hayatım boyunca bunu yaptım. İlkini tartıştı, sonra sesi kesilmeye başladı, hatta tamamen sustu, gözleri korkunç şekilde açılmıştı, kocaman, kocaman, o dikkatli gözlerle dinliyordu. Ve... ve bundan başka ansızın bir tebessüm de gördüm, itimatsız bir tebessüm, sessiz, sevimsiz. İşte yüzünde bu tebessümle getirdim onu evime. Doğru, gidecek başka yeri de yoktu ki...

IV

Planlar ve planlar

İlk hangimiz başladık?

Hiçbirimiz. Daha ilk adımdan itibaren her şey kendiliğinden başladı. Sert ve haşın şekilde getirdim dedim eve, ama daha ilk adımdan itibaren yumuşadım. Daha nişanlıyken, rehinleri alıp para ödeme işiyle uğraşacağı anlatıldı kendisine, ama o zaman hiçbir şey söylemedi (buna dikkat edin). Dahası, şevkle girişti işe. Ama tabii ki daire, mobilyalar, her şey eskisi gibi kalmıştı. Daire iki odalı, biri büyük bir salon, işimizi de orada görüyoruz; diğeri ise, o da büyük, bizim odamız, oturma odası ve yatak odası. Benim pek mobilyam yoktur, teyzelerindeki eşyalar bile daha iyi. Sunak, lambasıyla birlikte salonda, yani rehin işini gördüğüm yerde, odada bir dolabım var, içinde birkaç kitap, bir de anahtarları koyduğum kutu; tabii yatak, masalar, sandalyeler. Daha nişanlıyken dedim ki ona, giderlerimize, yani yemeğe, benim, onun ve Lukerya'nın, onu da almıştım yanıma, günde bir ruble harcayabiliriz, daha fazla değil: "Üç senede otuz bin ruble yapmam lazım, bu yüzden günde bir rubleden fazla para yok." Tabii memnun olmadı, ama ben de günlüğü otuz kopek artırdım. Tiyatro da öyle. Nişanlıma demiştim ki, tiyatro filan yok, gene de ayda bir tiyatroya gitmeye karar verdim, hem de iyi yerde, koltuklu. Birlikte gidiyorduk, üç defa gittik; "Mutluluk Peşinde" ve "Şakıyan Kuş" oyunlarını izledik sanırım.

(Ama ne önemi var, ne önemi var!) Sessizce gidip sessizce dönüyorduk. Neden, neden böyle susuyorduk en başından beri? İlk aramızda tartışma yoktu, sadece sessizlik. Hatırlıyorum da, gizlice gözetliyordu beni, ben de bunu fark edip daha çok susmaya başladım. Doğru, sessizlikte ısrar eden bendim, o değildi. O bir ya da iki defa dayanmayıp patladı, kucaklamak için bana doğru atıldı, ama bu patlamalar hastalıklıydı, isterikti ya, ben de soğuk bir tavırla karşıladım. Hem haklıydım, her coşkunluktan sonra kavga çıkıyordu.

Yani, tartışmamız yoktu, ama susuyordum, gün geçtikçe daha küstah oluyordu. “İsyan ve bağımsızlık.” Buydu işte, ama beceremiyordu ki. Evet, o narin, uysal yüzü her geçen gün daha da küstahlaşıyordu. İnanır mısınız, iğrenç biri olup çıkmıştım onun gözünde, öyle davranmayı öğrenmiştim. Zaman zaman çılgınca bir coşkunluğa kapıldığına da şüphe yoktu. Ama nasıl olur, mesela, kirden ve dilencilikten çıkmış da, yerleri ovalıyordu zamanında, sonra bir anda fakiriz diye homurdanmaya başladı! Fakir filan değildik, iktisatlı yaşıyorduk, ama ne lazımsa bol bol vardı, çamaşırlar mesela, tertemiz. Eskiden hep kocanın temizliğinin karısını cezbettğini hayal ederdim. Hem fakirlik umurunda değildi, derdi benim harcamalardaki sözüm ona pintiliğimdi: “Tek derdi,” diye düşünüyordu sanki, “karakterinin sağlamlığını göstermek.” Ansızın, tiyatroya gitmeyi de istemez oldu. Ve her geçen gün biraz daha müstezhi davranışlar... bense susuyorum da susuyorum.

Haksız mıydım? En önemlisi, rehin işiydi. Müsaadenizle, bir kadının, hem de daha on altı yaşında, kocasına tamamen itaat etmesi gerektiğini biliyordum. Kadınlarda hiçbir orijinalite yoktur –apaçık bu, şu anda bile, şu anda bile apaçık benim için!¹¹ Şu salonda yatan ne peki, hakikat hakikattir, Mill’in bile faydası olmaz hakikate. Ya seven kadın, ah, seven kadın, sevdiği varlığın rezilliğini, hıyaneti-

11 “Kadınlarda hiçbir orijinalite yoktur.” J. S. Mill’in *The Subjection of Women* (1869) adlı eserine gönderme.

ni bile idealize eder o. Karısının bulduğu türden, onu haklı çıkartacak mazeretleri kendisi bile bulamaz erkek yaptığı hayınlıklara. Asalet bu, ama orijinal değil. Bir tek bu orijinal olmayış mahveder kadınları. Peki, tekrar ediyorum, şu masada neyi gösteriyorsunuz bana? Orijinal mi şu masadaki? Ah!

Dinleyin, aşkından o zaman emin oldum. Boynuma sarılıyordu da ondan. Seviyordu, yani daha doğrusu, sevmeyi arzu ediyordu. Evet, böyleydi işte, sevmeyi arzu ediyordu, aşkı arıyordu. En önemlisi de, bunda kendini haklı çıkartmak için bir şeyler aramasını gerektiren hiçbir fesatlık yoktu. Rehinci dersiniz, herkes öyle der. Peki, ne olmuş rehinciysem? Yani sebepleri var, eğer insanların en asili tutup rehinci olduysa. Görüyorsunuz ya, beyler, fikirler var... Yani, görüyorsunuz, bir fikri dile getirecek sen, kelimelerle söyleyecek sen onu, acayip aptalca bir şey olur. Utanç verici bir şey olur. Peki neden? Nedeni filan yok. Çünkü hepimiz pisliğin ve hakikate katlanamayız, ya da bilmeyiz bile onu. “İnsanların en asili” dedim ya. Gülünç bu, ne var ki öyleydi. Doğru, yani doğruların en doğrusu! Evet, kendi geçimimi sağlamak istemeye ve rehinci dükkânı açmaya hakkım vardı: “Siz geri çevirdiniz beni, siz, insanlar yani, siz hor gören bir suskunlukla ittiniz beni. Size olan tutkuma bütün hayatımı hor görerek karşılık verdiniz. Şimdi, elbette, sizinle arama bir duvar çekmeye, şu otuz bin rubleyi toplamaya ve ömrümün sonunu Kırım’da, güney sahillerinde bir yerlerde, dağlarda ve asma bahçelerinde, bu otuz bine satın alacağım kendi malikânemde ve en önemlisi de sizden uzakta, size gariz etmeden, ruhumda bir idealle, yüreğimde sevdiğim kadınla, Tanrı izin verirse ailemle ve de etrafımda yaşayanlara yardım ederek beklemeye hakkım var benim.” Elbette şimdi kendim hakkında konuşmak pek hoş, ama bunları belagatle söylemekten daha aptalca bir şey olabilir mi? İşte bu yüzden gururlu bir sessizlik içindeydim, işte bu yüzden sessizce oturuyordum. O anlar diye mi? On altı yaşında,

gençliğinin baharındayken benim durumumu meşrulaştırmalarından, acılarından ne anlayabilirdi ki? Dümdüz bir çizgi, hayatı bilmezlik, gençliğin ucuz kanaatleri, “güzel yüreklerin” tavuksu körlüğü, en önemlisi de rehin işi, yeter! (Rehin dükkânında bir alçak mıydım ben, görmedi mi benim nasıl davrandığımı, nesi var nesi yoksa aldım mı elinden?) Ah, hakikat ne korkunç! Bu sevilesi, bu narin, bu gökyüzü, bir tirandı o, ruhumun amansız tiranı ve işkencecisi! Bunu söylemesem kara çalmış olurum kendime! Onu sevmediğimi mi sanıyorsunuz? Kim söyleyebilir ki onu sevmediğimi? Görüyorsunuz ya bir istihza bu, kadehin ve tabiatın meşum bir istihzası! Lanetliyiz biz, insanların hayatı lanetlenmiş! (Özellikle de benimki!) Bir yerlerde hata yaptığımı şimdi anlıyorum! Yanlış bir şeyler vardı. Her şey berraktı, planım gökyüzü kadar berraktı: “Haşin, mağrur ve ahlaki avuntulardan hiçbirine ihtiyacı yok, ama sessizce acı çekiyor.” İşte böyleydi, yalan söylemiyordum, yalan söylemiyordum! “Daha sonra kendi gözleriyle görecek bende asil bir şeyler olduğunu, ama sadece nasıl göreceğini bilmiyor, gün gelip anladığında bunu, on kez daha çok değer verecek bana ve kendisini bir hiç yerine koyacak, diz çökecek ve dua edercesine birleştirecek ellerini.” Plan buydu. Ama bir şeyleri unutmuştum, ya da gözüm-den kaçmıştı. Ne yapacağımı bilmiyordum ki. Ama yeter, yeter. Kime veda ediyorum şimdi? Bitmiş bitmiştir. Cesur ol, gururlu ol! Suçlusu sen değilsin!...

Doğruyu söyleyeceğim, doğruyla yüzleşmekten korkmayacağım, oydu suçlu, oydu suçlu!...

V

Narin Bir Kızın İsyanı

Aramızdaki hırgür, ansızın müşterilere rehin karşılığı kendince, eşyaları değerinden yüksek kabul edip para vermeye kalkışmasıyla başladı, hatta iki defa bu konuda doğrudan karşıma çıkıp tartıştı. Ben kabul etmedim. Ama sonra bir yüzbaşının dul karısı çıkageldi.

Yüzbaşının karısı bir madalyonla gelmişti, müteveffa kocasının hediyesi, anlıyorsunuz ya, bir hatıra. Ben otuz ruble verdim. Acınası şekilde sızlanmaya, madalyonu saklayalım diye yalvarmaya başladı, tabii ki saklayacaktık. Neyse, uzun sözün kısası, beş gün sonra sekiz ruble etmeyecek bir bilezik karşılığında madalyonu geri almaya geldi, ben tabii reddettim. Herhalde karımın gözlerinde bir şeyler görmüş olmalı ki ben yokken gene gelmiş, beriki de madalyonu vermiş ona.

Aynı gün öğrendim bunu, tatlı, ama katı ve akılcı konuştum. Yatakta oturuyor, yere bakıyor, sağ ayağıyla pıt pıt yere vuruyordu (hep böyle yapardı), dudaklarında uğursuz bir tebessüm vardı. O zaman, ama katiyen sesi mi yükseltmeden, sakince, bunun benim param olduğunu, hayata kendi gözlerimle bakmaya hakkım bulunduğunu ve onu evime davet ettiğim de kendisinden hiçbir şeyi gizlememiş olduğumu açıklamaya koyuldum.

Ansızın fırladı yerinden, tir tir titremeye başladı ve – buna ne dersiniz– ansızın tekmelemeye başladı beni, bir

hayvan gibiydi, bir hezeyandı bu, hezeyan geçiren bir hayvandı o. Şaşkınlıktan taş kesilmiştim, hiç böyle bir karşılık beklemezdim. Ama kendimi kaybetmedim, hatta hareket bile etmedim ve aynı sakin sesle, doğruca, kendisini şu andan itibaren işlerimden uzaklaştırdığımı açıkladım. Bana kakhahalarla gülmeye başladı ve evi terk etti.

Mesele şu ki, evden çıkmaya hakkı yoktu. Bensiz hiçbir yere gidemezdi, daha nişanlıyken böyle anlaşıyorduk. Akşam geri döndü, ama tek kelime etmedi.

Ertesi gün de sabah erkenden çıktı, ondan sonraki gün de. Ben dükkânı kapattım, teyzelerine gittim. Düğünden sonra onlarla bütün ilişkilerimi kesmiştim, ne onlar bana, ne ben onlara. Ama orada da değildi. Merakla dinlediler beni ve yüzüme karşı gülerek “Hak ettiniz bunu,” dediler. Ama onların gülmesini bekliyordum. Küçük teyzesini, kız kurusunu, yüz rubleye satın aldım ve yirmi rublesini de peşin verdim. İki gün sonra geldi yanıma: “Bir subay var,” dedi, “Efimoviç, teğmen, alayda sizin arkadaşınızmış, bu işe o karışmış.” Çok şaşırmıştım. Bu Efimoviç, alayda bana herkesten daha çok kötülük yapmıştı, utanmaz herif, bir ay önce de, rehin verecekmiş pozunda bir ya da iki defa dükkâna gelmişti ve hatırlıyorum, karımla gülüşmeye başlamıştı. O zaman yanına yaklaşıp, bir daha bana gelmeye kalkışmamasını söylemiş ve kendisiyle ilişkimizi hatırlatmıştım, ama aklıma hiç böyle bir şey gelmemişti, sadece küstahın biri olduğunu düşünmüştüm. Şimdiyse teyzesi, yeğeninin Efimoviç’le görüştüğünü ve bütün bu işleri teyzelerin daha önceki bir tanıdığı olan, albay dulü Yulia Samsonovna’nın ayarladığını anlatıyordu. “Karınız şimdi-lerde bu kadına gidiyor.”

Tabloyu kısa kesiyorum. Hepsi bana üç yüz rubleye patladı, ama sonuçta, iki gün sonra, komşu odada, aralık kapının arkasındaydım ve karımın Efimoviç’le ilk baş başa randevusunu dinleyecektim. Bunu beklerken, bir önceki gün akşam vakti aramızda kısa, ama benim için son derece önemli bir sahne meydana geldi.

Akşama doğru dönmüştü eve, yatağa oturmuş alayla bana bakıyor ve ayağıyla halıyı dövüyordu. Ona bakarken ansızın aklıma bir fikir geldi, son bir aydır, ya da daha doğrusu son iki haftadır tamamen değişmiş gibiydi, hatta tamamen zıt bir karaktere bürünmüş bile denebilirdi. İsyankâr, saldırgan bir varlık olup çıkmıştı. Utanmaz olduğunu söyleyemem, ama taşkın ve bela arayan bir varlık. Bela çıkarmaya çalışan. Ne var ki uysallığı, narinliği engel oluyordu buna. Böyle bir kız isyana kalkıştığında, bütün sınırları aşsa da, kendini bunu yapmaya zorladığı, buna ittiği, ancak itidalinin ve utanma duygusunun üstesinden gelmesinin mümkün olmadığı hemen görülür. Bu yüzden böyleleri uzattıkça uzatırlar, öyle ki kendi gözlerinize inanamazsınız. Safahata alışkın bir kadın ise tam tersine her zaman meseleyi yumuşatır, daha iğrencini ama bir düzen ve tertip görüntüsüyle yapar, böylece sizden üstün olduğu iddiasında bulunur her zaman.

“Sizi bir düelloya katılmaktan korktunuz diye alaydan attıkları doğru mu?” diye sordu ansızın, öylesine aklına gelmiş gibi, ama gözleri çakmak çakmaktı.

“Doğru, subaylar benim alayı terk etmeme karar verdiler, gerçi ben bundan önce emekliye ayrıldım.”

“Bir ödleğ gibi mi attılar?”

“Evet, ödleğ olduğuma hükmettiler. Ama ödleğlikten reddetmedim düelloyu, onların despot hükümlerine riayet etmek ve kendimi hakarete uğramış saymadığım halde düelloya girişmek istemiyordum. Biliyor musunuz,” dayanamayıp söyledim bunu da, “böyle bir tiranlığa karşı eyleme geçmek, bütün sonuçlarını kabullenmek, her tür düellodan çok daha büyük bir cesaret ifadesi anlamına geliyordu.”

Dayanamamıştım, bu cümleyle birlikte kendimi nasıl akladığımı da çıkmıştı ortaya, onun ihtiyacı olan da tam buydu, beni yeni bir aşağılama fırsatı. Uğursuz bir ifadeyle gülmeye başladı.

“Peki, bundan sonra üç yıl boyunca Petersburg sokaklarında serseri gibi dolandığınız, bakır kopek

dilendiğiniz ve bilardo salonlarında gecelediğiniz de doğru mu?”

“Saman pazarında ve Vyazemskiy Evi’nde geceledim.¹² Evet, doğru, alaydan ayrıldıktan sonra hayatımda bir sürü rezalet ve bozulma oldu, ama ahlaki bozulma olmadı, çünkü o zaman bile davranışlarımdan ilk ben nefret ettim. Bu sadece irademde ve aklımda bir bozulmaydı ve sadece umutsuz durumumdan kaynaklanıyordu. Ama geçti...”

“Oh, şimdi de bir yatırımcısınız!”

Rehin işine gönderme yapıyordu. Ama bu sırada vekarımı geri toplamıştım. Beni aşağılayacak açıklamalar bulmak için can attığını görüyordum, ona bu fırsatı vermedim. Bu arada rehin vermeye gelen biri zili çaldı, ben de odadan çıktım ve müşterinin yanına, salona gittim. Sonra, bir saat geçmişti, çıkmak için giyinip kuşanmış önümde duruverdi ve dedi ki:

“Ancak bununla ilgili hiçbir şey söylememiştiniz bana düğünden önce?”

Cevap vermedim, çıktı.

Ertesi gün buluştukları o odada, kapının arkasında durmuş, kaderimin oynayacağı oyunu dinliyordum, cebimde de bir tabanca vardı. Her zamankinden daha iyi giyinmişti, masanın arkasında oturuyordu, Efimoviç de onun karşısındaydı. Neyse, aynen de benim öngördüğüm ve düşündüğüm gibi çıktı her şey (gururla söylüyorum bunu), öngördüğümün ve düşündüğümün farkında olmasam bile. Bilmem ne demek istediğimi anlatabildim mi?

Şöyle oldu. Bir saat boyunca dinledim ve bir saat boyunca, asil ve yüce bir kadının, dünyevi safahat peşindeki alçak, sürüngen bir ruhla düellosuna tanıklık ettim. Şaşkınlık içinde düşünüyordum, nereden biliyor bu naif, bu narin, bu sessiz kız bütün bunları? Sosyete komedilerinin

12 “Saman pazarında ve Vyazemskiy Evi’nde geceledim.” Dostoyevski bu hikâye üzerinde çalışırken, Голос (Ses) dergisinde burada sözü edilen evle ilgili bir makale yayınlanmıştı. Buna göre Vyazemskiy Evi, üç katlı, penceresiz, evsizlerin kaldığı bir binaydı.

ustası zeki bir yazar bile böyle alaycı, naif bir komediyi, erdemin alçaklık karşısındaki böyle bir horgörüsünü yaratamazdı. Sözleri nasıl da ışıltılıydı, hızla verdiği cevapları nasıl da zekiceydi, yargılarında nasıl da haklıydı! Aynı zamanda nasıl da doluydu bir genç kızın sadeliğiyle... Berikinin aşkını açıklamasına, jestlerine, tekliflerine alayla karşılık veriyordu. Adam, kaba sözlerle söyledi derdini, direniş de beklemiyordu, ama sap gibi kalakaldı. İlkin, bu kadında sadece bir koket ruhu olduğunu düşünebilirdim –“ıffetsiz, ama zeki bir varlığın kendini pahalıya satmak için giriştiği koketçe bir tavır.” Ama hayır, hakikat güneş gibi parlamaya başladı, şüphe edecek bir şey yoktu. Bu randevuyu sadece bana karşı hissettiği abartılı ve itici nefret yüzünden tezgâhlamaya karar vermişti, tecrübesizdi; ama gelmişti ya buraya, gözleri açılmıştı. Beni yaptıklarımdan ötürü aşağılamak içindi her şey, ama bu pisliğe karar verdikten sonra işin çirkinliğine dayanamamıştı. Böylesine günahsız ve saf, idealleri olan bir kadını Efimoviç ya da herhangi bir sosyete namussuzu baştan çıkartabilir miydi? Tersine, sadece kahkahalarla karşılaşmıştı. Hakikat yükselmişti ruhundan ve öfke alay doğurmuştu yüreğinde. Tekrar ediyorum, Efimoviç denen şaklaban sonunda iyice aptallaştı ve oturduğu yerde kaşlarını çatarak kalakaldı, sorulara da cevap vermiyordu artık, hatta adice bir intikam duygusuyla bu narin kıza hakaret etmeye kalkışacağından kuşkuya kapılmıştım. Ve tekrarlıyorum gene, yemin ederim, bu sahneyi neredeyse hiç şaşırmadan dinledim. Eski bir tanıdığım la karşılaşmış gibiydim. Sanki onunla buluşmaya gitmiştim. Oraya bu iftiraya inanmadan, onu suçlamadan gitmiştim, ama tabancayı da koymuştum cebime, doğru bu! Başka türlü hayal edebilir miydim onu? Neden sevmiştim, neden değer vermiştim ona, neden evlenmiştim onunla? Ah, elbette, o zaman benden nefret ettiğine emindim, ama günahsız olduğuna da emindim. Aniden böldüm sahneyi, kapıyı açtım. Efimoviç yerinden sıçradı, bense günahsız kızın elini tuttum ve benimle birlikte çıkmasını

istedim. Efimoviç o zaman toparlandı ve ansızın gürültülü, yankılanan kahkahalarla gülmeye başladı:

“Oh, kutsal evlilik hakkına karşı gelmiyorum elbette, götürün onu, götürün! Hem biliyor musunuz,” diye bağırdı arkamdan, “şerefli bir adamın sizinle kavga etmek yakışık almıyor olsa da, hanımınıza saygıdan, hizmetinizdeyim... Tabii zatiâliniz bu riski göze alabilirsiniz...”

“İşitiyor musunuz!” diyerek durdurdum kızı eşikte bir saniyeliğine.

Sonra, eve kadar tek kelime etmedik. Elinden tutmuş götürüyordum, o da direnmiyordu. Tersine, derinden sarılmıştı, ama ancak eve kadar. İçeri girer girmez bir sandalyeye oturdu ve gözlerini bana dikti. Son derece solgundu, dudakları bir istihzayla kıvrılmıştı gerçi, ama muzaffer ve haşin bir meydan okumayla bakıyordu bana ve galiba ilk dakikalarda onu tabancamla vuracağıma ciddi şekilde kaniydi. Ama ben tabancayı sessizce çıkardım cebimden ve masanın üzerine koydum. Bana ve tabancaya bakıyordu. (Dikkat edin, tabancayı tanıyordu zaten. Silah bu dükkânı açtığımdan beri dolu ve yanımdaydı. Dükkânı açarken ne kocaman köpekler bulundurmaya, ne de mesela Mozer’in yaptığı gibi güçlü bir uşak tutmaya karar vermiştim. Konuklara kapıyı aççı açıyordu. Ama bu işte kendinizi korumaktan kaçınmanız kesinlikle mümkün değildir, ben de dolu bir tabanca bulunduruyordum. Evime geldiği ilk günlerde bu tabancaya çok ilgi göstermiş ve sorup soruşturmuştu, ben de ona tabancanın yapısını ve nasıl işlediğini anlatmış, hatta bir defa atış yapmaya bile ikna etmiştim (bütün bunlara dikkat edin). Onun ürkek gözlerine aldırış etmeden, yarı soyunuk, yatağa uzandım. Kendimi çok güçsüz hissediyordum, saat de on bir civarıydı. O ise bir saat kadar hiç kıpırdamadan oturmaya devam etti olduğu yerde, sonra mumu söndürdü ve yattı, soyunmadan, duvarın yanında, kanepeye. İlk defa benimle aynı yatakta yatmıyordu, buna da dikkat edin...

VI

Korkunç bir anı

Şimdi de, korkunç bir anı...

Sabah uyandım, sanırım sekiz gibi, oda iyiden iyiye aydınlanmıştı. Bilincim uyanıkmiş gibi açıktı. Gözlerimi açtım. Masanın yanında duruyordu, tabanca da elindeydi. Uyandığımı ve ona baktığımı görmemişti. Ansızın, elinde tabancayla bana doğru yaklaştığını fark ettim. Hızla yumdum gözlerimi ve derin bir uykudaymış gibi yaptım.

Yatağa geldi, başucumda durdu. Her şeyi işitiyordum, ölümcül bir sessizlik vardı, ama sessizliği de işitiyordum. Bu anda kasılır gibi bir hareket oldu ve ansızın dayanamadım, gözlerimi istemeden açıverdim. Dosdoğru bana, gözlerimin içine bakıyordu, tabanca da şakağıma dayalıydı. Gözlerimiz buluştu. Ama ancak bir an baktık birbirimize. Kendimi zorlayarak kapadım gözlerimi ve o anda, irademin bütün gücüyle, her ne bekliyor olursa olsun beni, kıpırdamamaya ve gözlerimi açmamaya karar verdim.

Gerçekten, bazen derin uykudaki bir adamın gözlerini ansızın açtığı, bir saniyeliğine başını kaldırıp odaya göz gezdirdiği, sonra, bir an sonra başını tekrar bilinçsizce yastığa düşürüp uykuya daldığı ve sonrasında bir şey hatırlamadığı olur. Onun bakışlarıyla karşılaşp tabancayı şakağımda hissederek birden gözlerimi kapadım ve derin uykudaymış gibi kıpırtısız kaldım ya, gerçekten de uyuduğumu ve bir şey görmediğimi düşündü, zira benim gör-

düğümü görüp de öyle bir anda tekrar gözlerini kapamak inanılır şey değildi.

Evet, inanılır şey değildi. Ama gene de tahmin etti gerçeği, bu düşünce şimşek gibi anında çaktı kafamda. O bir andan bile kısa zamanda fırtına gibi dönüyordu kafamda düşünceler, yaşasın insan düşüncesinin elektriği! Bu durumda (öyle hissettim ben) eğer gerçeği tahmin ettiyse ve uyumadığımı biliyorsa, ölümü kabul etmeye hazır oluşumla ezebilirim onu, böylece eli titreyebilir, kararlılığı, bu yeni, derin izlenimle parçalanabilirdi. Dediklerine göre yüksekte duran insanların içinde kendilerini aşağı, dibe fırlatmak için bir dürtü oluşurmuş. Sanırım bir sürü cinayet ve intihar, sadece ve sadece, tabancayı ellerine aldıkları için gerçekleşmiştir. Burada da bir dipsizlik var, kırk beş derece eğimle tangır tungur yuvarlanabileceğin bir dipsizlik, bir şey dayanılmaz şekilde tetiği çekmeye çağırıyor sizi. Ama her şeyi görmenin, her şeyi bilmenin ve ölümü onun ellerinden sessizce beklemenin bilinci, işte bu, onun yuvarlanmasına engel olabilir.

Sessizlik devam ediyordu; soğuk demirin dokunuşunu ansızın şakağımda, saçlarımda hissettim. Soracaksınız, kurtulmayı bekliyor muydum? Tanrının huzurunda cevap veriyorum size, yüzde bir ihtimalden başka şu kadarlık umudum yoktu. Neden mi kabul ediyordum ölümü? Sorarım size, taptığım bir varlığın bana doğrulttuğu bir tabanca varken, hayatın ne önemi vardı benim için? Ayrıca, varlığımın bütün gücüyle, tam bu anda aramızda bir mücadele olduğunu biliyordum. Korkunç bir ölüm kalım mücadelesi, yoldaşları tarafından ödlele diye uzaklaştırılan dünkü o ödleleğin kavgası. Biliyordum bunu, o da biliyordu, eğer uyumadığım gerçeğini tahmin ettiyse.

Belki böyle değildi, belki o zaman düşünmüyordum bunu, ama düşünmüyor olsam bile öyle olmalı, çünkü hayatımın daha sonraki her saniyesinde bunu düşünmekten başka bir şey yapmadım.

Ama soracaksınız gene, neden kurtarmadım onu böyle bir kötülük etmekten? Ah, sonra binlerce defa sordum

bu soruyu kendime, her defasında sırtımda soğuk bir terle o anı hatırlayarak. Ama o zaman ruhum kasvetli bir umutsuzluk içindeydi, ölüyordum, ölüyordum ben, kimi kurtarabilirdim ki? Hem nereden biliyorsunuz o anda birini kurtarmak isteyip istemediğimi? Nereden biliyorsunuz o anda bir şey hissedip hissetmediğimi?

Ne var ki bilincim endişe içindeydi, saniyeler geçiyordu, sessizlik öldürücüydü, başucumda durmaya devam ediyordu, ama ansızın umutla ürperdim! Hızla açtım gözlerimi. Odada değildi. Yataktan kalktım, kazanmıştım ve o ebediyen yenilmişti!

Semavere gittim. Semaver hep ilk odada bulunurdu ve çayı da her zaman o hazırlardı. Masanın yanında sessizce oturdum ve çay bardağını aldım elinden. Bir dakika sonra ona baktım. Korkunç solgun görünüyordu, dün olduğundan daha solgun, bana bakıyordu. Ansızın –ve ansızın, ona baktığımı görünce, gözlerinde mahcup bir soru, solgun dudaklarıyla solgunca gülümsedi. “Demek ki hâlâ şüphe içinde ve kendi kendine soruyor: Biliyor mu, bilmiyor mu; gördü mü, görmedi mi?” Kayıtsızca indirdim gözlerimi. Çaydan sonra dükkânı kapadım, pazara gittim ve demir bir yatakla bir paravan satın aldım. Eve dönünce yatağı salonu kurmalarını ve paravanlarla kapatmalarını buyurdum. Bu yatak onun içindi, ama ona tek kelime söylemedim. Konuşmadan anladı bu yatağı görünce: “her şeyi görmüş, her şeyi biliyor,” artık buna bir kuşku yoktu. Tabancayı gece, her zamanki gibi, masanın üzerine bıraktım. O gece bu yeni yatağına yattı sessizce, evlilik bağımız kopmuştu, “yenildi, ama affedilmedi.” Gece bir hezeyan geçirdi, sabahsa hummaya yakalanmış gibiydi. Altı hafta yataktan çıkamadı.

Bölüm İki

I

Gurur rüyası

Lukerya az önce, artık burada yaşayamayacağını ve hanımı defnedilir edilmez gideceğini söyledi. Dizlerimin üzerinde beş dakika dua ettim, bir saat dua etmek istiyordum, ama boyuna düşünüyorum, düşünüyorum, acı verici düşünceler, başım ağrı içinde. Neye yarar ki dua, bunca büyük günahta! Uykumun gelmesi de tuhaf. Büyük, çok büyük acı içindeki biri, ilk ve en şiddetli acı patlamalarından sonra daima uyumak ister. Ölüme mahkûm edilmiş olanlar da son gecelerinde derin uykulara dalarlarmış, dediklerine göre. Öyle olmalı, tabiatın yasası bu, yoksa gücün yetmezdi... Kanepeye uzandım, ama uyuyamadım...

Lukerya ve hastaneden ücret karşılığı getirttiğim bir hemşire ile hasta olduğum altı hafta boyunca gece gündüz baktık ona. Paraya acımıyordum, hatta onun uğruna harcamak istiyordum. Doktor Şreder'i çağırdım, vizite başına on ruble ödedim. Kendine gelince gözüne daha az görünmeye başladım. Ama ne anlatıyorum ki ben? Tamamen ayağa kalktıktan sonra, benim odamda, bu sırada onun için almış olduğum özel masanın başında sessiz ve sakince oturmaya başladı... Evet, doğru bu, ikimiz de susuyorduk... yani sonra konuşmaya başladık ama sadece günlük işler için. Ben bilhassa uzak duruyordum konuşmaktan,

ama onun da gerekli olandan fazla tek bir kelime etmiyor oluşundan memnun gibi göründüğünü fark etmiştim. Bu durum bana son derece doğal görünmüştü: “Çok sarsıldı, çok kahroldu,” diye düşünüyordum, “tabii bütün bunları unutup alışması gerekiyordu.” Böylece susuyorduk işte, ama her an kendimi geleceğe hazırlıyordum. Nasıl diye düşünüyordum, hakkımda ne düşündüğünü tahmin etmek için meraktan çatlıyordum adeta.

Şunu da söyleyeyim, ah, elbette kimse, hastalığında onun başında neler çektiğimi bilmiyor. Ama kendim içindi bu acılar ve Lukerya’nın ahlارını bile bastırıyordum böylece. Onun hiçbir şeyi öğrenmeden öldüğünü düşünemiyorum. Tehlikeden kurtulup da sağlığını geri kazanmaya başladığında, hatırlıyorum da, ben de hızla ve tamamen sakinleştim. Dahası, geleceğimizi hakkında düşünmeyi mümkün olduğunca uzak bir zamana ertelemeye ve şimdi-lik her şeyi olduğu gibi bırakmaya karar verdim. Evet, işte o zaman tuhaf ve alışılmadık bir şeyler oldu bende, başka türlü adlandıramıyorum, bir zafer kazanıyordum adeta ve sadece bunun bilinci bile benim için tamamen yeterliydi. İşte bütün kış böyle geçti. Oh, memnundum hiç olmadığım kadar, bütün kış böyleydin.

Görüyorsunuz ya, ömrüm boyunca, şu ana, yani karımın ölümüne kadar her gün ve her saat beni ezen tek bir korkunç, irademin dışında bir durum vardı –demek istediğim, itibarımı kaybedip alaydan ayrılmam. İki kelimeyle, despot bir adaletsizlikti bu bana yapılan. Doğru, yoldaşlarım zorlu bir karakterim olduğu için beni sevmezlerdi, belki de gülünç bir karakterim olduğu için, gerçi sık sık olur bu, sizin için yüce, değerli ve onur verici olan bir şey nedense yoldaşlarınızı pek eğlendirir. Beni okulda bile sevmezlerdi. Hiçbir yerde, hiçbir zaman sevmediler beni. Lukerya da sevmez. Alaydaki olay, beni sevmemelerinin sonucu olsa da, hiç kuşkusuz tesadüfiydi. Bunu belirttim, çünkü ister talihsiz şartların bir araya toplanması suretiyle olsun ister başka türlü, bulut gibi geçip giden bir tesadüfle

mahvolmaktan daha incitici ve katlanılmaz değildir hiçbir şey. Akıllı bir varlık için çok aşağılayıcı. Bu şöyle olmuştu:

Tiyatroda, ara sırasında kantine çıkmıştım. A. adlı bir hafif süvari subayı aniden içeri girdi, orada bulunan bütün subayların ve seyircilerin huzurunda gürültüyle diğer iki süvari subayıyla konuşmaya başlayıp, bizim alayın yüzbaşısı Bezumtsev'in az önce koridorda bir kepezelik çıkardığını "ve herhalde kafayı bulmuş" olduğunu anlattı. Sohbet fazla sürmedi, üstelik söyledikleri doğru da değildi, çünkü Yüzbaşı Bezumtsev kafayı bulmamıştı ve kepezelik dediği de aslında kepezelik filan değildi. Süvariler başka bir şey konuşmaya başladılar ve orada bitti sohbet, ama ertesi sabah hikâye bütün alaya yayılmıştı ve herkes, bizim alaydan kantinde sadece benim bulunduğumu ve A. küstahça Yüzbaşı Bezumtsev'den söz ettiğinde yanına gidip onu susturmadığımı anlatmaya başlamıştı. Ama ne diye yapacaktım ki ben? Eğer Bezumtsev'e garezi var idiyse onların meselesiydi bu, ben ne diye karışacaktım? Bu arada subaylar, meselenin kişisel olmadığını, alayı ilgilendirdiğini, orada bizim alayın subaylarından sadece ben bulunduğuma göre, kantindeki bütün subaylara ve seyircilere kendisinin ve alayının onuru söz konusu olduğunda buna hiç aldırmayan onursuz bir subayın da var olabileceğini gösterdiğimi anlatıyorlardı. Bu fikri kabul edemezdim. Şimdi, üzerinden vakit geçmişken bile, A.'dan resmi bir açıklama istersem her şeyi düzeltebileceğimi söylüyorlardı bana. Bunu istemiyordum, öfkelenmişim de ve böylece gururla reddettim isteklerini. Ve emekliye ayrıldım –işte bütün hikâye bu. Gururumla ayrıldım, ama parçalanmış bir ruhla. İradem ve aklım sarsılmıştı. Tam bu sırada kız kardeşimin Moskova'daki kocası benim de ufak bir payım bulunan küçük servetimizi har vurup harman savurdu, böylece beş kuruşsuz sokakta kaldım. Özel bir dairede işe girebilirdim, ama yapmadım. Parlak üniformalardan sonra demiryolu bürolarından birinde çalışmaya gidemezdim. Böyle işte, utançsa utanç, rezaletse rezalet, alçalmaysa al-

çalma, ne kadar kötüyse o kadar iyi, işte buydu seçtiğim. Sonra üç yıl kasvetli bir karanlık, hatta Vzyaemskiy Evi. Altı ay önce zengin, ihtiyar bir kadın Moskova'da ölüverdi, benim vaftiz anamdı o ve beklenmedik şekilde üç bin ruble miras bıraktı bana. O zaman düşündüm ve kaderimi kendi ellerime almaya karar verdim. Kimseden af dilemeden bir rehin dükkânı açacaktım. Para, sonra başımı sokacak bir yer ve mümkün olduğunca uzak düşmek eski anılardan, işte planım buydu. Gene de kasvetli geçmişim ve iki paralık edilmiş itibarım her saat, her dakika işkence ediyordu bana. Tam bu sırada evlendim. Tesadüfen ya da değil, bilmiyorum. Ama onu evime alırken bir dost aldığımı düşünüyordum, korkunç ihtiyacım vardı bir dosta. Ama açıklıkla gördüm ki bir dostu önceden hazırlamak gerekiyordu, tamamlamak, hatta yenmek onu. Bu on altı yaşındaki önyargılı kıza pat diye açıklayabilir miydim olan biteni? Mesela, tabancayla olan o korkunç olayın tesadüfi yardımını olmasaydı, nasıl ikna edebilirdim onu bir ödlele olmadığımı ve beni alayda adaletsiz şekilde ödlele ilan ettiklerine? Ama bu felaket tam zamanında geldi. Tabancanın sınamasından geçince bütün karanlık geçmişimden de intikam almıştım. Kimse bilmiyordu ama bunu, o biliyordu ve benim için her şey bundan ibaretti, çünkü o da her şeydi benim için, hayallerimdeki geleceğin bütün umudu! Kendim için hazırladığım biricik insandı o ve başkasına da gerek yoktu. Artık her şeyi biliyordu, en azından, bir düşmanım ile ilişki kurmakta haksızca aceleci davrandığını biliyordu. Bu düşünce bana haz veriyordu. Nazarında artık bir alçak olamazdım, belki sadece tuhaf bir adamdım, ama bu düşünce de şimdi, her şey olup bittikten sonra hiç de hoşuma gitmiyor değildi, tuhaflık bir zaaf değildir, tersine, bazen cezbeder kadınları. Uzun sözün kısası, bilerek erteledim her şeyi, bütün bu olanlar huzurum için fazlasıyla yeterliydi, hayal dünyama sayısız imge ve malzeme sağlamıştı. Alçaklık burada işte, bir hayalperest olmamda; hayallerimi gerçekleştirmek için maddi durumum yeterliydi,

ama o, on altı yaşındaki bu kızcağız söz konusu olduğunda, nasılsa bekler diye düşünüyordum.

Bütün kış böyle, bir şeylerin beklentisi içinde geçti. Onun sakınganlığını izlemeyi seviyordum. Masasının arkasına oturduğunda çamaşırlarla uğraşıyordu, bazen akşamları benim raflarımdan aldığı kitapları okuyordu. Bu kitapları seçmesi bile benim hakkımda olumlu izlenimler edinmesine yardım ediyor olmalıydı. Neredeyse hiçbir yere çıkmıyordu. Akşamları karanlık çökmeden, yemekten sonra her gün dolaşmaya çıkartıyordum onu, yürüyüş yapıyorduk, ama eskiden olduğu gibi tam bir sessizlik yoktu artık. Susmuyormuşuz artık da uyum içinde konuşuyormuşuz gibi yapıyordum, ama dedim ya, ikimiz de sınırlarımızı biliyorduk. Ben bilerek yapıyordum bunu, ona “zaman vermenin” şart olduğunu düşünüyordum. Tabii tuhaf şey, neredeyse kış sonuna kadar bir kez olsun aklıma gelmedi, onu gizlice seyretmeyi sevdiğim halde, bütün kış onu bir kez olsun bana bakarken yakalamamıştım. Utangaçlığı yüzünden böyle olduğunu düşünüyordum. Ayrıca öyle mahcup bir uysallığı vardı ve hastalığından sonra öyle güçsüzdü ki... Hayır, iyisi mi bekle, “bir anda çıkıp gelinecek sana...”

Bu düşünce büyük bir haz veriyordu bana. Şunu da ekleyeyim, bazen adeta bilhassa körüklüyordum kendimi de, beni aşağıladığına inandırmaya çalışıyordum aklımı ve ruhumu. Ve böyle sürdü bir müddet. Ama nefretim, bir türlü olgunlaşıp güçlenemiyordu ruhumda. Bazen bunu, bir oyunmuş gibi hissediyordum. O zaman, ayrı bir yatak ve paravan almakla evlilik bağını koparmış olsam da, asla, asla bir suçlu göremiyordum ona baktığımda. Onun suçunu önemsiz gördüğümden değil, onu affetme düşüncesi taşıdığımdan, ilk günden beri, hatta yatağı almadan önce bile. Uzun sözün kısası, benim açımdan bir tuhaflikti bu, zira ahlaken haşin biriyimdir. Tersine, benim gözümde öyle yenilmişti ki o, öyle aşağılanmış, öyle ezilmişti ki, bazen içim sızlıyordu, acıyordum ona, bütün bunları yaşar-

ken onun aşığılanmış olduğu düşüncesi bazen kesinlikle hoşuma gidiyor olsa bile. Eşit olmadığımızı düşünmek hoşuma gidiyor olsa bile...

O kış, özellikle birkaç iyilik de yaptım. İki borçluyu affettim, fakir bir kadına rehin almadan borç verdim. Karıma bundan bahsetmedim, bilmesin diye yaptım bunu, ama kadın teşekkür etmek için geldi ve neredeyse diz çöktü önümde. Böylece olay da duyuldu, o zaman bunu öğrenmekten hoşnut kalmış gibi geldi bana.

Ama bahar geliyordu, nisan ortası olmuştu, kış için taktığımız çift camları çıkardık, güneş parlak ışıık demetleriyle aydınlatmaya başladı sessiz odalarımızı. Ama gözlerimin önüne bir perde çekiliydi ve bu zihnimi de kör ediyordu. Korkunç, ölümcül bir perde! Nasıl oldu da bu perde sıyrıldı gözlerimden ve bir anda görüverdim, anladım her şeyi? Tesadüf müydü bu, yoksa saati mi gelip çatmıştı, yoksa gün ışığı bir düşünce kıvılcımı mı çakmıştı, bir tahmin mi üretmişti zihnimde? Hayır, ne bir düşünce ne de tahmin yoktu burada, ansızın bir tel gerilmiş, ölmekte olan bir duygu uyanmıştı içimde, titremiş ve hayata dönmüştü, ruhumun körlüğünü ve şeytani gururumun karanlığını aydınlatmıştı. O zaman adeta fırlayıverdim olduğum yerden. Ansızın olmuştu bu. Akşam üzeri, saat beş gibi, yemekten sonra...

II

Perde ansızın açılıyor

Önce bir iki kelime etmem gerek. Bir ay vardı ki, tuhaf, düşünceli tavırlarını fark etmiştim; sessizliğini değil, ama düşünceli tavırlarını. Bunu da ansızın fark etmiştim. Masada oturuyordu, başını dikişine eğmişti, ona baktığımı görmüyordu. Ansızın şaşkına döndüm, öyle narin, öyle zayıftı, yüzü öyle solgun, dudakları öyle beyazdı ki, bütün bunlar, o düşünceli tavırla birlikte, bir anda hayrete düşürdü beni. Küçük, kuru öksürüklerini işitmiştim daha önce, özellikle geceleri. Derhal kalktım ve Şreder'e gittim onu ziyarete gelsin diye, ama ona bir şey söylemedim.

Şreder ertesi gün geldi. Karım çok şaşırdı, bir bana bakıyordu, bir Şreder'a.

"Sağlığım yerinde benim," dedi, belli belirsiz gülümseyerek.

Şreder çok dikkatli muayene etmedi onu (bu doktorlar bazen son derece kibirli ve özensiz oluyorlar), yalnız diğer odada bana, bunun hastalığından kaldığını ve bahrın muhakkak deniz kıyısında bir yere gitmek, olmazsa da bir kır evine taşınmak gerektiğini söyledi.¹³ Uzun sözün kısası, bir halsizlik ya da buna benzer bir şey olduğundan

13 "doktorlar bazen son derece kibirli ve özensiz:" Dostoyevski'nin özel hayatında da doktorlara mesafeli olduğu ve onlardan hoşlanmadığı bilinir.

başka bir şey söylemedi. Şreder çıkınca korkunç ciddi bir tavırla baktı yüzüme ve tekrarladı:

“Sağlığım tamamen yerinde benim.”

Ama bunu söyledi ya, ansızın kıpkırmızı oldu, belli ki utandığından. Belli, utançtı bu. Ah, şimdi anlıyorum, hâlâ kocası olmam, sanki gerçekten kocasıymışım gibi onun için kaygılanıyor olmamdan utanıyordu. Ama o zaman anlamadım ve kızarmasını tevazuuna saydım. (Perde!)

Bundan bir ay sonra, nisan ayında, saat beşte, parlak güneşli bir günde dükkânda oturmuş hesap yapıyordum. Ansızın odamızda, masasının arkasında, dikişinin başında, sessizce bir şarkı mırıldandığını işittim. Bu yeni durum derinden sarstı beni, o zamandan beri anlamıyorum nedenini. O vakte kadar neredeyse hiç şarkı söylerken işitmemiştim onu, belki eve getirdiğim ve henüz birbirimize karşı işveli olduğumuz, tabancayla atış yaptığımız ilk günler hariç. O zaman sesi güçlüydü, dolgundu, kendine güvensiz olsa da müthiş hoş ve sağlıklıydı. Oysa şimdi nasıl da zayıftı küçük şarkısı, ah, melankolik bir şarkı olduğundan değil (bir aşk şarkısıydı bu), ama sesinde bir şeyler çatlamış, kırılmıştı adeta, üstesinden gelemiyordu ve sanki şarkı da hastaydı. Alçak sesle söylüyorken sesini yükselttiği bir yerde nefesi kesildi... Öyle zavallı bir ses, öyle acınasıydı ki böyle kesilmesi. Öksürdü ve kaldığı yerden sessiz mi sessiz, belli belirsiz yine söylemeye koyuldu şarkısını...

Bu heyecanımla alay edilecektir, ama kimse, neden heyecanlandığımı bilmeyecek! Hayır, onun için üzülüyordum henüz, bu tamamen başka bir şeydi. İlk, en azından ilk dakikalarda ansızın bir şaşkınlık, korkunç bir afallama hissettim. Korkunç ve tuhaf, acı verici ve neredeyse intikam alan bir şaşkınlık... “Şarkı söylüyor, hem de benim önümde! Burada olduğumu unuttu mu yoksa?”

Sarsılmıştım, yerimden kıpırdayamıyordum, sonra ansızın kalktım, şapkamı alıp hiçbir şey söylemeden çıktım. En azından, neden ve nereye gittiğimi bilmiyordum. Lukerya paltomu tutmuştu.

“Şarkı söyler mi?” dedim Lukerya’ya elimde olmaksızın. Beriki anlamadı, bana baktı, anlamamaya devam ederek, zaten ben de gerçekten anlaşılmazdım.

“İlk defa mı şarkı söylüyor?”

“Hayır, siz olmadığınızda bazen söyler,” diye cevap verdi Lukerya.

Her şeyi hatırlıyorum. Merdivenlerden indim, sokağa çıktım ve rastgele yürümeye başladım. Köşeye kadar gittim ve kalakalıp bir yerlere bakmaya koyuldum. Yanımdan gelip geçtikçe bana çarpıyorlardı, ama ben bunu hissetmiyordum. Bir araba çevirdim ve Politseyskiy Köprüsü’ne sürmesini söyledim, nedenini bilmiyorum. Ama sonra ansızın fikrimi değiştirip yirmi kopek verdim arabacıya:

“Bu, sana sıkıntı çıkardığım için,” dedim amaçsızca gülümseyerek, ama yüreğimi coşkun bir heyecan sarmıştı.

Adımlarımı sıklaştırarak eve döndüm. O çatlak, zavalı, kırık ezgi ansızın yeniden çınlamaya başlamıştı zihnimde. Nefesim tıkanıyordu. Düşüyordu, düşüyordu gözlerimdeki perde! Ben varken söylememiş miydi şarkısını, orada olduğumu unutmuştu besbelli, işte apaçık ve korkunçtu bu. Yüreğimle hissediyordum. Ama coşkunlukla ışıyordu ruhum ve korkunun gücünü aşıyordu.

Ah, kaderin oyunu! Bütün kış bu coşkunluktan başka hiçbir şey yoktu ruhumda ve olamazdı da, peki ya ben kendim neredeydim bütün kış? Ruhum benimle miydi? Telaşla atıldım merdivenlere, mahcup muydum girdiğimde içeriye, bilmiyorum. Tek hatırladığım, odanın döşemesi de dalgalanıyordu sanki ve ben adeta bir nehrin üzerinde süzülüyordum. Odaya girdim, yerinde oturuyordu, dikiş dikiyordu, başı öne eğik, ama şarkı söylemiyordu. Öylesine, aldırma-casına baktı bana, ama bir bakış değildi de bu sadece odaya biri girdiğinde yapılan sıradan ve kayıtsız bir jestti.

Ona yaklaştım ve yanına, bir sandalyeye oturdum pat diye, çıldırmış gibi. Hızla baktı bana, korkmuş gibiydi, elini tuttum, ona ne dediğimi de hatırlıyorum, yani demek istediğimi, çünkü doğru düzgün de konuşamıyordum artık.

Sesim kırık döküktü ve itaat etmiyordu bana. Ne diyeceğimi bilmiyordum, güçlkle nefes alıyordum.

“Konuşalım... biliyorsun... bir şey söyle!” diye aptalca bir şeyler mırıldandım, düzgün bir şeyler söylemek mümkün müydü zaten? Yeniden ürpererek büyük bir korku içinde geri çekildi, yüzüme bakıyordu, ama ansızın haşin bir şaşkınlık belirdi gözlerinde. Evet, haşin bir şaşkınlık. Gözlerini kocaman açmış bana bakıyordu. Bu haşinlik, bu haşin şaşkınlık bir anda paramparça etti beni. “Aşk mı bekliyordun hâlâ? Aşk mı?” diye soruyordu sanki bu şaşkınlığın içinde, susuyor olsa bile. Ama ben her şeyi okudum, her şeyi. İçimdeki her şey titredi ve onun ayaklarına kapandım. Evet, ayaklarına. Hızla fırladı yerinden, ama ben iki elimle zorla tutuyordum onu.

Ve umutsuzluğumu anlıyordum, evet, tamamen anlıyordum! Ama inanın bana, heyecan öyle dayanılmaz kaynıyordu ki yüreğimde, öleceğimi düşünüyordum. Mutluktan hezeyan geçirircesine ayaklarını öpüyordum. Evet, mutluluk, ölçsüz ve sonsuz, umutsuzluğumun çıkışı olmadığıнын bilincindeydim! Ağlıyordum, bir şeyler söylüyordum, ama konuşamıyordum ki. Korkusunun ve şaşkınlığının yerini ansızın endişe verici bir düşünce, dev bir soru işareti aldı; tuhaf bir biçimde bakıyordu bana, hatta vahşice, bir an önce bir şeyler anlamak ve gülümsemek istiyordu. Ayaklarını öpüyor olmam müthiş utandırıyoru onu. Onları geri çekince ayakların demin döşemede durduğu yeri öpmeye başladım. Bunu görüyordu, birden utançla gülmeye başladı (bilirsiniz utançtan gülünen anları). İsteriye kapıldı, ellerinin titrediğini görüyordum, ama aldırımyordum hiçbir şeye, mırıldanıp duruyordum ona, “seni seviyorum, ayağa kalkmayacağım, izin ver elbiseni öpeyim... ve bütün ömrümce sana dua edeyim...” Bilmiyorum, hatırlamıyorum, ansızın sarsılarak hıçkırıklara boğuldu, korkunç bir isteri krizine kapılmıştı. Onu korkutmuştum.

Yatağa taşıdım. Kriz geçince, yatağa oturup, dehşet içinde bakarak ellerime sarıldı ve sakinleşmemi rica etti

benden. “Yeter artık, kendinize işkence etmeyin, sakın olun!” Sonra tekrar ağlamaya başladı. Bütün akşam yanından ayrılmadım. Onu denizde yüzün diye Boulogne’a götüreceğimi söylüyordum, iki hafta sonra, dükkânı kapatacağımı, Dobronravov’a satacağımı, yeni bir işe başlayacağımı, ama en önemlisi Boulogne, Boulogne! Dinledikçe daha çok korkuyordu. Daha çok, daha çok korkuyordu. Ama benim için en önemlisi bu değildi, tekrar ayaklarına kapanmak için dayanılmaz bir arzu duyuyordum, tekrar öpmek, ayağını koyduğu yeri öpmek için, ona yakarmak için. “Senden başka hiçbir şey istemiyorum,” diye tekrarlıyordum boyuna, “bana cevap verme, hiç aldirış da etme, yalnızca bir köşeden sana bakmama izin ver, bir eşyanmışım, köpeğinmişim gibi davran bana...” Ağlıyordu.

“Oysa beni böyle terk edeceğinizi sanıyordum,” sözlerini kaçırdı ağzından, hem de öyle istemeden ki, herhalde fark etmedi bile ne dediğini, ama bu arada –ah, en önemli, en ölümcül, o akşam benim için en anlaşılır sözleri bunlardı– bu kelimelerle adeta bir hançer saplandı yüreğime! Her şeyi açıkladı bana bu sözler, her şeyi. Ama yanımdayken, gözlerimin önündeyken dayanılmazcasına umutlu ve müthiş mutluydum. Ah, o akşam ne korkunç yormuştum onu, farkındaydım bunun. Ama boyuna düşünüyordum, hemen, şimdi, her şeyi yeni baştan yapacağım. Nihayet, geceyle birlikte tamamen güçsüz düştü, uyumaya ikna ettim onu, derhal uykuya daldı. Sayıklamasını bekliyordum, sayıkladı da, ama çok hafif. Gece dakika başı kalkıp sessizce, ayağımda terliklerimle onu izlemek için yanına gittim. Aylar önce üç rubleye aldığım bu zavallı demir yataкта yatan hasta varlığa bakarken ellerimi kavuşturuyordum önünde. Dizlerimin üzerine çöküyordum, ama uyuyan güzelin ayaklarını öpmeye cesaret edemiyordum (onun rızası olmadan!). Tanrıya dua etmeye duruyor, ama gene sırıyordum yerimden. Lukerya göz ucuyla bana bakıyor, boyuna mutfığa girip çıkıyordu. Yanına gittim, yatmasını ve yarın “her şeyin başka türlü olacağını” söyledim.

Ve buna kör gibi, delice, korkunç şekilde inanıyordum. Ah, o coşku, coşku doldurmuştu içimi! Yarını bekliyordum. En önemlisi de, belirtilerine rağmen kötü hiçbir şey olmayacağına inanıyordum. Gözümdeki perde açılmıştı ama gene de makul düşünemiyordum henüz, uzun, uzun süre de düşünemedim, ah, bugüne kadar, bugüne kadar! O zaman nasıl düşünebilirdim ki, o zaman sağdı, karşımdaydı, ben de onun karşısında. “Yarın uyanacak ve ben ona her şeyi anlatacağım ve o görecek.” O zaman böyle düşünüyordum işte, basit ve berrak, coşkunluk yüzünden! En önemlisi, Boulogne’e seyahat. Nedense öyle düşünüyordum: Her işin başı Boulogne, bir şeyler nihayet sona erecek Boulogne’da. “Boulogne’da, Boulogne’da!...” Delice bekledim sabahı.

III

Fazlasıyla anlıyorum

Ve bütün bunlar birkaç gün önceydi, beş gün önce, sadece beş gün, geçen salı! Hayır, hayır, birazcık daha zaman olsaydı keşke, bir gıdım daha bekleseydi, ben parçalayabilseydim karanlığı! Ama o da sakinleşmemiş miydi artık? Ertesi gün, şaşkınlığına rağmen bir tebessümle dinledi beni... En önemlisi, bütün bu zaman boyunca, beş gün boyunca bir şaşkınlık ya da utanç vardı onda. Korkuyordu da, çok korkuyordu. Tartışmayacağım bunu, karşı çıkmayacağım, delilik gibi bir şey. Dehşetti, ama korkmayıp da ne yapacaktı? Öyle uzun zamandır yabancıydık ki birbirimize, öyle yabancılaşmıştık ki, ve ansızın... Ama onun dehşetine bakmıyordum, yeni bir şeyler ışıldıyordu!... Doğru, hiç kuşkusuz doğru, bir hata yaptım. Hatta belki de, bir sürü hata. Ertesi gün uyanır uyanmaz, daha sabahtan itibaren (çarşambaydı) yine bir hata yaptım, ansızın dostum gibi davranmaya başladım ona. Acele ettim, çok, çok, ama itiraf etmek gerek ki, zaruriydi bu, bir itiraftan da fazlası! Hayatım boyunca kendimden gizlediğimi bile gizlemedim. Dosdoğru söyledim, bütün kış onun aşkına inanmaktan başka bir şey yapmamıştım. Rehin işinin aklımı ve irademi felç etmekten başka bir şeye yaramadığını, kendimi cezalandırma ve yüceltme idealimi açıkladım ona. O meşum gün kantinde, karakterim yüzünden, hastalık hastası olmam yüzünden gerçekten de ödleklilik ettiğimi açıkladım. Etrafımdakiler şaşırtmıştı beni, kantin şaşırtmıştı,

ne olur acaba, sonra budalalık saymasınlar diye şaşkındım. Düellodan değil, aptallık saymalarından korktuğum için ödleklilik etmişim... Ama sonra itiraf etmek istememişim, herkese acı vermişim, ona da acı vermişim ve acı versin diye onunla evlenmişim. Çoğunlukla hezeyan halindeymiş gibi konuşuyordum. Ellerimi tuttu ve kesmemi rica etti: “Abar-tıyorsunuz... kendinize işkence ediyorsunuz.” Gözyaşları tekrar başladı, neredeyse yeni bir kriz daha! Hiçbir şey konuşmayayım, hiçbir şey hatırlamayayım diye yalvardı bana.

Ama ben bu ricalara aldırmadım, ya da pek az aldırış ettim. Baharda Boulogne! Orada güneş var, orada bizim yeni güneşimiz var, sadece bunu söylüyordum! Dükkânı kapattım, işi Dobronravov’a devrettim. Ansızın, vaftiz anamdan aldığım üç bin ruble dışında her şeyi fakirlere dağıtmayı önerdim, o parayla da Boulogne’a gidecektik, sonra dönecek ve yeni, emekle yoğrulan bir hayata başlayacaktık. Öyle karar verdik, çünkü hiçbir şey söylememiş... sadece gülümsemişti. Ve galiba, daha ziyade beni üzmemek için nezaketen gülümsemişti. Elbette onun için bir yük olduğumu görüyordum, sanmayın ki aptal ve ego-isttim, sanmayın ki görmüyordum. Her şeyi görüyordum, en ince ayrıntılarına kadar, görüyor ve herkesten daha iyi biliyordum... Bütün umutsuzluğum görünür olmuştu!

Kendimle ve kendisiyle ilgili her şeyi anlatıyordum ona. Ve Lukerya’yla ilgili. Ağladığımı da söyledim... Ah, konuyu değiştirdim tabii, bazı şeyleri tekrar hatırlatmama-ya çalışıyordum. Ve canlandı da, hatırlıyorum, bir ya da iki defa, hatırlıyorum! Neden ona bakıp da hiçbir şey görmediğimi söylüyorsunuz? Bu olmasaydı eğer, her şey yeni baştan doğardı. Daha üç gün önce, okumak ve bu kış ne okuduğu üzerine sohbete giriştiğimizde anlatıyordu bana, anlatıyordu ve Gil Blas ile Granada başpiskoposunun yer aldığı sahneyi hatırladıkça gülüyordu.¹⁴ Öyle tatlı kah-

14 “Gil Blas ile Granada başpiskoposunun yer aldığı sahne:” Alain-René Lesage’in *L’Histoire de Gil Blas de Santillane* (*Santilyalı Gil Blas’ın Hikâyesi*) adlı romanına gönderme. Romanda Gil Blas, başpiskoposun

kahalarđı ki bunlar, tıpkı nişanlılığımızdaki gibi, nasıl da mutluydum! Yeri gelmişken, piskoposun hikâyesi müthiş hayrete dūřürmüřtü beni, o da bütön kış, kendinde bu bař-yapıta gülecek kadar ruh huzuru ve saadet bulmuş olmalıydı. Demek ki tamamen sakinleşmeye başlamıştı, benim kendisini öylece terk edeceğime tamamen inanmıştı. “Beni öylece terk edeceğinizi dūřünüyordum,” salı günü böyle demişti bana! Ah, on yaşında bir kız çocuğunun dūřünce-si! Ve gerçekten de her şeyin böyle kalacağına inanıyordu, inanıyordu. Masasının başında olacak, ben de arkasında, ikimiz de böyle, altmış yaşına kadar. Ve ansızın ben yak-laşıyorum yanına, kocası, kocasının ařka ihtiyaçı var! Ah, vesveselerim benim, ah, körlüğüm benim!

Ona coşkuyla bakıyor olmam da hataydı, kendimi tutmalıydım, coşkunluk onu korkutuyordu. Ama tuttum ya kendimi, öpmedim ya artık ayağını. Bir defa olsun gös-termedim, benim... benim, onun kocası olduğumu, ah, bu yoktu kafamda, sadece yakarıyordum ona! Ama tamamen susmak da olmazdı, durmadan konuşmak da olmazdı! Ansızın, onunla sohbetten zevk aldığımı ve onu benimle karşılaştırılamayacak kadar çok daha kültürlü ve gelişmiş bulduğumu söyleyiverdim. Kıp kırmızı oldu ve utanarak abarttığımı söyledi. O zaman, bencileyin budala, kendimi tutamayarak, kapının arkasında dikilip de o alçakla düel-losunu, masumiyet düellosunu dinlediğimde ne büyük bir coşkuya kapıldığımı, parlak aklını, kıvrak zekâsını ve aynı zamanda çocuksu sadeliğini ne çok takdir ettiğimi anlat-tım. Adeta baştan ayağa titredi, abarttığım kabilinden bir şeyler mırıldandı, ama yüzü ansızın kasvete büründü, onu elleriyle kapadı ve hıçkırmaya başladı... O zaman daya-

vaazını eleştirir. Buna kızan piskopos, Gil Blas'ı kovmadan önce şöyle der: “Henüz çok gençsiniz ve iyiyi kötüden ayırt edemiyorsunuz. Ben, sizin tenkitlerinizi hak etme bahtsızlığına sahip tek bir vaaz vermedim. ... Bundan böyle sırdaşlarımı seçmekte daha dikkatle olacağım, öğüt vermekte sizden daha yetkin kimselere ihtiyaçı var benim.” Dosto-yevski bu romanı bir başyapıt olarak görürdü; birkaç mektubunda da şözü edilen romanın bu pasajına göndermeler vardır.

namadım, tekrar önüne kapaklandım, tekrar ayaklarını öpmeye başladım, yine bir krizle bitti bu anlar, salı günü olduğu gibi. Bu, dün geceydi, sabaha karşı...

Sabaha karşı mı? Deli, dün dediğin sabah bugüdü, demin, az önce!

Dinleyin ve anlamaya çalışın. Demin semaverin yanına gittiğimizde (dünkü krizden sonraydı bu) sükûnetiyle şaşırtmıştı beni, gerçekten de böyle! Oysa bütün gece, dün yaşananların dehşetiyle titredim ben. Ama ansızın geldi yanıma, karşıma dikildi, ellerini kenetledi (demin, demin!), kendisinin suçlu olduğunu, bunu bildiğini, işlediği suçla bütün kış azap çektiğini ve şimdi de azap çektiğini... asaletime büyük değer verdiğini anlattı... "Sadık karınız olacağım sizin, size hep saygı duyacağım..." Sıçradım yerimden ve nasıl da delice sarıldım ona! Öptüm, öptüm. Yüzünü öptüm. Dudaklarını, kocası olarak, uzun bir ayrılıktan sonra ilk defa. Ve çıktım sonra, iki saat topu topu... Yurtdışı pasaportlarını almak için... Ah, Tanrım! Beş dakika, beş dakika önce dönebilseydim!... Kapımızda bir kalabalık, bütün gözler üzerimde... Ah, Tanrım!

Lukerya dedi ki (oh, Lukerya'yı artık asla bırakmam, her şeyi biliyor o, bütün kış buradaydı, her şeyi anlatacak), dedi ki, ben evden çıktıktan sonra, dönmeme hepi topu yirmi dakika kalmışken bizim odaya, hanımına bir şey sormaya girmiş, ne olduğunu hatırlamıyor, bir de bakmış ki ikonayı çıkarmış beriki (o Meryem Ana ikonasını), karşı-sında, masanın üzerinde duruyormuş, hanımı daha yeni duaya durmuş gibi görünüyormuş. "Neyiniz var hanımım?" –"Bir şeyim yok Lukerya, sen çık... Bir dakika dur, Lukerya," ona yaklaşmış ve öpmüş. "Mutlu musunuz hanımım?" dedim ona. "Evet Lukerya." "Hanımım, beyefendi af dilemeye çok önce gelmeliydi yanınıza... Tanrıya şükür barıştınız." "Peki, Lukerya," dedi, "sen çık, dedi bana." Hem de öyle bir, öyle tuhaf gülümsemiş ki. Öyle tuhaf ki, Lukerya on dakika sonra ona bakmak için geri dönmüş: "Duvarın dibinde duruyordu, pencerenin hemen yanında, elini duva-

ra yaslamış, başını da koluna koymuş, öylece durmuş düşünüyor. Hem de öyle derin düşüncelere dalmış duruyor ki, öbür odada durup ona baktığımı bile fark etmedi. Bir baktım, sanki gülüyor. Duruyor, düşünüyor ve gülümsüyor. Ona baktım, sessizce döndüm, çıktım, kendi kendime de düşünüyordum ki, ansızın pencerenin açıldığını işittim. Derhal geri gittim, 'Hava serin hanımım,' diyeceğim, 'üşüt-meyesiniz.' Ama ansızın ne göreyim: Pencereye çıkmış da öylece duruyor, dimdik, açık pencerede, arkası bana dönük, ikona da ellerinde. Yüreğim pırpır atmaya başladı, bağırdım: 'Hanımım, hanımım!' İşitti beni, dönüp bakmaya davrandı, ama dönmedi de adımını attı boşluğa, ikona da göğsüne yapışık, attı kendini pencereden aşağı!"

Tek hatırladığım, avlu kapısından içeri girdiğimde henüz sıcak olduğu. En önemlisi de, bana bakıyordu. Toplananlar önce bağııştılar, sonra ansızın sustular ve dağıldılar önümde ve... ve elinde ikonayla yatıyordu. Bir karanlığın içindeymiş gibi hatırlıyorum. Sessizce yaklaştım ve uzun uzun baktım, insanlar etrafımda toplanmış, bir şeyler söylüyorlardı bana. Lukerya da oradaydı, ama görmedim. Benimle konuştuğunu söylüyor. Küçük burjuvadan birini hatırlıyorum sadece, bana bağııyor, "Bir avuç kan geldi ağzından, bir avuç, bir avuç!" ve bir taşın üzerindeki kanı gösteriyordu. Sanırım parmağımla dokundum kana, bulıştı, parmağıma bakıyorum (bunu hatırlıyorum), adamsa bağııp duruyor: "Bir avuç, bir avuç!"

"Nedir bu bir avuç olan?" diye kükredim ona bütün gücümle, elimi kaldırıp üzerine atıldım.

Ah, hayır, hayır! Bir kuruntu! Gerçek olamaz! Mümkün olamaz!

IV

Sadece beş dakika geciktim

Öyle değil mi? Gerçek olabilir mi? Mümkün olduğunu söyleyebilir misiniz? Neden, ne yüzden öldü bu kadın?

İnanın bana, anlıyorum, ama ne için öldü, soru değişmiyor ki. Aşkımдан korkmuştı, onu kabul edip etmeyeceğini ciddiyetle sordu kendi kendine, dayanamadı bu soruya, ölmek daha iyiydi. Biliyorum, biliyorum, kafamı patlatmanıza gerek yok, çok fazla söz verdi, korktu tutamayacağından, bu aşikâr. Bir dizi korkunç neden var bunda.

Çünkü “niçin öldü” sorusu olduğu yerde duruyor. Soru dövüyor kafamı, balyoz gibi dövüyor. Keşke öyle bıraksaydım onu, keşke öyle kalmayı isteseydi. Buna inanmadı, işte bu yüzden! Hayır, hayır, yalan söylüyorum, hiç de bu yüzden değil. Sadece şundan ki, bana karşı dürüst olmalıydı, sevdi mi bütün varlığıyla severdi, bir tüccarı sevdiği gibi değil. Bir tüccara gereken türden bir aşkı kabul edemeyecek kadar iffetli, o kadar da onurluydu, beni aldatmak da istemedi. Aşk görüntüsü altında bir yarım ya da çeyrek aşkla beni aldatmak istemedi. Onurluydu çok, işte bu! O zamanlar yüreğimin enginliği ona da uzansın istiyordum, hatırlıyor musunuz? Ne korkunç bir düşünce.

Meraktan öleceğim, saygı duyuyor muydu bana? Hor mu görüyordu yoksa? Bilmiyorum. Hor gördüğünü sanmıyorum. Müthiş tuhaf bir şey... Neden bütün kış boyunca bir defa bile aklıma beni hor görüyor olabileceği

gelmedi? Bana haşin bir şaşkınlıkla baktığı o ana kadar tam tersine inanıyordum bunun, hem de derinden. Haşin, evet öyle. İşte o zaman anladım ki beni hor görüyordu. Geri dönüşsüzce anladım, ebediyen! Ah, bıraksaydım da hor görseydi beni, hatta bütün ömrü boyunca. Yeter ki yaşasaydı, yaşasaydı! Daha demin yürüyor, konuşuyordu. Hiç anlamıyorum, nasıl attı kendini pencereden? Ve beş dakika önce nasıl tahmin edemedim ben bunu? Lukerya'yı çağırdım. Artık bırakmayacağım Lukerya'yı, asla, asla!

Ah, hâlâ anlayabilirdik birbirimizi. Kışın birbirimizden korkunç şekilde uzaklaşmıştık, ama tekrar tanımak birbirimizi mümkün değil miydi? Neden, neden birleşemedik de tekrar, yeni bir hayata başlayamadık? Ben cömertim, o da öyle, işte ortak noktamız! Keşke birkaç söz daha edebilseydik, iki günümüz daha olsaydı, daha fazlası değil, her şeyi anlardı o zaman.

En önemlisi, en incitici olanı, bütün bunların bir tesadüf olması; basit, barbarca, ruhsuz bir tesadüf. Kahreden işte bu! Beş dakika, hepi topu sadece beş dakika geciktim! Beş dakika önce gelseydim o an bir bulut gibi geçip gidecekti ve aklına böyle bir şey bir daha asla gelmeyecekti. Ve her şeyi anlamasıyla sona erecekti bütün bunlar. Oysa şimdi gene boş odalar, gene bir başımayım. Saatin sarkacı vuruyor gene, olan bitene aldırmış etmiyor, üzölmüyor. Kimse yok, ıstırabım bundan!

Yürüyorum, boyuna yürüyorum. Biliyorum, biliyorum, bir şey söylemeliyim, tesadüften ve beş dakikadan yakınmam gülünç geliyor size. Ama, aşıkâr bu. Şunu bir düşünün, herkesin bıraktığı gibi, “ölümünden dolayı kimseyi suçlamayın” yazılı bir not bile bırakmadı. Hiç değilse Lukerya için “bir tek o vardı yanında, demek ki iten de o,” diyeceklerini düşünemez miydi? Suçsuz olduğu halde alabilirlerdi Lukerya'yı, eğer avludaki dört kişi onun pencereye çıktığını, elinde ikonayla orada dikildiğini ve sonra kendini aşağı attığını görmemiş olsaydı. Hayır, bütün bunlar anlıktı, karşı konulmaz bir an. Bir dürtü ve bir fantezi!

Peki ya ikonanın önünde duaya durması? Ama bu, ölümle karşı karşıya olduğunu bildiği anlamına gelmez ki. Her şey bir anda olup bitti, belki hepi topu on dakika, bu kararı duvarın yanında dururken almıştı, başını koluna yaslamış ve gülümserken. Ve bu fikir geldi aklına, allak bullak etti onu ve ona karşı duramadı.

Siz ne dersiniz deyin, apaçık bir yanlış anlama bu. Benimle yaşamaya devam edebilirdi. Ya anemi idiyse? Anemi yüzünden, hayat enerjisini tüketmesi yüzünden öldürdüyse kendini? Bütün kış yorgun düşmüştü, işte bundan...

Geç kaldım!

Tabutunda ne kadar da narin, ne kadar da zayıf görünüyor! Kirpikleri ok gibi. Düştü ya, hiçbir şey ezilmemiş, kırılmamış! Sadece “bir avuç kan.” Bir tatlı kaşığı yani. İç kanama. Tuhaf bir düşünce, defnetmeden tutmak mümkün olsaydı ya? Çünkü alıp götürürlerse onu, o vakit... ah, hayır, alıp götürmeleri neredeyse mümkün değil! Biliyorum, alıp götürmeliler onu, deli değilim, kendimdeyim, tersine, hiç bu kadar aklım başımda olmamıştı, kimse kalmadığında evde, tekrar iki boş oda olduğunda, ben de rehlin mallarla baş başa, ne yapacağım? Delilik, delilik, delilik işte bu! Ölümüne yordum onu, işte bu!

Sizin yasalarınızdan bana ne artık? Sizin âdetlerinizden, ahlakınızdan, hayatınızdan, devletinizden, inancınızdan bana ne? İsterse mahkeme reisiniz hükmetsin hakkında, isterse mahkemeye versinler beni, jüri karşısına çıkarsınlar, hiçbir şeyi kabul etmediğimi söyleyeceğim. Hâkim bağırarak: “Susun, subay!” Ve ben de ona bağıracağım: “Beni emrine itaat ettirecek gücün var mı ki senin? Kör karanlık neden parçaladı her şeyin en değerlisini? Sizin yasalarınızdan bana ne artık? Ben sizden değilim.” Ah, umurumda değil!

Kör artık, kör! Ölü, işitmiyor! Bilmiyor musun, nasıl bir cennetle kuşatırdım etrafını. Cennet benim ruhumdaydı, onu yeşertirdim senin etrafında! Peki, beni sevmedin, peki, öyle olsun, ne yapalım? Her şey öylece kalsaydı, olduğu gibi. Dostun gibi, bir tek bana anlatsaydın, mut-

lu olabilirdik, sevinçle glebilirdik, birbirimizin gözlerine bakabilirdik. Öyle yaşayabilirdik. İstersen başkasını sevsaydin, olsaydı, olsaydı, öyle olsaydı! Onunla gitseydin de glseydin, ben de sokağın öte başından baksaydım sana... Hepsi olsaydı, olsaydı da, yeter ki asaydı gözlerini! Ama bir an, tek bir an! Baksaydı bana, demin karşımda durup ebediyen sadık karım olacağına ant içerken baktığı gibi! Ah, tek bir bakışla anlardı!

Ah, kr kuvvet! Ah, tabiat! İnsanlar yalnız başlarına-lar yeryüzünde, ne korkunç! “Savaş alanında sağı kalan var mı?” diye bağıır Rus yiğidi. Ben de bağıırıyorum, yiğitlik-ten uzak ve kimse karşılık vermiyor. Dediklerine göre güneş hayat verirmiş kâinata. Güneş yükseliyor –bir baksanı-za ona, l değıl mi? Her şey l, her yerde ller. Bir tek insanlar, etrafları sessiz, işte yeryüzü bu! “İnsanlar, birbirinizi seviniz” –kim demiş bunu?¹⁵ Kimin bu buyruk? Sa-atin sarkacı hissiz, kalpsizce vuruyor. Gecenin ikisi. Minik pabuçları yatağın yanında, onu bekliyor... Hayır, gerçek-ten, yarın alıp götürdüklerinde onu, ben ne yapacağım?

15 “İnsanlar, birbirinizi seviniz” – kim demiş bunu? - “Birbirinizi seve-siniz diye bu şeyleri size emrediyorum.” (Yu.15:17) ve “Benim emrim şudur: Sizi sevdiğim gibi birbirinizi sevin.” (Yu.15:12)

İÇİNDEKİLER

Kırılğan Bir Yürek
Narin

5
55

Bu kitapta ilki 1848, ikincisi 1876 tarihli iki novella bulacaksınız. “Kırılğan Bir Yürek” yedikleri, içtikleri ayrı gitmeyen iki can dostla tanıştıracak sizi. Belki bir hiciv tınısı sezinleyeceksiniz başlarda, ama sonra derin, devası olmayan bir trajediyle karşılaşacaksınız. Hayattan, mutluluğun kırıntılarından başka bir şey beklemeyen insancıkların hikâyesi bu; öyle açlar ki buna, saadet elle tutulur hale geldiğinde ne yapacaklarını bilemezler, fırtınanın dalgaları arasında boğulup kaybolabilirler... “Narin” ise gencecik, karısının cesedi başındaki bir adamın gelgitli, vesveseli sözleriyle seslenecek size. Zavallı bir adam, bir “insancık,” ama öte yandan karısını ölüme sürüklemiş bir iktidar düşkünü. Çünkü bütün “insancıklar” gibi, kendisi iktidarın yükü altında ezilir, horlanır, aşağılanırken, tek amacı kendi küçük iktidarını kurmak. Kim üzerinde? Gücü en çok yettiğine, genç karısına. Goethe’den dizeler okuyabilecek kadar entelektüel, ama başka bir hayatın varlığını düşünmemiş bile, varsa yoksa kendi iktidarı. Bu novellada dikkatinizi çekecek başka bir şey daha var: karısını ölüme sürükleyen adam, Dostoyevski’nin genelde vazettiğinin tersine teslimiyete değil, isyana kapılacak sonunda: “Beni emrine itaat ettirecek gücün var mı ki senin? Kör karanlık neden parçaladı her şeyin en değerlisini? Sizin yasalarınızdan bana ne artık? Ben sizden değilim.” HY

ISBN 978605581966-8

NOVELLA

20 - TL

